

T. C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI

KAMU DAVASININ AÇILMASI VE
İDDİANAMENİN İADESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mekin NEMLİ

İstanbul
Mayıs-2022

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI

KAMU DAVASININ AÇILMASI VE
İDDİANAMENİN İADESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mekin NEMLİ

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Ramazan ARITÜRK

İstanbul
Mayıs-2022

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Kamu Hukuku Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Ramazan ARITÜRK

Üye Doç. Dr. Gülşah BOSTANCI BOZBAYINDIR

Üye Dr. Öğr. Üyesi Esra ALAN AKCAN

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Metin TOPRAK
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Kamu Davasının Açılması ve İddianamenin İadesi**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Mekin NEMLİ

ÖNSÖZ

“**Kamu Davasının Açılması ve İddianamenin İadesi** ” başlıklı yüksek lisans tezimi hazırlama sürecinde ve her zaman başarılı olmam için gönül dolusu dilekleriyle bana çalışma gücü katan anneme, tezin yazım kurallarına uygun olarak yazılmasında bana yardımcı olan kardeşim Hasan Ali’ye, akademik olarak rehberlik ve yardımına her ihtiyacım olduğunda akademik çalışmalarına ayırabileceği zamanın bir kısmını tez çalışmamda rehberlik ve yardım için ayırarak rehberlik ve yardımda bulunan tez danışmanı hocam Dr. Öğr. Üyesi Ramazan ARITÜRK’e ve ilkokula başladığım günden bu güne kadar eğitimimde emeği olan bütün öğretmenlerime teşekkür ediyorum.

Mekin NEMLİ
İstanbul-2022

ÖZET

KAMU DAVASININ AÇILMASI VE İDDİANAMENİN İADESİ

Mekin NEMLİ

Yüksek Lisans, Kamu Hukuku

Tez danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ramazan ARITÜRK

Mayıs-2022, 132 Sayfa

İddianamenin iadesi kurumu, 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile hukuk sistemimizde yerini almıştır. İddianamenin iadesi kurumunun hukuk sistemimizde yer almasıyla birlikte iddianamenin yetkili ve görevli mahkemeye verilmesiyle dava açılmış olmayacak, iddianamenin verildiği mahkeme tarafından iddianamenin kabulüyle veya iddianamenin mahkemeye verildiği tarihten itibaren 15 günlük inceleme süresinin sonuna kadar iade edilmemesi halinde kabul edilmiş sayılacak ve kamu davası açılmış olacaktır. İddianameyi alan mahkeme 15 günlük süre içinde iddianameyi inceleyecek, CMK'nın 174. maddesinde belirtilen iddianamenin iadesi sebeplerinden birinin bulunması halinde eksik ve hatalı noktaları belirtmek suretiyle Cumhuriyet başsavcılığına iade edecektir. Cumhuriyet savcısı, iddianamenin iadesi üzerine, kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmesini gerektiren bir durumun bulunmaması halinde iade kararında gösterilen eksiklikleri tamamladıktan ve hatalı noktaları düzelttikten sonra yeniden iddianame düzenleyerek dosyayı mahkemeye gönderecektir.

Tezimizde esas olarak iddianamede bulunması gereken unsurlar ve iddianamenin iadesi sebepleri incelenecektir. Çalışmamızda, tez konusu ile ilgili olan hukuksal düzenlemelerin nasıl anlaşılması ve nasıl uygulanması gerektiği ile düzenleme veya uygulamadaki hatalı hususlar belirlenerek, olması gereken olarak değerlendirilenler gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Soruşturma, Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar, Basit Şüphe, Yeterli Şüphe, İddianame, Kamu Davası, İddianamenin İadesi.

ABSTRACT

PUBLIC PRESECUTION AND OVERRULLING OF THE INDICTMENT

Mekin NEMLİ

Master, Public Law

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Ramazan Arıtürk

May-2022, 132 Pages

The legal regulation regarding the return of incomplete and erroneous indictment to the Public Prosecutor's Office by the court took its place in our legal system with the Criminal Procedure Law No. 5271, which entered into force on 01.06.2005. According to the Code of Criminal Procedure, when the indictment is submitted to the competent and authorized court, the prosecution phase does not immediately begin. Article 170 of the Code of Criminal Procedure shows the elements that must be included in the indictment, and Article 174 shows the reasons for the return of the indictment. The court accepts the indictment if there are no reasons to return the indictment. With the acceptance of the indictment, the prosecution phase begins. If the indictment is not returned, even if it is not accepted within the 15-day period, it is deemed to have been accepted at the end of the 15th day and the prosecution phase is initiated. Upon the return of the indictment, the public prosecutor may issue a new indictment and send it to the court, after completing the deficiencies shown in the extradition decision and correcting the faulty points.

In our study, the elements that should be included in the indictment and the reasons for the return of the indictment will be examined. The deficiencies in the legislation regarding the preparation of the indictment and the return of the indictment and the errors in the implementation of the current legislation will be shown.

Keywords: Investigation, Decision Not to Investigate, Simple Suspicion, Sufficient Suspicion, Indictment, Public Litigation, Return of Indictment.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
SORUŞTURMANIN YAPILMASI VE KAMU DAVASININ AÇILMASI.....	4
1.1. Soruşturma Evresinin Başlaması.....	4
1.1.1. Resen Öğrenme ile Soruşturmanın Başlaması	6
1.1.2. İhbar Yoluyla Soruşturmanın Başlaması	6
1.1.3. Şikâyet Yoluyla Soruşturmanın Başlaması.....	9
1.1.4. Diğer Yollarla Soruşturmanın Başlaması.....	13
1.1.4.1. Tutanak	13
1.1.4.2. Talep	14
1.1.4.3. Yabancı Devletin Şikâyeti	14
1.1.4.4. Mütalaa	15
1.2. Soruşturma İşlemleri	16
1.2.1. Soruşturma Evresinin Özellikleri.....	17
1.2.1.1. Soruşturmanın Gizliliği.....	17
1.2.1.2. Soruşturmanın Yazılılığı.....	18
1.2.1.3. Soruşturmanın Dağınıklığı.....	19
1.3. Kamu Davası.....	19
1.3.1. Kamu Davasının Açılmasında Geçerli Olan İlkeler.....	20
1.3.1.1. Ceza Muhakemesinin Kamusalılığı İlkesi	20
1.3.1.2. Kovuşturma Mecburiyeti İlkesi	20
1.3.1.3. Davasız Yargılama Olmaz İlkesi	22

İKİNCİ BÖLÜM	25
İDDİANAMENİN UNSURLARI, DÜZENLENMESİ VE SONUÇLARI.....	25
2.1. İddianamenin İçeriği ve Unsurları	25
2.1.1. Yeterli Şüphe.....	26
2.1.2. Görevli ve Yetkili Mahkeme.....	29
2.1.3. Şüphelinin Kimliği.....	34
2.1.4. Müdafii.....	37
2.1.5. Maktul, Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Kimliği.....	37
2.1.6. Mağdurun veya Suçtan Zarar Görenin Vekili veya Kanuni Temsilcisi	39
2.1.7. İhbarda Bulunan Kişinin Kimliği.....	39
2.1.8. Şikâyetinde Bulunan Kişinin Kimliği	40
2.1.9. Şikâyetin Yapıldığı Tarih.....	40
2.1.10. Yüklenen Suç ve Uygulanması Gereken Kanun Maddeleri	41
2.1.11. Yüklenen Suçun İşlendiği Yer, Tarih ve Zaman Dilimi	42
2.1.12. Suçun Delilleri	43
2.1.13. Şüphelinin Tutuklu Olup Olmadığı; Tutuklanmış ise Gözaltına Alma ve Tutuklanma Tarihleri ile Bunların Süreleri.....	45
2.1.14. Olaylar ve Delillerin İlişkilendirilmesi	47
2.1.15. Şüphelinin Lehine Olan Hususların Gösterilmesi.....	48
2.1.16. İstenen Ceza ve / veya Güvenlik Tedbiri	49
2.1.17. Cumhuriyet Savcısının İmzası	49
2.1.18. İddianame Yerine Geçen Belgeler	51
2.2. Ara Muhakeme Evresi	52
2.3. İddianamenin Kabulü.....	54
2.3.1. Sarih Kabul	55
2.3.2. Zımni Kabul	55
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	56
İDDİANAMENİN İADESİ.....	56
3.1. İddianamenin İadesi Sebepleri	56
3.1.1. İddianamenin CMK'nın 170. Maddesine Aykırı Olarak Düzenlenmesi ..	63
3.1.2. Suçun Sübutuna Doğrudan Etki Edecek Mevcut Bir Delil Toplanmadan İddianame Düzenlenmesi	66

3.1.3. Önödeme veya Uzlaştırma ya da Seri Muhakeme Usulü	
Uygulanmaksızın İddianame Düzenlenmesi	71
3.1.3.1. Önödeme Usulü Uygulanmaksızın İddianame Düzenlenmesi	71
3.1.3.2. Uzlaştırma Usulü Uygulanmaksızın İddianame Düzenlenmesi ..	72
3.1.3.3. Seri Muhakeme Usulü Uygulanmaksızın İddianame Düzenlenmesi.....	75
3.1.4. Soruşturma ya da Kovuşturma Yapılması İzne ya da Talebe Bağlı Olan Suçlarda İzin Alınmaksızın veya Talep Olmaksızın İddianame Düzenlenmesi.....	84
3.2. İddianamenin İade Edilemeyeceği Haller	84
3.2.1. Suçun Hukuki Nitelendirmesi Sebebi ile İddianamenin İade Edilememesi	85
3.2.2. İddianamenin İadesi İçin Belirlenen Yasal Sürenin Geçmiş Olması Halinde İddianamenin İade Edilememesi	87
3.2.3. İddianamenin İadesine İlişkin İlk Kararda Belirtilmeyen Bir Sebep Daha Sonra İade Edilememesi	88
3.3. İddianamenin İadesinin Sonuçları.....	89
3.3.1. İddianamenin Yeniden Düzenlenmesi	89
3.3.2. İddianamenin İadesi Kararına Karşı İtiraz	90
3.3.3. İddianamenin İadesi Kararına İtirazda Süre, Usul ve İtirazı İncelemeye Yetkili Merciler	91
3.3.4. İtiraz Üzerine Yapılacak İnceleme ve Verilecek Karar	91
3.3.5. İddianamenin İadesi Kararına Yapılan İtirazın Reddi Üzerine Başvurulacak Kanun Yolu	92

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SORUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARAR.....	93
4.1. Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar Verilmesinin Şartları.....	93
4.1.1. İhbar veya Şikâyetin Varlığı	94
4.1.2. Araştırmaya Gerek Olmadan Anlaşılma	96
4.1.3. Soyut ve Genel Nitelikte Olma	96
4.2. Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karara Karşı Denetim Yolu	97
4.2.1. İtiraz Usulü.....	97
4.2.2. İtirazın Değerlendirilmesi	98
4.2.2.1. İtirazın Kabulü	98

4.2.2.2. İtirazın Reddi	99
-------------------------------	----

BEŞİNCİ BÖLÜM

KOVUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARAR..... 100

5.1. Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararın Verilmesi Gereken Durumlar ... 100

5.1.1. Soruşturma Sonucunda Yeterli Şüphenin Oluşmaması 100

5.1.2. Kovuşturma Olanasının Bulunmaması 101

5.1.2.1. Şikâyetin Bulunmaması ve Şikâyetten Vazgeçme..... 102

5.1.2.2. Kesin Hüküm Bulunması ve Davanın Derdest Olması 104

5.1.2.3. Yaş Küçüklüğü ile Sağır ve Dilsizlik 104

5.1.2.4. Şüphelinin Ölümü: 106

5.1.2.5. Dava Zamanaşımı Süresinin Dolması..... 106

5.1.2.6. Önödeme Usulünün Başarıyla Sonuçlanması..... 107

5.1.2.7. Uzlaşma Usulünün Başarıyla Sonuçlanması 107

5.1.2.8. Genel Af..... 107

5.1.2.9. Dava Süresinin Dolması 107

5.1.3. Şahsi Sebep Olarak Etkin Pişmanlık Hükümlerinin Uygulanması 108

5.1.4. Şahsi Cezasızlık Sebeplerinin Bulunması..... 108

5.1.5. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Süresinin Dolması 109

5.2. Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararın Yargısal Denetimi..... 110

5.2.1. İdari Denetim 110

5.2.2. Yargısal Denetim 110

SONUÇ..... 114

KAYNAKLAR 118

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
b.	: Bent
bs	: Baskı
C	: Cilt
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
CD	: Ceza Dairesi
CMSMY	: Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği
CMUY	: Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği
E.	: Esas
f.	: Fıkra
K.	: Karar
Kıs.	: Kısaltılmış dip not
KYOK	: Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar
m.	: Madde
RG	: Resmî Gazete
S	: Sayı
SYOK	: Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
vd	: Ve Diğerleri
Y.	: Yıl
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu

GİRİŞ

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 01.06.2005 tarihinden itibaren iddianamenin mahkemeye verilmesiyle dava açılmış olmamaktadır. Davanın açılmış olması ve kovuşturma evresine geçilebilmesi için iddianamenin Cumhuriyet savcısı tarafından mahkemeye verilmesinden onbeş günlük inceleme süresinin sonuna kadar iade edilmemesi veya bu süre içinde kabulü gerekmektedir.

Savcılığın suç haberini almasıyla başlayacak olan süreç ya bir hüküm ile sona erecek ya da hüküm aşamasına gelemeden sürecin sonlandırılması gerekecektir. Cumhuriyet savcısı, suç işlendiğine dair ihbar veya şikâyette bildirilen fiilin suç teşkil etmediği, bir tetkikat yapılmasına ihtiyaç duyulmadan anlaşılması veya ihbar ve şikâyetin mücerret ve umumi mahiyette olması halinde “soruşturma yapılmasına yer olmadığına” karar verecektir. Cumhuriyet savcısı bir suçun işlendiği intibayı oluşturan bir durumu öğrenmesi halinde ise işin gerçeğini tetkike başlayacak, soruşturmanın nihayetinde suçun işlendiğine dair “yeterli şüphe” meydana getirecek kanıt bulunamaması veya kovuşturma imkânının mevcut olmaması durumunda “kovuşturmaya yer olmadığına” karar verecektir. Soruşturma evresi sonunda, elde edilen kanıtlar suçun işlendiği konusunda “yeterli şüphe” meydana getirirse, Cumhuriyet savcısı tarafından bir iddianame düzenlenerek görevli ve yetkili mahkemeye verilecektir. İddianamede iadesini gerektirecek hususların bulunmaması halinde iddianamenin verildiği mahkeme tarafından onbeş günlük süre içerisinde kabul edilmesiyle veya onbeş günlük süre içerisinde iade edilmemesi halinde bu sürenin sonunda kabul edilmiş sayılmasıyla kamu davası açılmış olacak ve kovuşturma evresine geçilecektir. İddianamede, iadesini gerektirecek hususların bulunması halinde, hatalı noktaların düzeltilmesi ve eksik noktaların tamamlanması için iddianame Cumhuriyet başsavcılığına iade edilecektir.

“Mülga 1412 sayılı CMUK”da bulunmayan, “5271 sayılı CMK” ile hukuk sistemimize alınan “iddianamenin iadesi kurumu” ile iddianamenin hatasız ve eksiksiz mahkemeye verilmesi sağlanarak, 5353 sayılı Kanun’un gerekçesindeki ifade ile “Kamu davasının tek veya zorunlu olduğunda birbirini izleyen oturumlarda ve mümkünse bir günde sonuçlandırılmasını gerçekleştirmek” amaçlanmıştır.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu günümüze gelinceye kadar birçok değişikliğe uğramıştır. “5353 sayılı Kanun” ile CMK’nın birçok maddesi değiştirilmiş, iddianamenin iadesini düzenleyen 174. maddesi de yeniden düzenlenmiştir.

Maddenin ilk şeklinde iddianamenin iade süresi “yedi gün” olarak; iddianamenin iadesi sebepleri, “iddianamenin CMK’nın 170. maddesindeki unsurları içermemesi ve önödemeye tabi işlerde önödeme usulünün uygulanmamış olması” olarak düzenlenmişken; 5353 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikle iddianamenin iade süresi “onbeş gün” olarak değiştirilmiş ve iade sebepleri olarak “suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen” iddianamenin iade edileceği, “uzlaşmaya tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde uzlaşma usulü uygulanmaksızın düzenlenen” iddianamenin iade edileceği, onbeş günlük süre sonunda iade edilmeyen iddianamenin kabul edilmiş sayılacağı düzenlenmiş; ayrıca “Suçun hukukî nitelendirilmesi sebebiyle iddianame iade edilemez”. Hükmü ile “İlk kararda belirtilmeyen sebeplere dayanılarak yeniden iddianamenin iadesi yoluna gidilemez”. Hükmü eklenmiştir.

CMK’nın 174. maddesi 5353 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikle kalmamış; “7188 sayılı Kanun” ile de değişiklikler yapılmıştır. İddianamenin iadesi sebebi olarak “suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen” iddianamenin iade edileceği düzenlemesi; 7188 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, “suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen” iddianamenin iade edileceği şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca “seri muhakeme usulüne tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde seri muhakeme usulü uygulanmaksızın düzenlenen” iddianamenin iade edileceği ve “soruşturma veya kovuşturması izne veya talebe bağlı olan suçlarda izin alınmaksızın veya talep olmaksızın düzenlenen” iddianamenin iade edileceği” düzenlenmiştir.

İddianamenin iadesini düzenleyen CMK’nın 174. maddesinin, 5353 sayılı Kanun’la yeniden düzenlenmiş olması; aynı maddede 7188 sayılı Kanun’la bir değişiklik daha yapılmış olması madde metninin yapısında, anlaşılmasında ve uygulanmasında sorunlu durumun var olduğunu göstermektedir.

Literatür taraması yöntemi esas alınarak yapılan bu çalışmada tezimin konusu ile ilgili hukuksal düzenlemelerin nasıl anlaşılması gerektiği ile düzenleme ve uygulamadaki

hatalı hususların belirlenmesi ve ayrıca olması gereken olarak görülen hususların gösterilmesi hedeflenmektedir.

Tez çalışmamız beş bölümden oluşacaktır. Birinci bölümde soruşturmanın başlaması, suçun öğrenilme yolları, soruşturma evresinin özellikleri ve kamu davasının açılmasında geçerli olan ilkeler işlenecektir. İkinci bölümde iddianamenin içeriği, iddianamede bulunması gereken unsurlar, iddianamenin yetkili ve görevli mahkemeye verilmesi ile mahkemenin yapacağı değerlendirme ve değerlendirme sonrasında iddianamenin kabulü veya reddine karar verilmesi konuları işlenecektir. Üçüncü bölümde iddianamenin iadesi sebepleri ile iddianamenin iade nedeni olamayacak sebepler işlenecektir. Dördüncü bölümde soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesini gerektiren şartlar ve soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair kararın denetimi konuları işlenecektir. Beşinci bölümde kovuşturma yapılmasını yer olmadığına dair karar verilmesi gereken durumlar, kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair kararın denetimi konuları işlenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SORUŞTURMANIN YAPILMASI VE KAMU DAVASININ AÇILMASI

1.1. Soruşturma Evresinin Başlaması

Soruşturma, bir suçun işlendiği izlenimi oluşturan bir durumun öğrenilmesi üzerine kamu davasının açılmasına lüzum olup olmadığını belirlemek amacıyla, asıl olarak Cumhuriyet savcısı ve onun yardımcısı sıfatıyla kolluk tarafından gerçekleştirilen araştırma ve inceleme faaliyetidir.¹ Ceza Muhakemesi Kanunu² m.160/1’de “Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar”. Denilmektedir.

Soruşturmanın başlatılması “suç işlendiği izlenimini veren bir halin öğrenilmesi” şartına bağlanmıştır.³ Yasada “izlenim” kavramının kuvvet derecesini belirten bir ifade yer almadığından basit bir izlenim üzerine soruşturmanın başlatılması gereklidir.⁴ Ancak izlenimin soyut olmaması, bir suçun işlendiğine dair ciddi bir ihbarın yapılmış olması gibi, somut olgulara dayanması gerekir.⁵ Yasada ifade edilen “suçun işlendiği izlenimini veren hal” suç işlendiğine dair “basit şüphe”

¹ Bahri Öztürk, vd., *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 12 bs. (Ankara: Seçkin, 2018), 596.

² “Ceza Muhakemesi Kanunu (5271 S.K.)”, *Resmî Gazete*, 25673 (Aralık/2004) / 1 Nisan 2005’de yürürlüğe girmek üzere, 17Aralık 2004 tarih ve 25673 sayılı Resmî Gazetede yayınlanmıştır. Ancak yürürlük hükmü, 31.03.2005 tarih ve 5328 sayılı Kanun’un geçici 1. maddesi ile 1 Haziran 2005 şeklinde değiştirilmiştir.

³ Hakan Karakehya, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2 bs. (Ankara: Savaş, 2016), 394.

⁴ Nur Centel, Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 17 bs. (İstanbul: Beta, 2020), 95.

⁵ Veli Özer Özbek, vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8 bs. (Ankara: Seçkin, 2016), 214.

anlamındadır.⁶ Başlangıç şüphesi olarak da adlandırılan ve soruşturma evresinin başlayabilmesi için aranan basit şüphe, şüphenin en hafif derecesidir.⁷ Şüphe derecesi basit şüpheden daha yüksek olan yeterli veya kuvvetli şüphenin bulunduğu hallerde doğal olarak soruşturmaya başlanabilecektir.

Basit şüphenin varlığından bahsedebilmek için en azından belirti şeklinde verilerin bulunması gerekir. Basit şüphenin varlığının kabulü için kesin bir belge, net bir bilgi ve delil aranmaz; gerçek olma olasılığı bulunan bilgi veya belirti yeterlidir.⁸ Ancak sadece tahminden ibaret olan, vakıalara ve en az belirti şeklindeki verilere dayanmayan şüphe, soruşturmaya başlanabilmesi için yeterli olmaz.⁹

Soruşturma evresinde suç işlendiği iddiasının doğru olup olmadığı araştırılacak ve netice soruşturma veya kovuşturma sonucunda ortaya çıkabilecektir. Soruşturma somut olgulara dayanan basit şüphe ile başlayacak; toplanan delillerle yeterli şüpheye ulaşılması halinde iddianame düzenlenecek; yeterli şüpheye ulaşılmasında halinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verilerek soruşturma sona erdirilmiş olacaktır.¹⁰ Soruşturma makamlarınca “suç işlendiği izlenimini veren bir halin öğrenilmesi” halinde soruşturmaya başlanacak; suç haberinin ve suçun gerçekliği soruşturma evresinde toplanacak deliller yoluyla bulunmaya çalışılacak ve iddianamenin düzenlenip düzenlenmeyeceğine cevap aranacaktır.¹¹

Basit bir şüpheyle soruşturmaya başlandıktan sonra öncelikli amaç kanunun iddianame düzenlenebilmesi için gerekli gördüğü suçun işlendiği konusunda yeterli şüphe sebebinin var olup olmadığını araştırmak, ikincil amaç ise kovuşturma evresinin

⁶ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 95.

⁷ A.g.e.,95.

⁸ Mesut Bedri Eryılmaz, *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*, 1 bs. (Ankara: Seçkin, 2012), 45.

⁹ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 437.

¹⁰ Ahmet Gökçen, vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 4 bs. (Ankara: Adalet, 2020), 545.

¹¹ Cumhuriyet Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukuku -1-*, 9 bs. (Ankara: Seçkin, 2018), 33.

usulüne göre icra edilebilmesi için kovuşturma evresine hazırlamak olacaktır.¹² Soruşturma evresinde suç izlerini ve ipucunu bulmak, suç izleri ve ipucu yoluyla gerçekten şüphelenilecek kişiye ulaşmak için araştırma yapılacaktır.¹³ Ancak soruşturmanın başlatılabilmesi için öncelikle soruşturma organlarınca bir suçun işlendiğinin öğrenilmesi gerekir.¹⁴

1.1.1. Resen Öğrenme ile Soruşturmanın Başlaması

Resen öğrenme, Cumhuriyet savcısı veya kolluk tarafından doğrudan, bizzat, bir aracı bulunmaksızın suç işlendiğinin öğrenilmesidir.¹⁵ Cumhuriyet savcısı bir suçun işlendiğini herhangi bir vatandaş gibi basından¹⁶, hayatın olağan günlük akışı içindeyken görerek, duyarak veya bir suçun soruşturmasını yaparken diğer bir suçu bizzat öğrenebileceği gibi¹⁷, idari mahiyetteki vazifesini yapmakta olduğu sırada kolluk da işlenmiş bir suçun izlerine veya işlenmekte olan bir suça rastlayabilir.¹⁸ Cumhuriyet savcısı işlendiğini resen öğrendiği bir suçu, bir kimsenin önüne getirmesini beklemeden soruşturmaya başlaması gerekir. Kolluk da işlendiğini öğrendiği bir suçu Cumhuriyet savcısına bildirmesi gerekir.

1.1.2. İhbar Yoluyla Soruşturmanın Başlaması

İhbar, resen soruşturulan suçlarda suçtan haberdar olan herhangi bir kişinin¹⁹, “takibi şikâyete bağlı” olan suçlarda “suçtan zarar gören” dışındaki kişilerce durumun yetkili

¹² Yener Ünver ve Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 16 bs. (Ankara: Adalet, 2019), 495.

¹³ Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhuğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 6 bs. (Ankara: Seçkin, 2018), 546.

¹⁴ Özbek, vd., *Muhakeme*, 212.

¹⁵ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 500.

¹⁶ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 99.

¹⁷ Mustafa Özen, *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*, 4 bs. (Ankara: Adalet, 2019), 704.

¹⁸ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 99.

¹⁹ A.g.e., 100.

makamlara bildirilmesidir.²⁰ Resen soruşturulan suçlarda “suçtan zarar görenin” suçun şikâyete tabi bir suç olduğunu düşünerek şikâyet adı altında yaptığı başvurular ile²¹ şikâyete bağlı suçlarda, şikâyetin kayıt ve şartlarına uymayan bildirimlerin ihbar olarak anlaşılması gerekir.²²

İhbar, Anayasanın 74. maddesinde yer alan dilekçe hakkının kullanım şekli olup, kural olarak genel bir ihbar yükümlülüğü bulunmamakla birlikte²³, TCK’nın 278, 279, 280. maddeleri ile CMK’nın 159. maddesinde belirtilen hallerde ihbar yükümlülüğü vardır.²⁴

İhbar; telefonla²⁵, mektupla veya başka bir vasıta ile yapılabilir.²⁶ İhbarda bulunan kendi adını gizli tutabileceği gibi failin adını da vermeyebilir.²⁷ Toroslu ve Feyzioğlu’ya göre; “Soruşturma ve kovuşturma makamları ad bildirmeden yapılan ihbarları nazara almamazlık edemez”.²⁸ Şikâyet ister yazılı ister tutanağa geçirilmek kaydıyla sözlü olarak yapılsın, dilekçe veya tutanağın suçtan zarar gören tarafından imzalanması gerekir. Dilekçe veya tutanakta suçtan zarar görenin imzası yoksa yapılan bildirim ihbar sayılır. Bu durumda suç resen soruşturulan bir suç ise işlemlere devam edilir; suçun takibi şikâyete bağlı olduğu ortaya çıkarsa işlem yapılmaz ve altı aylık şikâyet süresinin sonunda da fail hakkında kovuşturmaya yer olmadığına karar verilir.²⁹

²⁰ Şahin, *Muhakeme*, 63.

²¹ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 102. / Şahin, *Muhakeme*, 63.

²² Yenisey ve Nuhoglu, *Muhakeme*, 553.

²³ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 100.

²⁴ “Türk Ceza Kanunu (5237 S.K.)”, *Resmî Gazete*, 25611 (Kasım/2004)

²⁵ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 500.

²⁶ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 596.

²⁷ Nevzat Toroslu ve Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 19 bs. (Ankara: Savaş 2019), 306.

²⁸ A.g.e., 306.

²⁹ Doğan Soyaslan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8 bs. (Ankara: Yetkin, 2020), 245.

Suç ihbarı yapılabilecek merci ve makamlar CMK'nın 158. maddesinin 1, 2, 3 ve 4. fıkralarında gösterilmektedir. Buna göre doğrudan ihbar yapılabilecek makamlar, Cumhuriyet başsavcılığı ve kolluk; dolaylı olarak ihbar yapılabilecek merciler yurt içinde işlenen suçlarda valilik, kaymakamlık, mahkemeler; görev suçlarında ilgili kamu kurum ve kuruluşu; yurt dışında işlenen ve ülkede takibi gereken suçlarda elçilik veya konsolosluklardır. İhbarı kabul eden merci ve makamlar ilgili Cumhuriyet başsavcılığına durumu bildirmek mecburiyetindedir.³⁰

İhbar ve şikâyetlerle ilgili olarak "4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun'un 4. maddesinin 3 ve 4. fıkrasında" şöyle denilmektedir:

3-Bu Kanuna göre memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında yapılacak ihbar ve şikâyetlerin soyut ve genel nitelikte olmaması, ihbar veya şikâyetlerde kişi veya olay belirtilmesi, iddiaların ciddi bulgu ve belgelere dayanması, ihbar veya şikâyet dilekçesinde dilekçe sahibinin doğru ad, soyadı ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin bulunması zorunludur.

4-Üçüncü fıkradaki şartları taşımayan ihbar ve şikâyetler Cumhuriyet başsavcıları ve izin vermeye yetkili merciler tarafından işleme konulmaz ve durum, ihbar veya şikâyette bulunana bildirilir. Ancak iddiaların, sıhhati şüpheye mahal vermeyecek belgelerle ortaya konulmuş olması halinde ad, soyadı ve imza ile iş veya ikametgâh adresinin doğruluğu şartı aranmaz.

Buna göre, yapılan ihbar ve şikâyetler 3. fıkrada belirtilen şartlara haiz olmaması halinde işleme konulmayacaktır. Ancak ihbar veya şikâyette iddia edilenlerin doğru olduğu şüpheye yer bırakmayacak belgelerle ortaya konulması halinde ad, soyadı, imza ve adres doğru olmasa da ihbar veya şikâyetin işleme konulması gerekecektir.³¹

CMK m.158/6 hükmü ise "İhbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması veya ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması durumunda soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilir". Şeklinde. Bu hususlarla ilgili olarak "soruşturmaya

³⁰ Cumhuriyet Şahin, *Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi*, 1 bs. (Ankara: Seçkin, 2005), 500.

³¹ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 597.

yapılmasına yer olmadığına dair karar” konusunun inceleneceği dördüncü bölümde genişçe yer verilecektir.

1.1.3. Şikâyet Yoluyla Soruşturmanın Başlaması

Şikâyet, “soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete tabi” olan bir suçtan zarar görenin, kanunda belirtilen süre içerisinde, ilgili mercilere yazılı olarak veya tutanağa geçirilmek kaydıyla sözlü olarak failin cezalandırılması isteğini ortaya koymak suretiyle yaptığı başvurudur.³²

Kamusallık ilkesi uyarınca, kural olarak bir suçun işlendiğinden haberdar olan adli makamların resen harekete geçerek soruşturma yapmaları esas, şikâyet üzerine harekete geçerek soruşturma yapmaları ise istisnadır.³³ Şikâyet üzerine takibatın yapılması istisnai olması nedeniyle, hangi suçun şikâyetin bulunması şartıyla takibatının yapılabileceğinin kanunda gösterilmesi gerekmektedir.³⁴ Kanun koyucu şikâyet üzerine takip edilebilecek suçları suç tanımları içerisinde göstermiştir.³⁵ Kanunda suçun şikâyet üzerine kovuşturulacağına dair açık bir ifade bulunmuyorsa o suç resen soruşturulacak; soruşturulması ve kovuşturulması şikâyetin bulunması şartına bağlanmışsa şikâyet üzerine soruşturulabilecektir.³⁶

Şikâyetin yapılabileceği merci ve makamlar CMK’nın 158. maddesinde gösterilmektedir. Buna göre doğrudan şikâyetin yapılabileceği makamlar, Cumhuriyet başsavcılığı ve kolluk; dolaylı olarak şikâyetin yapılabileceği merciler valilik, kaymakamlık ve mahkemelerdir. Şikâyeti kabul eden bütün bu merci ve makamlar, durumu ilgili Cumhuriyet başsavcılığına bildirmek mecburiyetindedir.³⁷

Şikâyet ceza muhakemesi kurumu ve muhakeme şartı olmakla birlikte TCK’nın 73. maddesinde, şikâyetin usulüne ilişkin hususlar ise CMK’nın 158. maddesinde

³² Öztürk, vd., *Muhakeme*, 44. / Şahin, *Muhakeme*, 61. / Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 101.

³³ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 102.

³⁴ Şahin, *Muhakeme*, 62.

³⁵ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 101.

³⁶ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 45.

³⁷ Şahin, *Gazi Şerhi*, 500.

düzenlenmiştir.³⁸ TCK'nın 73. maddesinde aynı süjeyi ifade etmek üzere “şikâyete hakkı olan, yetkili kimse, suçtan zarar gören kişi” terimleri kullanılmıştır. Kanunda, bu terimlerin suçtan “dolaylı olarak zarar göreni” ifade edip etmediğine dair bir açıklık bulunmamakla birlikte³⁹, şikâyetin istisnai bir kurum olması nedeniyle, ceza normu ile korunmak istenen hak ve yararın sahibini “doğrudan doğruya zarar gören” olarak; ceza normu ile korunan hak ve yararın dışında kalan çıkarları çığnemenen kişiyi ise “dolaylı olarak zarar gören” olarak tanımlayıp şikâyet hakkını doğrudan doğruya suçtan zarar görenle sınırlandırmak gerekir.⁴⁰

Şikâyet hakkı “kişiyeye sıkı sıkıya bağlı hak” olması nedeniyle varislere intikal etmez.⁴¹ Ancak istisnai bir hüküm olan TCK m.131/2'ye göre; hakaret suçlarında mağdurun şikâyet hakkını kullanmadan ölmesi halinde, bu hak ikinci dereceye kadar usul - fûru, eş ve kardeşler tarafından kullanılabilir. Sezgin küçükler, şahsiyetlerine yönelik suçta direkt dava ve şikâyet hakkını kullanabilirler. Sezgin olmayan küçüklerin şikâyet hakkını onlar adına yasal temsilcileri tarafından kullanılır. Tüzel kişilerin şikâyet hakkı tüzel kişiyi temsile yetkili organlarca kullanılır.⁴³

Şikâyet yoksa şüpheliye isnat oluşturur mahiyette işlemler yapılamaz; şüphelinin ifadesi alınmaz, şüpheli sorguya sevk edilemez, şüpheli hakkında iddianame düzenlenemez. Ayrıca takibi şikâyete bağlı olan basit suçlarda şikâyet şartı gerçekleşmeden şüphelinin yakalanması ve tutuklanması orantılılık ilkesini ihlal edeceğinden yakalama ve tutuklama gibi koruma tedbirlerine başvurulamaz. Sadece bilgi toplama, şahit dinleme gibi şüpheliye isnat teşkil etmeyen işlemler yapılabilir.⁴⁴ Ancak CMK 90. madde 3. fıkra hükmüne göre:

³⁸ Şahin, *Muhakeme*, 62.

³⁹ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 102.

⁴⁰ A.g.e., 101.

⁴¹ Şahin, *Muhakeme*, 65.

⁴² Öztürk, vd., *Muhakeme*, 46.

⁴³ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 104.

⁴⁴ A.g.e., 101-102.

Soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı olmakla birlikte, çocuklara, beden veya akıl hastalığı, malûllük veya güçsüzlükleri nedeniyle kendilerini idareden aciz bulunanlara karşı işlenen suçüstü hallerinde kişinin yakalanması şikâyete bağlı değildir.

Şikâyet hakkı belli bir süre içerisinde kullanılması gerekir. TCK'nın 73. maddesi 1. fıkrasına göre "Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan suç hakkında yetkili kimse altı ay içinde şikâyette bulunmadığı takdirde soruşturma ve kovuşturma yapılamaz". Şikâyet hakkının kullanılabilmesi üst sınır ise "dava zamanaşımı" süresidir.⁴⁵ TCK m. 73/2'de "Zamanaşımı süresini geçmemek koşuluyla bu süre, şikâyet hakkı olan kişinin fiili ve failin kim olduğunu bildiği veya öğrendiği günden başlar". Denmektedir. Fail kişisel olarak izah edilebilir ölçüde algılanabilmişse failin öğrenilmiş olduğu varsayılır.⁴⁶

Fail bilinmeden şikâyet süresi işlemeye başlamaz.⁴⁷ Ancak şikâyet fiile ilişkin olduğundan fail bilinmeden de şikâyette bulunulabilir.⁴⁸ Şikâyetin fiile ilişkin olması şikâyetin yapılması halinde o fiile ilişkin bütün failer hakkında şikâyette bulunulması anlamına gelir. Failin birden çok olması durumunda, şikâyetin bölünmezliği nedeniyle faillerden biri veya bir kısmı hakkında şikâyetçi olunurken diğer birini veya bir kısmını şikâyetin kapsamı dışında bırakmak mümkün olmadığı gibi faillerden birisi için yapılacak şikâyet, varsa diğer failer için de yapılmış sayılır,⁴⁹ Şikâyetten vazgeçmede de faillerden herhangi birisi için şikâyetten vazgeçilmişse diğer failer için de şikâyetten vazgeçilmiş sayılır.⁵⁰ Şarta bağlı olarak şikâyet yapılamaz; şikâyetin şarta bağlı olarak yapılması halinde yapılan şikâyet geçersiz olur.⁵¹

⁴⁵ Şahin, *Muhakeme*, 64.

⁴⁶ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 105.

⁴⁷ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 47.

⁴⁸ Şahin, *Muhakeme*, 62.

⁴⁹ A.g.e., 62.

⁵⁰ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 108.

⁵¹ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 49.

TCK'nın 73. maddesi 2. fıkrasında şikâyet süresi için “Şikâyet hakkı olan kişinin fiili ve failin kim olduğunu bildiği veya öğrendiği günden başlar”. Denilerek şikâyet süresini fiil ve faili öğrenme tarihinden başlatılmaktadır. Sürelerin hesaplanmasında; suç teşkil eden eylemin sona ermesi anı esas alınması halinde bu süre en erken teşebbüs aşamasında kalmış suçlarda “son icra hareketinin yapıldığı”, mütemadi suçlarda “kesintinin meydana geldiği”, müteselsil suçlarda “en son suçun işlendiği” an başlayacaktır.⁵² Suç teşkil eden eylemin işlenmeye başlanması anı esas alınması halinde suç işlenmeye devam ederken mağdurun şikâyet hakkını kullanamaması gibi bir sonuç doğurabilir. Dolayısıyla şikâyet hakkı fiilin öğrenilmesi ile şikâyet süresi ise suçun sona ermesi ile başlatılması gerekir.⁵³

Birden fazla “suçtan zarar gören” varsa şikâyet süreleri birbirinden bağımsız olarak kendi şartlarına göre hesaplanır.⁵⁴ Bunlardan her birinin şikâyet hakkı diğerlerinin şikâyet hakkından bağımsızdır; birinin şikâyet süresini geçirmesi diğerlerinin şikâyet haklarını etkilemez.⁵⁵ Ancak bunlardan birinin şikâyetiyle dava şartı gerçekleşmiş olur.⁵⁶

CMK'nın 158. madde 5. fıkrasına göre; “İhbar veya şikâyet yazılı veya tutanağa geçirilmek üzere sözlü olarak yapılabilir”. Şikâyet iradesinin maddi yapısı, yazılılık şekil şartına bağlanmıştır. Yazılılık şartı dilekçe ile yerine getirilebileceği gibi sözlü açıklamaların adli makamlarca tutanağa geçirilmesi suretiyle de sağlanabilir. Şikâyetin dilekçeyle yapılmasında dilekçenin; sözlü olarak yapıp tutanağa geçirilmesinde de tutanağın; şikâyette bulunan tarafından imzalanmış olması gerekir. Telgraf, teleks ve telefaks yoluyla da şikâyette bulunulabilir. Şikâyetin içeriğinin nasıl olacağı konusunda yasada açıklık bulunmamakla birlikte bir sınırlama da bulunmamaktadır. Fiilin cezalandırılması isteğini gösteren herhangi bir ifade yeterli olup⁵⁷, belli bir

⁵² Yenisey ve Nuhoglu, *Muhakeme*, 569.

⁵³ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 105.

⁵⁴ Şahin, *Muhakeme*, 65.

⁵⁵ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 103-104.

⁵⁶ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 49.

⁵⁷ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 107.

tabirin kullanılması şart değildir. Öztürk'e göre "Şikâyetçiyim, cezalandırılmasını isterim davacıyım, hatta ihbar ediyorum denmesi de yeterlidir".⁵⁸

Şikâyet fiil hakkında yapıldığı için failin ismine yer verilmemiş olmasının veya isimde bir yanlışlık yapılmış olmasının; ayrıca şikâyette, fiile hukuksal nitelendirme yapılması aranmadığı için hukuksal nitelendirmenin yapılmamış olmasının veya yanlış yapılmış olmasının şikâyetin geçerliliğine etkisi olmayacaktır.⁵⁹

Suç işlendikten sonra ancak şikâyet süresi geçmeden, suçtan zarar gören veya kanuni temsilcisi, henüz kullanılmamış olan şikâyet hakkının kullanılmayacağını belirterek şikâyet hakkından feragat edebileceği gibi suçtan zarar gören veya kanuni temsilcisi şikâyet süresi içerisinde yapılmış olan şikâyetin geçersiz sayılmasını istediklerini belirterek şikâyetten vazgeçebilirler.⁶⁰ Ancak suç işlenmeden önce şikâyet hakkından vazgeçilemeyeceği gibi suç işlenmeden önce yapılan şikâyet de geçerli olmayacaktır.⁶¹

1.1.4. Diğer Yollarla Soruşturmanın Başlaması

1.1.4.1. Tutanak

CMK'nın 205. maddesinde "Bir kimse, duruşma sırasında bir suç işlerse, mahkeme olayı tespit eder ve bu hususta düzenleyeceği tutanağı yetkili makama gönderir; gerek görürse failin tutuklanmasına da karar verebilir". Hükmü yer almaktadır. Buna göre yargılama sırasında bir suç işlenmesi halinde, mahkeme, suç işleyen kimseyi "davasız yargılama olmaz" ilkesi gereğince doğrudan cezalandıramaz. Mahkemenin yargılama yapabilmesi için savcılığın olaydan haberdar edilerek dava açılmasını temin etmek üzere, olayı bir tutanakla tespit edecek ve bu hususta düzenleyeceği tutanağı savcılığa gönderecektir.⁶²

⁵⁸ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 47.

⁵⁹ A.g.e., 47.

⁶⁰ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 48.

⁶¹ A.g.e., 47.

⁶² Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 501.

1.1.4.2. Talep

Talep “resmi makamın şikâyeti” olup TCK m.12/1, 12/3, 12/5’te düzenlenen suçlar gibi takibi talebe bağlı suçlarda Adalet Bakanı’nın suçun takip edilmesini Cumhuriyet savcısından istemesidir.⁶³ Taleple belli suçların soruşturma makamları tarafından öğrenilmesi ve soruşturmaya geçilmesi sağlanır; talebin bulunmaması soruşturmaya geçilmesine engel teşkil eder. Talep için öngörölmüş bir süre bulunmadığından yetkili makam suçun dava zamanaşımı süresi içinde olmak kaydıyla her zaman talepte bulunabilir.⁶⁴

Şahin, talep halinde Cumhuriyet savcısının iddianame düzenlemek zorunda olduğunu, bu zorunluluğun Cumhuriyet savcısının iddianameyi düzenlemek için delillerin yeterliliği hususunda takdir yetkisini kullanamayacağı anlamına geldiğini ifade etmektedir.⁶⁵ Ünver ve Hakeri, talebin soruşturmanın başlamasını sağlayacağını savcının dava açıp açmama konusunda serbest olduğunu⁶⁶; Centel ve Zafer, talebin suçun işlendiğine dair basit şüpheyi ortaya koyacağını, talep üzerine savcının soruşturmayı başlatmak zorunda olduğunu ancak iddianame düzenleme zorunluluğunun bulunmadığını belirtmektedir.⁶⁷

1.1.4.3. Yabancı Devletin Şikâyeti

“Yabancı devlet bayrağına hakaret” suçu ile “soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı” bir suçun yabancı bir ülkenin devlet başkanına karşı işlenmesi halinde soruşturma ve kovuşturma yabancı devletin şikâyeti üzerine yapılabilir. Süreye bağlanmamış olan yabancı devletin şikâyeti hem muhakeme şartı hem de suçun adli

⁶³ Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 14 bs. (İstanbul: Der, 2019), 24.

⁶⁴ Şahin, *Muhakeme*, 67.

⁶⁵ A.g.e., 67.

⁶⁶ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 501.

⁶⁷ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 109.

makamlarca öğrenilme şeklidir. Ancak Cumhuriyet savcısının soruşturma yapmak ve dava açmak zorunluluğu bulunmamaktadır.⁶⁸

1.1.4.4. Mütalaa

Bazı suçlarda, suçla hak ve menfaati ihlal edilmiş olan kurumun görüşünü yazılı bir şekilde açıklamasıdır.⁶⁹ Vergi Usul Kanunu m. 367/1-2’de şöyle denilmektedir.⁷⁰

359. maddede yazılı suçların işlendiğine sair suretlerle ittila hâsıl eden Cumhuriyet başsavcılığı hemen ilgili vergi dairesini haberdar ederek inceleme yapılmasını talep eder...

Yaptıkları inceleme sırasında 359’uncu maddede yazılı suçların işlendiğini tespit eden Vergi Müfettişleri ve Vergi Müfettiş Yardımcıları tarafından ilgili rapor değerlendirme komisyonunun mütalaaıyla doğrudan doğruya ve vergi incelemesine yetkili olan diğer memurlar tarafından ilgili rapor değerlendirme komisyonunun mütalaaıyla vergi dairesi başkanlığı veya defterdarlık tarafından keyfiyetin Cumhuriyet başsavcılığına bildirilmesi mecburidir.

Buna göre; savcılık Vergi Usul Kanunu’nun 359. maddesindeki suçların işlendiğini başka yollardan öğrense de ilgili vergi dairesinden inceleme yapılmasını isteyecek; bu istek üzerine ilgili dairenin yapacağı inceleme neticesinde düzenlenecek rapor, rapor değerlendirme komisyonunun mütalaaı ile birlikte savcılığa bildirilecektir. Ayrıca savcılığın talebi olmasa dahi vergi müfettiş ve yardımcıları ile vergi incelemesine yetkili olan diğer memurların, yapmakta oldukları inceleme esnasında Vergi Usul Kanunu m. 359’da yer alan suçların işlendiğini tespit etmeleri halinde inceleme neticesinde düzenlenecek rapor, rapor değerlendirme komisyonunun mütalaaı ile birlikte savcılığa bildirilecektir. Savcılık mütalaaının içeriği ile bağlı değildir. Ancak bildirimle hem mütalaa şartı gerçekleşmiş olur hem suç öğrenilmiş olur.⁷¹

⁶⁸ A.g.e., 109.

⁶⁹ A.g.e., 110.

⁷⁰ “Vergi Usul Kanunu (213 S.K.)” *Resmî Gazete*, 10705 (Ocak 1961)

⁷¹ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 110.

1.2. Soruşturma İşlemleri

Soruşturma, savcılığın egemenliğinde yürütülür. Kolluk savcılığa yardımcı olarak görev yapar. Kolluk suç işlendiği şüphesini ilk olarak öğrenen olsa dahi tek başına yetki kullanamaz; soruşturma evresinde asıl yetkili ve görevli makam savcılık makamıdır.⁷² Ceza soruşturması başladıktan sonra suç izlerini bulmak, suç izlerinden şüpheliye ulaşmak için tetkikat yapılır. CMK'nın 160. madde 1. fıkrası soruşturma evresinde şüphe sebebi elde etmek için yapılan faaliyete "araştırma" demektedir.

CMK m.160/1'deki "Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar". Şeklindeki hüküm gereğince, Cumhuriyet savcısı, suç işlendiği izlenimi üzerine işin gerçeğini araştırmaya başlaması gerekir.

Cumhuriyet savcısı yapacağı araştırma sırasında, şüphelinin hem lehini olan delilleri, hem aleyhine olan delilleri objektif olarak toplayıp korumaya alması gerekir. CMK m.160/2'de şöyle denilmektedir:

Cumhuriyet savcısı, maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.

CMK m.161/1'de yer alan "Cumhuriyet savcısı, doğrudan doğruya veya emrindeki adli kolluk görevlileri aracılığı ile her türlü araştırmayı yapabilir" şeklindeki ifadeden anlaşılacağı gibi Cumhuriyet savcısı araştırmayı direkt kendisi de yapabilir, kolluğa da yaptırabilir.⁷³ Soruşturma evresindeki tüm kararları savcı alır; kolluk savcının aldığı kararları uygular.⁷⁴ CMK m.161/2'ye göre:

Adli kolluk görevlileri, elkoydukları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri emrinde çalıştıkları Cumhuriyet savcısına derhâl bildirmek ve bu

⁷² Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 502.

⁷³ A.g.e.,503.

⁷⁴ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 600.

Cumhuriyet savcısının adliyeye ilişkin bütün emirlerini gecikmeksizin yerine getirmekle yükümlüdür.

CMK m.161/1’de “Cumhuriyet savcısının bütün kamu görevlilerinden her türlü bilgiyi isteyebileceği” belirtilmekte, m.161/4’te de “Diğer kamu görevlileri de, yürütülmekte olan soruşturma kapsamında ihtiyaç duyulan bilgi ve belgeleri, talep eden Cumhuriyet savcısına vakit geçirmeksizin temin etmekle yükümlüdür”. Denilmektedir.

Soruşturmada amaç iddianame tanzimine lüzum olup olmadığının araştırılması olması nedeniyle şüphelinin lehine veya aleyhine deliller toplanır. Toplanan deliller yeterli şüphe oluşturuyorsa iddianame düzenlenir; yeterli şüphe oluşturmuyorsa kovuşturmaya yer olmadığına karar verilir. Kamu davasının açılmasına lüzum olup olmadığına karar verebilmek için soruşturmanın yetkilileri delil toplayacak, delilleri muhafaza altına alacak, koruma tedbirine başvurabilecek, keşif yapabilecek ve bilirkişiye başvurabilecektir.⁷⁵

1.2.1. Soruşturma Evresinin Özellikleri

1.2.1.1. Soruşturmanın Gizliliği

Soruşturma evresinde gizlilik ilkesi geçerlidir. Gizlilik, işlemlerde ilgililerin dışında hiçbir şahsın yer alamaması ve araştırma neticelerinin kamu ile paylaşılabilmesidir.⁷⁶ Bu ilkeye uyulmakla hem lekelenmeme hakkı sağlanmış olur hem de soruşturmanın akamete uğraması engellenmiş olur.⁷⁷ Bir suçun işlenip işlenmediği, işlendiyse kim tarafından ve nasıl işlendiğine ilişkin delillerin toplanmakta olduğu bir aşamada gizlilik uygulanmayıp işlemlerin taraflara veya üçüncü kişilere bildirilmesi, delillerin karartılması riskini doğurabileceği gibi henüz yeterli suç şüphesinin elde edilmediği aşamada işlemlerin aleni yapılması masum kişilerin lekelenmesine yol açar.⁷⁸

⁷⁵ A.g.e., 608.

⁷⁶ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 111.

⁷⁷ Özbek, vd., *Muhakeme*, 76.

⁷⁸ Gökçen, vd., *Muhakeme*, 551.

CMK'nın 157. maddesinde “Kanunun başka hüküm koyduğu hâller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir”. Şeklindeki hükümlerle soruşturmada “usul işlemlerinin” gizli olacağı açıkça belirtilmiştir. Kural gizlilik olmakla birlikte yapılan işleme ve kişilere göre gizliliğin yoğunluğu değişebilir.⁷⁹ Gizlilik, soruşturmanın selameti bakımından kabul edilmiş olduğundan; kişiye, işleme ve soruşturmanın aşamasına göre farklı şekiller alır.⁸⁰

CMK m.147/1-c’de “şüphelinin ifadesi alınırken müdafinin işlemlerde hazır bulunabileceği” belirtilerek; CMK'nın 153. maddesiyle soruşturma evresinde yapılan işlemlerin tutanak örneklerinin dosyadan alınması ve soruşturma evrakını inceleme yetkisi şüphelinin müdafisi ile mağdur ve şikâyetçinin vekiline tanınarak gizlilik ilkesi yumuşatılmıştır.⁸¹ Soruşturma evresinde şüpheli, mağdur ve şikâyetçiye soruşturma evrakını inceleme ve örnek alma hakkı kanunla tanınmamışsa da yönetmelikle⁸² tanınmıştır.⁸³ Gizliliğin tamamen kalkmasında CMK m. 153/4’deki “Müdafisi, iddianamenin mahkeme tarafından kabul edildiği tarihten itibaren dosya içeriğini ve muhafaza altına alınmış delilleri inceleyebilir; bütün tutanak ve belgelerin örneklerini harçsız olarak alabilir”. Şeklindeki hükümlerle iddianamenin kabulü esas alınmıştır.⁸⁴

1.2.1.2. Soruşturmanın Yazıllığı

Soruşturma evresinde mahkemenin değerlendirmesine sunulabilmesi için soruşturma evresinde elde edilen delillerin, söz ve hareket biçimindeki muamelelerin tutanak tutulmak suretiyle yazıya dökülmesi bir zorunluluktur.⁸⁵ Bu husus CMK m.169/2’de “Her soruşturma işlemi tutanağa bağlanır. Tutanak, adli kolluk görevlisi, Cumhuriyet

⁷⁹ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 111.

⁸⁰ Yenisey ve Nuhoğlu, *Muhakeme*, 551.

⁸¹ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 111.

⁸² “Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik” *Resmî Gazete*, 29437 (Ağustos 2015)

⁸³ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 112.

⁸⁴ Yenisey ve Nuhoğlu, *Muhakeme*, 552.

⁸⁵ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 498.

savcısı veya sulh ceza hâkimi ile hazır bulunan zabıt kâtibi tarafından imza edilir”. Şeklindeki hükümle açıkça belirtilmiştir.

1.2.1.3. Soruşturmanın Dağımlığı

Soruşturma evresindeki işlemler arasında yer, zaman ve kişi bakımından bağın bulunması aranmadığından işlemlerin aynı yerde, aynı kişiler tarafından ve kesiksiz yapılması gerekmemektedir.⁸⁶ Soruşturmayı yürütmek görevi Cumhuriyet başsavcılığına ait olup yetkili başsavcı bir suç soruşturmasında bir savcılığı görevlendirebileceği gibi birden fazla savcılığı da görevlendirebilir.⁸⁷ Yapılacak görevlendirme ile bir savcının başladığı bir soruşturmayı başka bir savcı devam ettirebilir.⁸⁸

1.3. Kamu Davası

Dava uyuşmazlığın yargılama makamının önüne götürülmesidir. Suç isnadının muhakemesi yapılarak isnat edilen suçun, suç isnat edilen kişi tarafından işlenip işlenmediğinin araştırılmasının istenmesine “asıl ceza davası”⁸⁹; bir davanın yanında bu davaya bağlı olarak yürütülen, suç isnadının bulunmadığı, bir malın müsaderesine karar vermek, yasak hakları geri vermek gibi ikincil nitelikte davaya “tali ceza davası” denilmektedir.⁹⁰ Uyuşmazlığın yargılama makamının önüne götürülmesine “dava” denilmesinden hareketle, suç isnadının devlet adına yargılama makamının önüne götürülmesine de “kamu davası” denilmektedir.⁹¹ Uygulamada iddianamenin davacı kısmında, davacı olarak “Kamu Hakları” ifadesinin kısaltması olarak “K.H.” şeklinde gösterilmektedir.⁹²

⁸⁶ Yenisey ve Nuhoglu, *Muhakeme*, 498.

⁸⁷ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 498.

⁸⁸ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 115.

⁸⁹ Murat Aydın, *Kamu Davasının Açılması ve iddianame*, 1 bs. (Ankara: Seçkin, 2003), 19.

⁹⁰ Soyaslan, *Muhakeme*, 252.

⁹¹ Yenisey ve Nuhoglu, *Muhakeme*, 666.

⁹² Aydın, *Kamu Davası*, 19.

1.3.1. Kamu Davasının Açılmasında Geçerli Olan İlkeler

1.3.1.1. Ceza Muhakemesinin Kamusalılığı İlkesi

Bu ilkeye göre, devletin, suçtan zarar görenin isteği ile bağılı olmaksızın bir organı aracılığı ile suçları takip etmek, resmi cezalandırma isteği olan iddianameyi düzenleyip icraya koymak zorunluluğu vardır.⁹³ Ceza muhakemesini başlatma ve devam ettirme yetkisi devlete ait olduğundan suçlar kural olarak resen kovuşturulur ve devletin bir organı olan savcılık makamı soruşturmanın icrası ile görevlendirilir.⁹⁴

Kamusallık ilkesinin karşıtı kişisellik ilkesi olup ceza kovuşturmasının kişilere bırakılması demektir. Bu durumda ceza muhakemesi şahsı davacının sanığı dava etmesi ile başlar. CMK'da şahsi dava kurumuna yer verilmemiştir.⁹⁵

CMK m. 170/1'deki "Kamu davasını açma görevi, Cumhuriyet savcısı tarafından yerine getirilir". Şeklindeki hüküm gereği bütün suçlar Cumhuriyet savcısı tarafından takip edilmektedir. Ancak soruşturma ve kovuşturma için şikâyet, izin, talep, yabancı devletin şikâyetinin arandığı suçlarda kamu davasının kamusalılığı ilkesi tam olarak geçerli değildir.⁹⁶

1.3.1.2. Kovuşturma Mecburiyeti İlkesi

Suç teşkil eden bir fiilin işlendiği haberini alan soruşturma yapmaya yetkili makamlar tarafından soruşturmaya başlanmasını; fiil ve failin belli olması, yeterli suç şüphesinin ve dava koşullarının bulunması halinde kamu davasının açılmasını; açılan davanın, yargılama neticeleninceye kadar savcılıkça yürütülmesini ifade eden ilkeye "kovuşturma mecburiyeti ilkesi" denmektedir.⁹⁷ Bu ilke üç alt ilkeden oluşmaktadır. Bunlar; bir suçun işlendiği haberinin alınması üzerine yetkili makamlar tarafından soruşturma başlatılmasının zorunlu olmasını öngören "araştırma mecburiyeti ilkesi";

⁹³ Özbek, vd., *Muhakeme*, 73.

⁹⁴ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 67.

⁹⁵ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 540.

⁹⁶ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 68.

⁹⁷ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 150.

fiil ve failin belli olması, yeterli suç şüphesinin ve dava koşullarının bulunması halinde yetkili makamlar tarafından kamu davasının açılmasının zorunlu olmasını öngören “kamu davasını açma mecburiyeti ilkesi”; açılan davanın, yargılama neticeleninceye kadar savcılıkça yürütülmesinin zorunlu olmasını öngören “kamu davasını yürütme mecburiyeti ilkesi” olmak üzere üç alt ilkedir.⁹⁸

Suçun işlendiğine ilişkin, yeterli şüphe mevcut ise Cumhuriyet savcısı dava açmak mecburiyetindedir. Ancak delillerin yeterli olduğunu takdir etmek yetkisi Cumhuriyet savcısına ait olduğundan bir savcının dava açmak için yeterli saydığı delilleri bir başka savcı yeterli saymayabilir.⁹⁹ Delillerin yeterliliğini takdir edecek olan Cumhuriyet savcısının, soruşturma neticesinde elde edilen delillerin yeterli şüphe oluşturduğu kanısına varıp “yeterli delil var” deyip, ardından “yeterli delil var ama iddianame düzenlemiyorum” diyemez; iddianame düzenleyip mahkemeye vermek zorundadır.¹⁰⁰ Kamu davasının mecburiliği prensibinin CMK’nın 171. maddesinde olduğu gibi sınırlamaları; şikâyet ve izne bağlı suçlarda olduğu gibi istisnaları bulunmaktadır.¹⁰¹

Kovuşturma mecburiyeti ilkesinin karşısında yer alan maslahata uygunluk ilkesi, yetkili makamların bir suçun işlendiği haberi üzerine soruşturmayı başlatıp başlatmamak; soruşturma sonucunda fiilin ve failin belli olması, yeterli suç şüphesinin bulunmasına rağmen kamu davasını açıp açmamak; açılan kamu davasını muhakeme sonuçlanıncaya kadar yürütüp yürütmemek konusunda takdir yetkisinin bulunmasını ifade eden ilkedir.¹⁰²

Hukukumuzda hâkim ilke kovuşturma mecburiyeti ilkesidir. Ancak CMK’nın 171. madde hükmü ile kısmen maslahata uygunluk ilkesine yer verilmiştir.¹⁰³ CMK’nın 171. maddesi iki durumda savcıya dava açmayabilme yetkisi tanımaktadır. Birinci hal, cezanın ortadan kaldırılmasını gerektiren “şahsi sebep olarak etkin pişmanlık”

⁹⁸ Özbek, vd., *Muhakeme*, 74.

⁹⁹ Soyaslan, *Muhakeme*, 382.

¹⁰⁰ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 70.

¹⁰¹ Yenisey ve Nuhoğlu, *Muhakeme*, 75.

¹⁰² Özbek, vd., *Muhakeme*, 74.

¹⁰³ A.g.e., 74.

hükümlerinin uygulanmasını gerektiren şartların bulunması; ikinci hal, “şahsi cezasızlık” sebebinin bulunmasıdır.¹⁰⁴ Bu madde hükmüyle savcıya takdir yetkisi verilmiş olduğundan bu iki durumdan birinin var olması halinde dahi savcı isterse kamu davası açabilecektir. Ancak Cumhuriyet savcısı kamu davasının açılmaması yönünde takdir yetkisini kullanması halinde buna CMK’nın 173. maddesinin 5. fıkrası hükmü gereği itiraz mümkün değildir.¹⁰⁵

TCK m. 93/1, 192/1-2-4, 201/1-2, 221/1-2-3-4 (ilk cümle), 254/1-2-3-4, 274/1 maddelerinde etkin pişmanlık cezasızlık sebebi olarak öngörüldüğünden Cumhuriyet savcısı dava açmayabilecektir. TCK’nın m. 93/2, 110, 168, 192/3, 221/4 (son cümle), 248, 269, 274/2-3, 293’de olduğu gibi “etkin pişmanlık” cezasızlık sebebi olarak değil de indirim sebebi olarak öngörülmüşse, dava açılma zorunluluğu bulunmaktadır.¹⁰⁶

Savcının kamu davası açmayabileceği hallerden şahsi cezasızlık sebebinin düzenlendiği; yalan tanıklık (m. 273/1); suçluyu kayırma gibi TCK’nın çeşitli hükümlerinde düzenlenen suçlarda savcı kamu davasını açıp açmama konusunda takdir yetkisine sahiptir.¹⁰⁷ Ayrıca TCK’nın genel hükümler kısmı 22. maddesinin 6. fıkrasında yer alan şahsi cezasızlık sebebi ise, kural olarak TCK ve diğer kanunlarda yer alan bütün taksirli suçlarda uygulanabilir.¹⁰⁸ TCK 22/6’ya göre:

Taksirli hareket sonucu neden olunan netice, münhasıran failin kişisel ve ailevi durumu bakımından, artık bir cezanın hükmedilmesini gereksiz kılacak derecede mağdur olmasına yol açmışsa ceza verilmez; bilinçli taksir halinde verilecek ceza yarıdan altıda bire kadar indirilebilir.

1.3.1.3. Davasız Yargılama Olmaz İlkesi

İddia, savunma ve yargılama makamlarının ceza muhakemesindeki fonksiyonları açısından; itham sistemi, tahkik sistemi ve karma sistem olarak üç sistem vardır.

¹⁰⁴ Şahin, *Gazi Şerhi*, 524.

¹⁰⁵ A.g.e., 525.

¹⁰⁶ A.g.e., 524.

¹⁰⁷ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 151.

¹⁰⁸ Şahin, *Gazi Şerhi*, 525.

İtham sistemi ilk ortaya çıkan sistemdir. Bu sistemde hâkim, ithamın bulunması halinde harekete geçer. İtham edilenin cezalandırılabilmesi için itham edenin ispatlamayı da yapması gerekir. Bu sistemde iddia ile yargının işlevleri belirgin bir şekilde ayrılmakta; iddia makamı suçlamada bulunurken yargılama makamı bu suçlama hakkında karar vermekte; yargıç olaya resen el koyamamakta, suça şahsen tanık olsa bile iddia makamınca dava konusu yapıp önüne getirilmesini beklemesi gerekmektedir.¹⁰⁹ Hâkim tarafların sunduğu delillerle bağlıdır; resen araştırma yapamaz, taraflara hakemlik yapar durumdadır. Muhakemede çelişme, sözlülük ve açıklık geçerlidir.¹¹⁰

Tahkik sistemi Ortaçağ'da otoriter devletlerin kurulmasıyla ortaya çıkan sistemdir. Bu sistemde yargılama makamı aynı zamanda iddia makamı olarak da faaliyet gösterir. Hâkim suç işlendiği haberi üzerine resen işe el koyabilmesi ile hâkimlik yanında ithamda bulunma faaliyetini de yapmış olmaktadır. Bu sistemde muhakemenin bütün safhaları gizli olarak yürütülür.¹¹¹

Karma sistem 1789 Fransız ihtilalinden sonra ortaya çıkmıştır. İtham ve tahkik sistemlerinin iyi olan yönlerinin karışımı mahiyetindedir. Hâkimin iddia ve savunma makamlarına karşı bir üstünlüğü yoktur, taraflar iş birliği içinde maddi gerçeği araştırır. Bu sistemde hâkim resen araştırma ve delil toplama tekeline sahip olmadığı gibi iddia ve savunmaya göre karar vermek zorunda da değildir. Bu sistemde bir itham olmadan hâkim işe el koyamaz. İtham bir devlet organı olan savcılık makamı tarafından yapılır. Hâkim tarafların delilleri ile bağlı değildir, delilleri serbestçe değerlendirebilir. Bu sistemde hazırlık soruşturması yazılılık, gizlilik ve sınırlı olarak çelişme; kovuşturma evresinde sözlülük, açıklık ve çelişme geçerlidir.¹¹²

“Davasız yargılama olmaz” ilkesinin kaynağı itham sistemidir.¹¹³ CMK'nın m. 225/1' deki “Hüküm ancak iddianamede unsurları gösterilen suça ilişkin fiil ve fail hakkında

¹⁰⁹ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 73.

¹¹⁰ Toroslu ve Feyzioğlu, *Muhakeme*, 49.

¹¹¹ Özbek, vd., *Muhakeme*, 45.

¹¹² Toroslu ve Feyzioğlu, *Muhakeme*, 51.

¹¹³ Gökçen, vd., *Muhakeme*, 125.

verilir”. Şeklindeki hükmü bu ilkeyi ifade etmektedir.¹¹⁴ “Davasız yargılama olmaz” ilkesi gereği mahkeme dava açılmadan bir uyuşmazlığa bakamaz.¹¹⁵ Mahkemeler iddianamede gösterilen kişi ve fiille sınırlı olarak yargılama yapabilir ve hüküm kurabilir.¹¹⁶ Mahkeme ancak hakkında dava açılan sanık ve sanığın dava konusu yapılan fiili için yargılama yapabilir. Mahkeme, bir şüpheli hakkında açılan bir davanın kapsamına, hakkında dava açılmamış bir başka şüpheliyi alamayacağı gibi sanığın iddianamede yer verilmeyen başka suçlarını yargılamanın kapsamına alıp yargılama yapamaz.¹¹⁷

“Davasız yargılama olmaz” ilkesinin üç istisnası bulunmaktadır. 1- CMK’nın 272. maddesi hükmüne göre “İlk derece mahkemelerinden verilen hükümlere karşı istinaf yoluna başvurulabilir. Ancak, onbeş yıl ve daha fazla hapis cezalarına ilişkin hükümler, bölge adliye mahkemesince resen incelenir”. 2- CMK’nın 306. maddesine göre “Hüküm, sanık lehine bozulmuşsa ve bu hususların temyiz isteminde bulunmamış olan diğer sanıklara da uygulanması olanağı varsa, bu sanıklar da temyiz isteminde bulunmuşçasına hükmün bozulmasından yararlanırlar”. 3- Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvuru sonucunda ihlal kararı verilir ve ihlalin yargılamanın yenilenmesi yoluyla giderilmesine hüküm verilirse, yerel mahkeme, Anayasa Mahkemesi’nin kararıyla saptanan ihlali gidermek için savcılık makamının talep veya iddianamesine gerek duymadan yargılamaya başlayacaktır.¹¹⁸

¹¹⁴ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 145.

¹¹⁵ Gökçen, vd., *Muhakeme*, 124.

¹¹⁶ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 74.

¹¹⁷ Gökçen, vd., *Muhakeme*, 124.

¹¹⁸ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 77.

İKİNCİ BÖLÜM

İDDİANAMENİN UNSURLARI, DÜZENLENMESİ VE SONUÇLARI

2.1. İddianamenin İçeriği ve Unsurları

İddianame; idari nitelikteki tetkikat sonucunda, kanunda belirtilen düzenlenme şartlarının oluştuğunun görülmesi halinde, Cumhuriyet savcısının iddia ve taleplerini mahkemeye bildirmek üzere düzenlediği yazılı belgedir.¹¹⁹ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 170. maddesinin 3, 4, 5 ve 6. fıkralarında iddianamenin neleri içermesi gerektiği belirtilmiştir. Buna göre:

- a) Şüphelinin kimliği,
- b) Müdafii,
- c) Maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği,
- d) Mağdurun veya suçtan zarar görenin vekili veya kanunî temsilcisi,
- e) Açıklanmasında sakınca bulunmaması halinde ihbarda bulunan kişinin kimliği,
- f) Şikâyette bulunan kişinin kimliği,
- g) Şikâyetin yapıldığı tarih,
- h) Yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri,
- i) Yüklenen suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi,
- j) Suçun delilleri,
- k) Şüphelinin tutuklu olup olmadığı; tutuklanmış ise, gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri, gösterilir.

¹¹⁹ Murat Aydın, "İddianamenin Unsurları ve İadesi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 10, S.1-2 (2006): 372.

(4) İddianamede, yüklenen suçu oluşturan olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanır.

(5) İddianamenin sonuç kısmında, şüphelinin sadece aleyhine olan hususlar değil, lehine olan hususlar da ileri sürülür.

(6) İddianamenin sonuç kısmında, işlenen suç dolayısıyla ilgili kanunda öngörülen ceza ve güvenlik tedbirlerinden hangilerine hükmedilmesinin istendiği; suçun tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, ilgili tüzel kişi hakkında uygulanabilecek olan güvenlik tedbiri açıkça belirtilir.

İddianamede bulunması gereken unsurlardan CMK'nın 170. maddesinin 3. fıkrasında sayılanlar iddianamenin şekle ilişkin unsurları; 170. maddesinin 4, 5 ve 6. fıkralarında sayılanlar ise iddianamenin esasına ilişkin unsurlardır.¹²⁰ İddianamenin unsurlarından herhangi birinin eksik olması veya karışıklığa neden olabilecek şekilde hatalı olması halinde mahkeme iddianameyi iade edecektir.¹²¹

CMK'nın 170. madde 3, 4, 5, 6. fıkralarında sayılan iddianamede bulunması gereken hususlardan sadece mevcut olanlara yer verilecektir.¹²² Gözaltına alma, tutuklama, müdafî, maktul, vekil, kanuni temsilci, ihbar, şikâyet gibi hususlar mevcutsa bunlara ilişkin bilgilere iddianamede yer verilecek; mevcut değilse doğal olarak yer verilmeyecektir.¹²³

2.1.1. Yeterli Şüphe

Şüphe, herhangi bir şeyin varlığı ve mahiyeti konusunda tereddüdün olmasıdır. Ancak somut vakıalara dayanmayan soyut tahminler; bir ön kabul ve ön kabulün akla getireceği olasılıklar ceza muhakemesi açısından şüphe olarak kabul edilmez.¹²⁴

¹²⁰ Şahin, *Muhakeme*, 100.

¹²¹ Ahu Karakurt, "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi" *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C. 22, S. 82 (Mayıs/2009): 183.

¹²² Özbek, vd., *Muhakeme*, 570.

¹²³ Karakurt, "İddianamenin İadesi", 183.

¹²⁴ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 506.

CMK m. 160'a göre, soruşturma evresinin başlayabilmesi için "basit şüphe"; CMK m.116'ya göre, arama işlemine başvurulabilmesi için "makul şüphe"; CMK m. 100/1'e göre, tutuklama kararı verilebilmesi için "kuvvetli şüphe"; CMK m. 170/2'ye göre, iddianame düzenlenebilmesi için de "yeterli şüphe" gereklidir.

Basit şüphe; şüphenin en hafif derecesi olup, soruşturmanın başlayabilmesi için aranan şüphe derecesidir.¹²⁵ Basit şüphenin varlığından bahsedebilmek için en azından belirti şeklinde verilerin bulunması gerekir. Basit şüphenin varlığının kabulü için gerçek olma ihtimali olan bilgi, belirti veya emare yeterlidir.¹²⁶ Ancak sadece tahminden ibaret olan, vakıalara ve en az belirti şeklindeki verilere dayanmayan şüphe soruşturmaya başlanabilmesi için yeterli olmaz.¹²⁷ CMK m.160/1'de ifade edilen "suçun işlendiği izlenimini veren hal" bir suçun işlendiğine dair "basit şüphe" anlamındadır.¹²⁸

Makul Şüphe; arama işlemine başvurulabilmesi için aranan şüphe derecesidir. "Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği"¹²⁹ 6. maddede "Makul şüphe; hayatın akışına göre somut olaylar karşısında genellikle duyulan şüphedir". Şeklinde tanımlanmaktadır. AİHM göre makul şüphe "Kişinin suç işlemiş olabileceği konusunda objektif bir gözlemciyi inandırabilecek olayların veya bilginin varlığını gerektirir".¹³⁰

Kuvvetli şüphe; "Eldeki delillere nazaran yapılacak bir duruşmada sanığın mahkûm olması kuvvetle muhtemel ise kuvvetli şüphe var demektir".¹³¹ Şeklinde tanımlanmaktadır. "Kuvvetli şüphe" iddianamenin düzenlenebilmesi için var olması gereken "yeterli şüpheye" göre daha yüksek şüphe derecesidir.¹³²

¹²⁵ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 95.

¹²⁶ Eryılmaz, *Muhakeme*, 45.

¹²⁷ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 437.

¹²⁸ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 95.

¹²⁹ "Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği", *Resmî Gazete*, 25832 (Haziran/2005)

¹³⁰ Özbek, vd., *Muhakeme*, 309.

¹³¹ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 437.

¹³² Özen, *Muhakeme*, 632.

Yeterli şüphe; iddianame düzenlenebilmesi için var olması gereken şüphe derecesidir. CMK 170/2’de “Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler”. Şeklindeki hüküm ile iddianamenin tanzim edilebilmesi için “yeterli şüphenin” varlığı aranmaktadır.¹³³ “Yeterli şüphenin” varlığının kabulü için, mevcut delillerin şüphelinin suçun faili olduğu konusunda akıl ve mantıkla izah edilebilir bir şüpheyi oluşturmuş olması aranacaktır.¹³⁴

Kanunda yeterli şüphe kavramının tanımlaması yapılmamıştır.¹³⁵ Öğretide yeterli şüphe “Eldeki delillere nazaran, yapılacak bir duruşmada sanığın mahkûm olması ihtimali beraat etmesi ihtimalinden daha kuvvetli ise yeterli şüphe var demektir”.¹³⁶ Şeklinde tanımlanmaktadır. Savcının iddianame düzenleyebilmesi için, şüphelinin suçlu olduğuna kanaat getirmesi aranmamış, toplanan delillerin “yeterli şüphe” oluşması ile yetinilmiştir.¹³⁷ Toplanan delillerin iddianame düzenlenmesine yeterliliğinin takdiri Cumhuriyet savcısına ait olup, bu yetki somut fiilin suç oluşturup oluşturmadığını takdir yetkisini de içermektedir.¹³⁸

“Yeterli şüphe” iddianame düzenlenebilmesi için gerekli görülen en az şüphe derecesi olduğundan; “kuvvetli şüphe” gibi “yeterli şüphe” derecesinden daha yüksek derecede şüphenin bulunması halinde doğal olarak iddianame düzenlenebilecektir.¹³⁹

Soruşturmanın başlaması için şüphelinin belli olması gerekmeksizin suçun işlendiğine ilişkin basit şüphe derecesi yeterli iken; iddianamenin tanzim edilebilmesi için

¹³³ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 99.

¹³⁴ Erkut Güçlü Kahraman, “Yeterli Şüphe Kavramının İddianamenin İadesi Kurumu Bakımından Değerlendirilmesi” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, S.1 (2014): 142.

¹³⁵ Murat Balcı, “Delillerin, Suçun İşlendiği Hususunda Yeterli Şüphe Sebebi Oluşturması (CMK m. 170/2)”, *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 7, S. 72 (Ağustos/2012): 11.

¹³⁶ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 437. / Özbek, vd., *Muhakeme*, 588.

¹³⁷ Yenisey ve Nuhoglu, *Muhakeme*, 135.

¹³⁸ Balcı, “Yeterli Şüphe”, 14.

¹³⁹ Karakehya, *Muhakeme*, 424.

şüphelinin net olarak belli olması ve ayrıca şüphelinin suçu işlediğine ilişkin yeterli şüphenin bulunması gereklidir.¹⁴⁰

Kovuşturma evresini tek bir duruşmayla sonuçlandırabilmesi için soruşturma aşamasında tüm kanıtların toplanması gerekir. Ancak CMK m. 170/2'deki "Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler". Şeklindeki hüküm gereği suçun işlendiğine dair "yeterli şüphe" oluşturacak kanıtın ulaşılması halinde iddianame düzenlenebilecektir.¹⁴¹

2.1.2. Görevli ve Yetkili Mahkeme

CMK m.170/3'de iddianamenin "görevli ve yetkili" mahkemeye hitaben düzenleneceği gösterilmektedir. Görev mahkemenin madde itibariyle bir işe bakmaya yetkili olması, yetki ise yer itibariyle bir işe bakmaya yetkili olmasıdır. Diğer bir ifade ile madde itibariyle yetki, yargılamayı yapacak mahkemenin, uyuşmazlığa konu fiilin kanunda belirtilen ceza miktarına göre belirlenmesini; yer itibariyle yetki ise yargılamayı hangi yer mahkemesinin yapacağını göstermektedir.¹⁴²

"5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun" 2. maddede¹⁴³, "adli yargı ilk derece mahkemelerinin" hukuk ve ceza mahkemeleri olduğu; 8. maddede ceza mahkemelerinin "asliye ceza mahkemeleri", "ağır ceza mahkemeleri" ile "özel kanunlarla kurulan diğer ceza mahkemeleri" olduğu belirtilmiştir.

5235 sayılı Kanun'un 10. maddesinde "sulh ceza hâkimliğinin görevi", 11. maddesinde "asliye ceza mahkemesinin görevi", 12. maddesinde "ağır ceza

¹⁴⁰ A.g.e.,424.

¹⁴¹ Balcı, "Yeterli Şüphe", 10.

¹⁴² Mustafa Özen, "Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi V İddianamenin İadesi", *Ankara Barosu Dergisi*, Y. 67, S. 3 (Yaz/2009): 23.

¹⁴³ "Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun (5235 S.K)", *Resmî Gazete*, 25606 (Ekim 2004)

mahkemesinin görevi” gösterilmekte; 14. maddesinde de “Mahkemelerin görevlerinin belirlenmesinde ağırlaştırıcı veya hafifletici nedenler gözetilmeksizin kanunda yer alan suçun cezasının üst sınırı göz önünde bulundurulur.” Denilmektedir.

5235 sayılı Kanun’un 12. maddesinde “ağır ceza mahkemesinin görevi” aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

Kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, Türk Ceza Kanununda yer alan yağma (m. 148), irtikâp (m. 250/1 ve 2), resmî belgede sahtecilik (m. 204/2), nitelikli dolandırıcılık (m. 158), hileli iflâs (m. 161) suçları, Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısımının Dört, Beş, Altı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar (318, 319, 324, 325 ve 332’nci maddeler hariç) ve 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davalar ile ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla ağır ceza mahkemeleri görevlidir...

5235 sayılı Kanun’un 11. maddesinde asliye ceza mahkemesinin görevi “Kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, sulh ceza hâkimliği ve ağır ceza mahkemelerinin görevleri dışında kalan dava ve işlere asliye ceza mahkemelerince bakılır”. Şeklindedir.

5235 sayılı Kanun’un 10. maddesi sulh ceza mahkemesinin “İki yıla kadar (iki yıl dâhil) hapis cezaları ve bunlara bağlı adlî para cezaları ile bağımsız olarak hükmedilecek adlî para cezalarına ve güvenlik tedbirlerine ilişkin hükümlerin uygulanması, görevi içindedir”. Şeklinde ve madde başlığı “Sulh ceza mahkemesinin görevi” olarak düzenlenmiş iken, 6545 sayılı Kanun’un 48. maddesiyle madde başlığı “Sulh ceza hâkimliği” olarak, madde metni aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:¹⁴⁴

Kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, yürütülen - soruşturmalarda hâkim tarafından verilmesi gerekli kararları almak, işleri

¹⁴⁴ Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (6545 S.K)”, *Resmî Gazete*, 29044 (Haziran 2014)

yapmak ve bunlara karşı yapılan itirazları incelemek amacıyla sulh ceza hâkimliği kurulmuştur.

Genel ceza mahkemelerinin yanında özel kanunlarla da ceza mahkemeleri kurulabilir.¹⁴⁵ 5235 sayılı Kanun'un 13. maddesinde "özel kanunlarla kurulan diğer ceza mahkemelerinin özel kanunlarla belirlenen dava ve işleri görecekları" belirtilmiştir. Örnek olarak; Çocuklar hakkında açılan kamu davaları, "5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu" ile kurulan "çocuk mahkemeleri" ve "çocuk ağır ceza mahkemelerinde" görülür.¹⁴⁶ (ÇKK m. 17' deki haller istisna). 5395 sayılı Kanun'un 26. maddesi 1 ve 2. fıkra hükümlerine göre:

(1) Çocuk mahkemesi, asliye ceza mahkemesi ile sulh ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından, suçta sürüklenen çocuklar hakkında açılacak davalara bakar.

(2) Çocuk ağır ceza mahkemesi, çocuklar tarafından işlenen ve ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarla ilgili davalara bakar.

"5941 sayılı Çek Kanunu" 5. madde uyarınca¹⁴⁷, "Karşılıksız çek keşidesi suçuna" ilişkin davalara icra mahkemeleri bakacaktır.¹⁴⁸ "5187 sayılı Basın Kanunu", "Görevli mahkemeler ve yargılama usulü" başlıklı 27. maddesine göre:¹⁴⁹

Basılmış eserler yoluyla işlenen veya bu Kanunda öngörülen diğer suçlardan dolayı açılan davalardan, ağır ceza işlerinden olanlar ağır ceza mahkemelerinde, diğerleri asliye ceza mahkemelerinde görülür.

Bir yerde ağır ceza veya asliye ceza mahkemesinin birden fazla dairesi bulunması halinde bu davalar iki numaralı mahkemede görülür.

5235 sayılı Kanun'un 16. maddesinin 1. fıkrasında; "mahkeme kuruluşu bulunan her il merkezi ve ilçede o il veya ilçenin adı ile anılan bir Cumhuriyet başsavcılığı

¹⁴⁵ Özbek, vd., *Muhakeme*, 125.

¹⁴⁶ "Çocuk Koruma Kanunu (5395)", *Resmî Gazete* 25876 , (Temmuz 2005)

¹⁴⁷ "Çek Kanunu (5941 S.K.)" *Resmî Gazete*, 27438, (Aralık/2009)

¹⁴⁸ Yenisey ve Nuhoğlu, *Muhakeme*, 242.

¹⁴⁹ "Basın Kanunu (5187 S.K.)", *Resmî Gazete*, 25504, (Haziran/2004)

kurulacağı”; 21. maddesinde de “Cumhuriyet savcıları, buldukları il merkezi veya ilçenin idarî sınırları ile bunlara adlî yönden bağlanan ilçelerin idarî sınırları içerisinde yetkili oldukları” belirtilmiştir.

CMK’nın 170. maddesinin 3. fıkrası iddianamenin “görevli ve yetkili” mahkemeye hitaben düzenlenmesini öngörmektedir. Cumhuriyet savcısı iddianameyi görev ve yetki kurallarına göre belirleyeceği yetkili ve görevli mahkemeye hitaben düzenlemelidir. İddianamenin “görevli ve yetkili” mahkemeye hitaben düzenlenmemiş olduğu kolaylıkla anlaşılabilir ise mahkeme iddianamenin iadesine karar verecektir.¹⁵⁰ Örneğin; Cumhuriyet savcısının suçu nitelenmesine göre iddianame ağır ceza mahkemesine verilmesi gerekirken asliye ceza mahkemesine; asliye ceza mahkemesine verilmesi gerekirken ağır ceza mahkemesine; Bankacılık Kanunu’na göre kurulan ihtisas mahkemesine verilmesi gerekirken ağır ceza mahkemesine verilmesi durumunda iade edilecektir.¹⁵¹

İddianame, Cumhuriyet savcısının suça yapacağı nitelenmeye göre belirlenip “görevli ve yetkili” mahkemeye hitaben düzenlenerek soruşturma dosyası ile birlikte görevli ve yetkili mahkemeye sunulacaktır.¹⁵² İddianamenin iadesine veya kabulüne; esas davaya bakacak olan¹⁵³, kendisine hitaben iddianame düzenlenen mahkeme karar verecektir.¹⁵⁴ İddianamede görevli ve yetkili mahkeme gösterilmemiş ise iddianame CMK m.170’deki unsurları taşımayacağından, iddianame ve soruşturma dosyası tevdi edilen mahkeme tarafından iddianamenin iadesine karar verilecektir.¹⁵⁵

İddianameyi alan mahkeme Cumhuriyet savcısının suçu nitelendirmesine göre öncelikle “görevli ve yetkili” olup olmadığını inceleyecektir. Görev yönünden yapacağı inceleme neticesinde kendisini görevli mahkeme olduğu sonucuna varıyorsa, yer bakımından yetkili mahkeme olup olmadığını da araştırarak; “görev ve yetki”

¹⁵⁰ Şahin, *Muhakeme*, 104.

¹⁵¹ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 612.

¹⁵² A.g.e, 611.

¹⁵³ Aydın, “İddianamenin Unsurları ve İadesi”, 384.

¹⁵⁴ Özbek, vd., *Muhakeme*, 573.

¹⁵⁵ A.g.e., 573.

konusunda bariz bir yanlışlık veya çelişkinin bulunduğu anlaşılmaması halinde iddianamenin iadesine karar verecektir. Örneğin olayın anlatımı ve şüpheliye uygulanması istenen sevk maddeleri hırsızlık suçundan dava açıldığını ortaya koymasına rağmen dava ağır ceza mahkemesinde açılmışsa iddianame iade edilecektir. Ancak iddianamede şüpheliye yüklenen suç yağma olarak nitelendirilerek dava da ağır ceza mahkemesinde açılmışsa mahkeme suçu hırsızlık olarak nitelendirse de suçun hukuki nitelendirilmesinin yanlış yapılmış olması iade nedeni olmadığından iddianamenin iadesine karar verilemeyecektir.¹⁵⁶

CMK'nin 174. maddesinin 5353 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik gerekçesinin konu ile alakalı kısımları aşağıdaki şekildedir:

Savcının değerlendirmesine tabi hususlar iade gerekçesi olamaz. Bu nedenle mahkeme, savcının nitelendirmesine katılmadığını belirterek bir hususu iade konusu yapamaz...

... Görev veya yetki konusunda iddianamede açık bir yanlışlık veya çelişki varsa iade mümkündür. Örneğin iddianame asliye ceza mahkemesine verildiği halde, ağır ceza mahkemesinin madde bakımından yetkisine girecek ağırlıkta bir ceza miktarı talep edilmesi; iddianamede gösterilen mahkemenin yargı çevresi dışında suçun işlendiğinin iddianameden anlaşılması gibi... Şayet iddianamenin görevli veya yetkili mahkemeye hitaben düzenlenmediği iddianameden kolayca anlaşılabilirse, iddianamenin 170'inci maddeye aykırı düzenlendiğinden bahisle mahkeme iadeye karar verebilecektir.

Buna karşılık, Cumhuriyet savcısının değerlendirmesinde bir çelişki olmadığı sürece, örneğin mahkeme görev veya yetki konusunda Cumhuriyet savcısı ile aynı kanaatte olmasa bile, bu sebeple iddianameyi iade edemez. Çünkü bu sorun görev veya yetki uyumsuzluğunun konusu olabilecek bir husustur ve bir merciin çözmesi gereken bir konuyu mahkeme iddianamenin iadesi yoluyla çözemez...

Mahkeme görev ve yetki konusunda değerlendirme yaparken Cumhuriyet savcısının suçu nitelendirmesini esas almalıdır. Cumhuriyet savcısının suçu nitelendirmesine göre belirleyeceği mahkeme konusunda bir çelişki olmaması kaydıyla, yanlış

¹⁵⁶ Gökçen, vd., *Muhakeme*, 561.

nitelendirme var deyip iddianame iade edilemez.¹⁵⁷ Mahkeme, Cumhuriyet savcısının suçu hukuki nitelendirmesini yerinde görmese; yerinde olmayan nitelendirme neticesinde yetkili veya görevli görüldüğü, suçu kendi hukuki nitelendirmesine göre yetkili veya görevli olmadığı değerlendirilmesini yapıyor olsa da iddianamenin diğer unsurları tamam ise CMK m.174/2'deki "Suçun hukukî nitelendirilmesi sebebiyle iddianame iade edilemez". Şeklindeki hüküm gereğince mahkeme iddianameyi iade edemeyecektir. Görevsizlik ya da yetkisizlik nedeniyle iddianamenin iadesi, ek bir araştırma yapılmasına gerek kalmadan iddianamede yer alan ifadelerden mahkemenin açıkça görevsiz veya yetkisiz olduğunun anlaşılmasıyla sınırlıdır.¹⁵⁸

2.1.3. Şüphelinin Kimliği

CMK'nın 170. madde 3. fıkra "a" bendi gereği iddianamede "şüphelinin kimliğinin" gösterilmesi gerekmektedir. Şüphelinin kimliğine yer verilmeden tanzim edilen iddianamenin mahkemeye sunulması halinde mahkeme tarafından Cumhuriyet başsavcılığına iade edilmesi gerekir.¹⁵⁹

Öğretide kimlikten ne anlaşılması gerektiği ve kimliğin öğrenilemediği hallerde konunun çözümü konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Öztürk, vd., göre; "Kastedilen açık kimliktir. Şüphelinin iddianamede yalnızca ferdin veya fiziki kimlik olarak belirtilmesi iade sebebidir".¹⁶⁰ Centel ve Zafer'e göre; "Kimliği konusunda konuşmayan şüpheli hakkında, iddianame düzenlenerek dava açılabilir. Önemli olan şüphelinin birey olarak belli olmasıdır".¹⁶¹ Eryılmaz'a göre; "Kimliği konusunda bilgi vermeyen kişi hakkında, gerçek kimliği ortaya çıkana kadar geçerli olmak üzere, geçici bir isim verilerek kamu davası açılabilir".¹⁶² Çolak ve Taşkın'a göre; "Kimlik terimine şüphelinin adı, soyadı, varsa lakap, meslek, oturulan yer, medeni hali, doğum

¹⁵⁷ Şahin, *Muhakeme*, 104.

¹⁵⁸ Karakurt, "İddianamenin İadesi", 180.

¹⁵⁹ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 508.

¹⁶⁰ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 618.

¹⁶¹ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 549-550.

¹⁶² Eryılmaz, *Muhakeme*, 324.

yeri ve tarihi, nüfusa kayıtlı olunan yer, varsa kanuni temsilcinin kimliği de dâhildir”.¹⁶³ Özbek, vd., göre; “İddianame düzenlenebilmesi için fert olarak belli oluş yetmez; şüphelinin açık kimliğinin yani adı, soyadı, doğum yeri ve tarihi, ana ve baba adı, nüfusa kayıtlı olduğu yer, işi, eğitim ve medeni durumu ile ikametgahının bilinmesi gerekir”.¹⁶⁴ Arıtürk’e göre; “Şüphelinin kimliği onu başkalarından ayırt edecek şekilde açık olması gerekir. Kimlik bilgilerinin yer alması gerekirken ayrıntılı kimlik bilgisi olmasına gerek yoktur”.¹⁶⁵ Ünver ve Hakeri’ye göre; “İlgilinin kimliğinin öğrenilemediği hallerde, konunun çözümü için fizik kimliği düzenleyen CMK 81 hükmü¹⁶⁶ ve kimliğin öğrenilmesi için ilgiliyi zorlama amaçlı düzenleme getiren Kabahatler Kanunu 40/2-37’den yararlanılabilir”.¹⁶⁷ Yargıtay’ın kimlik konusunda verdiği kararlardan bazıları şunlardır:

1- ... İddianamede şüphelinin kimliğinin gösterilmesi gerekir. Kimliği belirsiz kişi hakkında dava açılmaz. ...şüphelinin ad ve soyadı, baba ve ana adı, doğum tarihi, oturduğu yer ve mesleği gösterilmelidir. Şüphelinin açık kimliği bilinmiyorsa, dava açılmamalıdır. İddianameye şüpheliyi, diğerlerinden ayırdeden özellikleri olabildiğince yazmak gerekir. Şüphelinin kimliği iddianamenin şekli unsurlarındandır. Şüphelinin kimliğinin iddianameye yazılmış olması tek başına bir anlam ifade

¹⁶³ Haluk Çolak ve Mustafa Taşkın, *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi*, 2 bs. (Ankara: Seçkin, 2007), 834.

¹⁶⁴ Özbek, vd., *Muhakeme*, 569.

¹⁶⁵ Ramazan Arıtürk, “İddianamenin İadesi ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y.13, S. 50 (Nisan/2022): 199.

¹⁶⁶ 81/1 Üst sınırı iki yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı şüpheli veya sanığın, kimliğinin tespiti için gerekli olması halinde, Cumhuriyet savcısının emriyle fotoğrafı, beden ölçüleri, parmak ve avuç içi izi, bedeninde yer almış olup tespitini kolaylaştıracak diğer özellikleri ile sesi ve görüntüleri kayda alınarak, soruşturma ve kovuşturma işlemlerine ilişkin dosyaya konulur.

¹⁶⁷ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 509.

etmez. Kimlik bilgilerin soruşturmada elde edilen bilgilerle ve gerçek durumla uyumlu olması gerekir.¹⁶⁸

2- ... Şüphelilere ait gerçek kimlik bilgilerinin dosyaya getirilen kimlik ve pasaport kayıtları ile tespit edildiği, bu nedenle şüphelilere ait kimlik bilgilerinin iddianame başlığına ayrıntılı olarak yazılmamasının iddianamenin iadesi sebebi olamayacağı...¹⁶⁹

3- ... Şüphelinin üzerinde kimlik bilgilerine esas olacak herhangi bir belge bulunmadığı, yalnızca beyana dayalı kimlik bilgileri esas alınarak iddianame düzenlendiği, şüphelinin kimliğinin tereddüde neden olmaksızın tespit edilmeden dava açılması yasaya aykırı olup...¹⁷⁰

4- ... Şüpheli hakkında bir suçtan iddianame düzenlenebilmesi için, kimliğinin resmi bir belge ile ispatı zorunlu bulunmayıp, aksine bir iddia ya da tespit bulunmaması durumunda şüphelinin, kimliği ile ilgili tutarlı beyanına dayanarak iddianame düzenlenebilecektir.¹⁷¹

5- ... 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun... 170/3. maddesinde şüphelinin kimliğinin iddianamede gösterilmesi gerekli ise de nüfus kayıt örneği gibi resmî belge bulunması zorunlu olmadığı, dosya kapsamına göre şüphelinin beyanına göre kimlik bilgilerinin tespit edildiği, parmak izi ve fotoğraflarının da alındığı cihetle iddianamenin iade sebepleri bulunmadığı...¹⁷²

Yukarıda yer alan kararların incelenmesinden anlaşılacağı üzere, 1. sıradaki kararda dava açılabilmesi için “şüphelinin açık kimliğinin bilinmesinin” gerekli olduğu; 2. sıradaki kararda şüpheliye ait “kimlik bilgilerinin dosyada mevcut ise başlığa ayrıntılı olarak yazılmasa” da iddianamenin iadesine sebep teşkil etmeyeceği belirtilmektedir. 3. sıradaki kararda “şüphelinin kimliğinin tereddüde neden olmayacak şekilde tespit

¹⁶⁸ 18. CD, 15.02.2016, 2015/13083 E., 2016/2678 K.

¹⁶⁹ 11. CD, 25.02.2016, 2015/8463 E., 2016/1575 K.

¹⁷⁰ 10. CD, 27.10.2014, 2014/4578 E., 2014/11707 K.

¹⁷¹ 11. CD, 09.03.2015, 2015/733 E., 2015/23188 K.

¹⁷² 11. CD, 17.03.2015, 2015/975 E., 2015/23932 K.

edilmeden yalnızca beyana dayalı kimlik bilgileri esas alınarak dava açılmasının” iade nedeni olduğu belirtilirken; 4. sıradaki kararda iddianame düzenlenebilmesi için “şüphelinin kimliğinin resmi bir belge ile ispatı zorunlu olmadığı, aksine bir iddia yoksa şüphelinin, kimliği ile ilgili tutarlı beyanına dayanarak” iddianame düzenlenebileceği belirtilmekte; 5. sıradaki kararda ise “şüphelinin beyanına göre kimlik bilgilerinin yanında, parmak izi ve fotoğrafları da alınmışsa” iddianamenin iade edilemeyeceği belirtilmektedir. CMK iddianamede şüphelinin kimlik bilgilerinin bulunmasını aramaktadır. Ancak şüphelinin kimliğini gizlemesi halinde ne yapılacağına ilişkin bir düzenleme yapılmamıştır. Kimliğini gizleyen şüphelinin fizik kimliği tespit edilmek sureti ile iddianame tanzim edilebileceğine dair bir düzenleme ile belirsizlik giderilebilir.

2.1.4. Müdafii

CMK’nın 170. madde 3. fıkra “b” bendi gereği iddianamede şüphelinin müdafisinin gösterilmesi gerekmektedir. CMK m. 2/1-c’de “Müdafii: Şüpheli veya sanığın ceza muhakemesinde savunmasını yapan avukatı, ifade eder”. Denilmektedir. Müdafii, baro tarafından görevlendirilmiş de olsa şüpheli veya sanık tarafından seçilmiş de olsa aynı sıfatı taşır. Şüphelinin müdafisi var ise iddianamede gösterilmesi gerekmektedir. CMK m. 170’de “şüphelinin kimliği”, “şikâyette bulunan kişinin kimliği” ifadeleri kullanılarak bunların kimlik bilgilerine yer verilmesi aranmışken müdafii ile ilgili olarak “müdafii” ifadesinin kullanılması iddianamede şüphelinin müdafisinin ad ve soyadına yer verilmesinin yeterli görüldüğünü göstermektedir.

2.1.5. Maktul, Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Kimliği

CMK’nın 170. madde 3. fıkra “c” bendi gereği iddianamede “maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği” gösterilmelidir.

Soruşturmaya konu olayda maktul varsa iddianamede kimlik bilgilerine yer verilecektir. “Ölünün Kimliğini Belirleme ve Adli Muayene” madde başlığını taşıyan CMK m. 86/1’de “Engelleyici sebepler olmadıkça ölü muayenesinden önce ölünün kimliği her suretle ve özellikle kendisini tanıyanlara gösterilerek belirlenir ve elde edilmiş bir şüpheli veya sanık varsa, teşhis edilmek üzere ölü ona da gösterilir”. Hükmü yer almaktadır. Buna göre, ölü, özellikle kendisini tanıyanlara gösterilerek

kimliği belirlenip iddianamede gösterilecektir. Mağdur; aleyhine suç işlenen¹⁷³, ihlal edilen ceza normunun koruduğu hak ve yararı zedelenen¹⁷⁴, suçtan doğrudan doğruya zarar görendir.¹⁷⁵ “Suçtan zarar gören” ise bir suçun işlenmesinden dolayı olarak hak veya yararı zedelenen ya da tehlikeye maruz kalandır.¹⁷⁶ Suçun mağduru aynı zamanda suçtan zarar görmekle beraber mağdurun dışında suçtan zarar gören de bulunabilir. Örneğin; Kasten öldürme suçu’nda, doğrudan doğruya suçtan zarar görek yaşam hakkı ihlal olunan kişi suçun mağduru, ölenin yakınları, ölüm nedeniyle dolaylı olarak, hukuken korunan hak ve menfaatleri zarara uğradığından suçun zarar görenidirler.¹⁷⁷

Suçun mağduru olabilmek için gerçek veya tüzel kişi olmak gerekir. Tüzel kişiler tüzel kişiliğe karşı mümkün olabilen suçlarda mağdur sıfatını elde edebilirler. Tüzel kişiliği olmayan topluluklar ise kanunla açıkça düzenlenen hallerde mağdur sıfatını elde edebilirler.¹⁷⁸ Örneğin TCK m. 125/5’te “Kurul halinde çalışan kamu görevlilerine görevlerinden dolayı hakaret edilmesi halinde suç, kurulu oluşturan üyelere işlenmiş sayılır”. Hükmü yer almaktadır. Dolayısıyla kurullardan bazılarının tüzel kişiliği bulunmamasına rağmen hakaret suçunun mağduru sayılmışlardır.¹⁷⁹

Yargıtay mağdurun kimlik bilgilerine yer verilmeden iddianame düzenlenmesiyle ilgili bir kararındaki “...Suça konu malın kime ait olduğunu araştırmadan ve bunu nereden, ne şekilde alındığını belirlemeden iddianame düzenlemesi usul ve yasaya aykırıdır”.¹⁸⁰ Şeklindeki ifadesi ile mağdurun kimlik bilgilerine yer verilmeden iddianame düzenlenmesini iade nedeni olarak belirtmiş; diğer bir kararındaki “...Yapılan bütün araştırma ve soruşturmaya rağmen mağdurun kimliğinin tespit edilememesinin şüpheli hakkında iddianame düzenlemesine engel durum olmayacağı

¹⁷³ Şahin, *Muhakeme*, 123.

¹⁷⁴ Özbek, vd., *Muhakeme*, 267.

¹⁷⁵ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 978.

¹⁷⁶ Şahin, *Muhakeme*, 124.

¹⁷⁷ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 311.

¹⁷⁸ Dönmezer ve Erman, *Ceza Hukuku*, 727.

¹⁷⁹ A.g.e., 726.

¹⁸⁰ 13. CD, 30.11.2011, 2011/17629 E., 2011/6976 K.

açıktır”.¹⁸¹ Şeklindeki ifadesiyle mağdurun kimliğinin araştırılmış olmasına rağmen tespit edilememesinin iddianame düzenlemeye engel olmayacağını belirtmiştir.

2.1.6. Mağdurun veya Suçtan Zarar Görenin Vekili veya Kanuni Temsilcisi

CMK'nın 170. madde 3. fıkra “d” bendi gereği iddianamede “mağdur veya suçtan zarar görenin vekili veya kanuni temsilcisinin” gösterilmesi gerekmektedir. Suçun mağduru “çocuk” ise veya “vesayet altında bulunan bir şahıs” ise kanuni temsilcisi gösterilmelidir. CMK m. 2/1-d’de “Vekil: Katılan, suçtan zarar gören veya malen sorumlu kişiyi ceza muhakemesinde temsil eden avukatı, ifade eder”. Denilmekte; CMK'nın “Mağdur ve şikâyetçinin hakları” madde başlığını taşıyan m. 234/1-a-3’de “Vekili bulunmaması halinde, cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme” hakkı olduğu belirtilmekte; 234/2’de “Mağdur, onsekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malûl olur ve bir vekili de bulunmazsa, istemi aranmaksızın bir vekil görevlendirilir”. Denilmektedir

2.1.7. İhbarda Bulunan Kişinin Kimliği

CMK'nın 170. madde 3. fıkra “e” bendi gereği iddianamede, "açıklanmasında sakınca bulunmaması halinde ihbarda bulunan kişinin kimliğinin” gösterilmesi gerekmektedir. İhbar, bir suçun işlendiğinden haberdar olan kişilerce durumun yetkili makamlara bildirilmesidir.¹⁸² İhbar “yazılı” olabileceği gibi “tutanağa geçirilmek şartıyla sözlü” de yapılabilir. İhbarın usulü ve ihbar yapılabilecek merciler CMK m.158’de düzenlenmiştir.

İhbarda bulunanın kimliğinin saklı kalmasında zorunluluk yoksa ihbarda bulunanın kimliği iddianamede gösterilir; kimliğinin açıklanmasında sakınca bulunması halinde gösterilmez. İhbarda bulunan kişinin kimliğinin açıklanmasında sakınca bulunup bulunmadığının takdirini ve tespitini Cumhuriyet savcısı yapar. Ancak 3713 sayılı

¹⁸¹ 3. CD,19.06.2013, 2013/12971E., 2013/25820 K.

¹⁸² Toroslu ve Feyzioğlu, *Muhakeme*, 306.

Kanun'un¹⁸³ kapsamına giren suçlar ile 5607 sayılı Kanun'un¹⁸⁴ 3. maddesi kapsamındaki suçların ihbarında olduğu gibi bazı suç ihbarlarında, suç ihbarında bulunan kişilerin kimliklerinin açıklanması, ihbarda bulunan kişilerin rıza ve izinlerinin bulunması şartına bağlıdır.

2.1.8. Şikâyette Bulunan Kişinin Kimliği

CMK'nın 170. madde 3. fıkra "f" bendi gereği iddianamede "şikâyette bulunan kişinin kimlik bilgilerinin" gösterilmesi gerekmektedir. Şikâyet soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan bir suçtan zarar görenin, yetkili makamlara, kanunda belirtilen süre içerisinde, "yazılı" veya "tutanağa geçirilmek üzere sözlü" olarak, failin cezalandırılması isteğini ortaya koymak suretiyle yaptığı başvurudur.¹⁸⁵

Kural olarak, bir suçtan dolayı soruşturma ve kovuşturma resen yapılır. Ancak kanun bazı suçların soruşturma ve kovuşturmasının yapılabilmesini mağdur veya suçtan zarar görenin şikâyette bulunması şartına bağlamıştır. Kamusal ilkesi uyarınca, suç işlendiğinden haberdar olan adli makamların resen harekete geçerek soruşturma yapmaları esas, şikâyet üzerine harekete geçerek soruşturma yapmaları istisna olması nedeniyle¹⁸⁶, hangi suçun, şikâyetin bulunması şartıyla takibatının yapılabileceğinin kanunda gösterilmesi gerekmektedir.¹⁸⁷ Kanun koyucu şikâyet üzerine takip edilebilecek suçları suç tanımları içerisinde göstermiştir.¹⁸⁸

2.1.9. Şikâyetin Yapıldığı Tarih

CMK'nın 170. madde 3. fıkra "g" bendi gereği iddianamede "şikâyetin yapıldığı tarih" gösterilmelidir. TCK m. 73/1'de "Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan suç hakkında yetkili kimse altı ay içinde şikâyette bulunmadığı takdirde

¹⁸³ "Terörle Mücadele Kanunu (3713 S.K.)", *Resmî Gazete*, 20843 (Nisan/1991)

¹⁸⁴ "Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu (5607 S.K.)", *Resmî Gazete*, 26479 (Mart/2007)

¹⁸⁵ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 44. / Şahin, *Muhakeme*, 61. / Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 101.

¹⁸⁶ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 102.

¹⁸⁷ Şahin, *Muhakeme*, 62.

¹⁸⁸ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 101.

soruşturma ve kovuşturma yapılamaz”. Denilmekte; TCK m.73/2’de “Zamanaşımı süresini geçmemek koşuluyla bu süre, şikâyet hakkı olan kişinin fiili ve failin kim olduğunu bildiği veya öğrendiği günden başlar.” Denilmektedir. Buna göre altı aylık şikâyet süresinin başlangıcı mağdurun fiil ve faili öğrendiği günden başlayacak, ancak şikâyet hakkının kullanılabilmesi için fiilin işlendiği tarihten itibaren TCK’nın 66. maddesinde düzenlenmiş olan dava zamaşımı süresinin de geçmemiş olması gerekmektedir. Altı aylık şikâyet süresi “hak düşürücü süre” olduğundan “durma” ve “kesilme” söz konusu olmayacaktır.¹⁸⁹

2.1.10. Yüklenen Suç ve Uygulanması Gereken Kanun Maddeleri

CMK 170. madde 3. fıkra “h” bendi gereği iddianamede “yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri” gösterilmelidir. İddianamede şüpheliye isnat edilen fiil ve buna ilişkin deliller ortaya konularak suçun unsurlarının oluştuğu gösterilmeli, fiilin hukuki nitelendirmesi yapılarak hangi suçu oluşturduğu ve bu suç için mahkeme tarafından şüpheliye uygulanması istenen kanun maddeleri gösterilmeli, uygulanması talep edilmelidir.¹⁹⁰ İddianame birden fazla şüpheli hakkında düzenleniyorsa şüphelilerin her biri için hangi suçun isnadının yapıldığı ve hangi maddelerin uygulanmasının talep edildiği gösterilmelidir. “Yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri” iddianamede bulunması gereken unsurlardan olmakla birlikte bu hususta mahkeme sadece biçimsel açıdan bir inceleme yapabilecek; hiç yer verilmemesi halinde iddianame iade edilebilecek; suçun hukuki nitelendirilmesi nedeniyle iddianamenin iadesi mümkün olmadığından “yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddelerinin” yanlış gösterilmiş olmasına dayanılarak iddianame iade edilemeyecektir.¹⁹¹

Ancak CMK’nın 226. maddesindeki “Sanık, suçun hukukî niteliğinin değişmesinden önce haber verilip de savunmasını yapabilecek bir hâlde bulundurulmadıkça, iddianamede kanunî unsurları gösterilen suçun değindiği kanun hükmünden başkasıyla mahkûm edilemez”. Şeklindeki hükme göre, sanığa iddianamede yer alan

¹⁸⁹ Şahin, *Muhakeme*, 64.

¹⁹⁰ Çolak ve Taşkın, *Şerh*, 835.

¹⁹¹ Karakurt, “İddianamenin İadesi”, 184.

“sevk maddelerinden” başka bir hüküm uygulanacaksa “ek savunma hakkı” verilmesi gerekecektir.¹⁹²

Suçun niteliğinin değişmesi, taksirle adam öldürme suçundan açılan davada kastın aşılması suretiyle işlendiğinin ortaya çıkmasında olduğu gibi suçun manevi unsurunun değişmesi şeklinde de olabilir; hırsızlık suçundan açılan davada fiilin dolandırıcılık olduğunun ortaya çıkmasında olduğu gibi suçun maddi unsurunun değişmesi şeklinde de olabilir.¹⁹³

2.1.11. Yüklenen Suçun İşlendiği Yer, Tarih ve Zaman Dilimi

CMK'nın 170. madde 3. fıkra “i” bendi gereği iddianamede, “yüklenen suçun işlendiği yer, tarih ve zaman diliminin” gösterilmesi gerekmektedir. Davaya bakacak mahkemenin belirlenmesinde suçun işlendiği yer belirleyici olmaktadır.¹⁹⁴ Suçun işlendiği tarih gün, ay, yıl olarak iddianamede gösterilmelidir. Ancak suç tarihi tam olarak belirlenemiyor ise “2020 yılı Nisan ayı içerisinde” gibi, “2020 yılı Nisan ayının son haftası” gibi suçun işlenmiş olabileceği zaman dilimi mümkün olduğu kadar daraltılması gerekir.¹⁹⁵

Bazı suçlara verilecek cezanın tayin ve tespitinde suçun gece vaktinde işlenmesinin önemi vardır. Örneğin hırsızlık suçunun basit halinin düzenlendiği TCK m. 141/1’de “hırsızlık suçunu işleyen kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verileceği” belirtilirken; TCK m. 143/1’de “Hırsızlık suçunun gece vakti işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır”. Denilmektedir. Yine konut dokunulmazlığının ihlali suçunun basit halinin düzenlendiği TCK m. 116/1’de “konut dokunulmazlığı suçunu işleyen kişiye altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı” belirtilirken, TCK m. 116/4’de “Fiilin, cebir veya tehdit kullanılmak suretiyle ya da gece vakti işlenmesi halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur”. Denilmektedir. Benzer şekilde yağma suçunun basit halinin düzenlendiği TCK m.

¹⁹² Rezan Epözdemir, “İddianamenin İadesi”, *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 13, S. 138 (2018): 19.

¹⁹³ Özbek, vd., *Muhakeme*, 617.

¹⁹⁴ Çolak ve Taşkın, *Şerh*, 835.

¹⁹⁵ Aydın, “İddianamenin Unsurları ve İadesi”, 377.

148/1'de "yağma suçunu işleyen kişiye altı yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı" belirtilirken TCK m. 149/1-h'de yağma suçunun "Gece vaktinde işlenmesi halinde, fail hakkında on yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur". Denilmektedir

Demek ki, bazı suçların gece vakti işlenmesi cezayı ağırlaştırıcı neden olmaktadır. Dolayısıyla belirtilen suç tiplerinde suçun işlendiği saat diliminin tespit edilerek iddianamede gösterilmesi gerekir.

2.1.12. Suçun Delilleri

CMK'nın 170. madde 3. fıkrası "j" bendi gereği iddianamede "suçun delillerinin" gösterilmesi gerekmektedir. Deliller, geçmişte meydana gelmiş yargılamaya konu olayın akılda temsilen canlandırılması, nasıl gerçekleştiğinin anlaşılması¹⁹⁶, maddi gerçeğin ne olduğunun bulunabilmesinde ispat amacıyla kullanılan araçlardır.¹⁹⁷ Ceza muhakemesinde delil serbestisi esastır. Bir şeyin ispatı için her şey ispat aracı olarak kullanılabilir. Bir delil ile diğer bir delil arasında ispat gücü yönünden derece farkı yoktur; bütün delillerin ispat gücü eşit değerdedir.¹⁹⁸

Delil olabilecek şeylerin bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Deliller gerçekçi, akılcı, olayı temsil edici, elde edilebilir, ispat bakımından önemli olmalıdır. Diğer bir ifade ile deliller beş duyumuzla algılanabilen, akla uygun, olayın tamamını veya bir kısmını yansıtan, elde edilmesi mümkün ve ispatına ihtiyaç duyulan hususlarla ilgili olmalı ve kanuna aykırı olmamalıdır.¹⁹⁹ Bozbayındır'a göre, "Mutlak değerlendirme yasağının benimsendiği Türk ceza yargılama sisteminde, suç ancak hukuka uygun bir biçimde elde edilen delillerin, hukuka uygun bir biçimde değerlendirilmesi suretiyle ispatlanacaktır".²⁰⁰

¹⁹⁶ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 248.

¹⁹⁷ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 562.

¹⁹⁸ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 248.

¹⁹⁹ Toroslu ve Feyzioğlu, *Muhakeme*, 201.

²⁰⁰ Gülşah Bostancı Bozbayındır. "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil Değerlendirme Yasağı", *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 14, S. 158 (Ekim/2019):1928.

Mülga 1412 sayılı CMUK'nın 254. madde 2. fıkrasında "Soruşturma ve kovuşturma organlarının hukuka aykırı şekilde elde ettikleri deliller hükme esas alınmaz". Denilmekteyken; CMK'nın 217. Maddesinde "Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir". Şeklindedir.

Delilin hukuka uygun olmaması halinde, diğer bir ifade ile delil yasaklarının varlığı halinde delil yargılamada kullanılamayacaktır.²⁰¹ Bozbayındır'a göre, "Delil yasaklarının en temel amacı hakların ve özgürlüklerin korunması olmakla birlikte, Kanun sadece hukuka uygun şekilde elde edilen delilden söz ettiğinden delil yasağının varlığı için mutlaka temel hakkın ve özgürlüğün ihlal edilmiş olması da gerekmez".²⁰² Özen'e göre, "Cumhuriyet savcısı hukuka aykırı elde edilen delili, soruşturma aşamasında da kullanamayacaktır. Eğer böyle bir delil kullanılmış ise, iddianamenin iade nedeni olmalıdır".²⁰³

Mülga 1412 sayılı CMUK'nın 237. madde 3. fıkrasında "Mahkeme vuku bulan talep üzerine veya kendiliğinden şahit ve ehlihipre celbini ve başkaca sübut sebeplerini ihzar ve iradını emredebilir". Hükmüne yer verilmişti. Bu hüküm mahkemeye kovuşturma esnasında resen delil toplama yetkisini vermemekteydi. CMK ise kovuşturma evresinde resen delil toplama yetkisini vermemektedir. CMK ile birlikte, kural olarak delillerin soruşturma evresinde toplanması gerekmektedir. Ancak CMK m. 207'de "Delilin ortaya konulması istemi, bunun veya ispat edilmek istenen olayın geç bildirilmiş olması nedeniyle reddedilemez". Şeklindeki hükme yer verilmiştir. Dolayısıyla, mahkeme sadece istisnai hallerde delil toplayabilecektir.²⁰⁴

İddianamenin düzenlenebilmesi için yeterli şüphe aranmaktadır. Ancak şüpheye kaynaklık edecek delillerin ne şekilde toplanacağı konusunda CMK'da bir düzenleme bulunmamaktadır.²⁰⁵ CMK'da açıklık bulunmayan bu konu hakkında Yargıtay CGK şu tespitleri yapmıştır:

²⁰¹ Özbek, vd., *Muhakeme*, 759.

²⁰² Bozbayındır, "Delil Değerlendirme Yasağı", 1929.

²⁰³ Özen, "Kamu Davası", 24.

²⁰⁴ Meraklı, "İddianamenin İadesi Kurumu", 1622.

²⁰⁵ Balcı, "Yeterli Şüphe", 12.

*Cumhuriyet savcısının maddi gerçeğin ortaya çıkartılması amacına yönelik olarak hangi tür olaylarda, hangi yolları takip edeceğine ilişkin mevzuatta bir açıklık bulunmamakla birlikte, bu husus tamamen bilinmeyen bir konu da değildir. Daha önce karşılaşılan benzer olaylardaki hareket tarzı yoluyla ve mesleki birikim olarak isimlendirilebilecek tecrübe yargısal kararlar ve öğretisi, maddi gerçeğin aydınlatılması için cumhuriyet savcısının yolunu aydınlatmaktadır.*²⁰⁶

2.1.13. Şüphelinin Tutuklu Olup Olmadığı; Tutuklanmış ise Gözaltına Alma ve Tutuklanma Tarihleri ile Bunların Süreleri

CMK'nın 170. madde 3. fıkrası "k" bendi gereği iddianamede "şüphelinin tutuklu olup olmadığı; tutuklanmış ise, gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri" gösterilmelidir. Öğretide tutuklama, "Suç işlediğine dair hakkında kuvvetli şüphe bulunan kişinin özgürlüğünün kesin hükümden önce hâkim kararıyla geçici olarak kaldırılmasıdır".²⁰⁷ Şeklinde tanımlanmaktadır.

Anayasanın, "Temel Hak ve Ödevler" kısmının "Kişi Hürriyetleri ve Güvenliği" başlığını taşıyan 19. maddesinin 4. fıkrası şu şekildedir:

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Tutuklama kararının verilmesi ile ilgili hususları düzenleyen CMK 100. madde 1. fıkrada "Kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde, şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilebilir". Denmektedir. CMK 100. madde 2. fıkrası "a" bendinde "şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olgular varsa" tutuklama nedeni var sayılabileceği; "b" bendinde "şüpheli veya sanığın

²⁰⁶ YCGK, 04.12.2007, 2007/2-47 E., 2007/57K.

²⁰⁷ Şahin, *Muhakeme*, 297.

davranışlarının delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme; tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma hususlarında kuvvetli şüphe oluşturuyorsa” tutuklama nedeni var sayılabileceği belirtilmektedir. CMK 100. madde 4. fıkraya hükmüne göre, “Sadece adli para cezasını gerektiren suçlarda veya vücut dokunulmazlığına karşı kasten işlenenler hariç olmak üzere hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemez”. Demek ki tutuklama kararı, CMK 100. madde 1. fıkrada belirtildiği gibi kuvvetli suç şüphesi oluşturacak somut delillerin bulunması ile CMK 100. madde 2. fıkrada sayılan tutuklama nedenlerinden birinin bulunması veya suçun 3. fıkrada sayılan katalog suçlardan olması halinde verilebilecektir.

CMK 101. madde 1. fıkrada “Soruşturma evresinde şüphelinin tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından, kovuşturma evresinde sanığın tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen mahkemece karar verilir”. Denmektedir. Soruşturma evresinde tutukluluk süresi CMK m.102/4’de düzenlenmiştir. Buna göre:

(4) Soruşturma evresinde tutukluluk süresi, ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işler bakımından altı ayı, ağır ceza mahkemesinin görevine giren işler bakımından ise bir yılı geçemez. Ancak, Türk Ceza Kanunu’nun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar, Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar ve toplu olarak işlenen suçlar bakımından bu süre en çok bir yıl altı ay olup, gerekçesi gösterilerek altı ay daha uzatılabilir.

(5) Bu maddede öngörülen tutukluluk süreleri, fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmamış çocuklar bakımından yarı oranında, on sekiz yaşını doldurmamış çocuklar bakımından ise dörtte üç oranında uygulanır.

“Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği”²⁰⁸ 4. maddede gözaltına alma tanımlanmıştır. Buna göre:

Kanunun verdiği yetkiye göre, yakalanan kişinin hakkındaki işlemlerin tamamlanması amacıyla, yetkili hâkim önüne çıkarılmasına veya serbest

²⁰⁸ “Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği”, *Resmî Gazete*, 25832, (Haziran/2005)

birakılmasına kadar kanunî süre içinde sağlığına zarar vermeyecek şekilde özgürlüğünün geçici olarak kısıtlanıp alıkonulmasını, ifade eder.

2.1.14. Olaylar ve Delillerin İlişkilendirilmesi

CMK'nın 170. madde 4. fıkrası gereği iddianamede, “yüklenen suç oluşturulan olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanması” gerekmektedir.

Düzenlenen iddianamede isnat edilen suç oluşturulan olaylarla deliller arasında bağlantı oluşturmadan olaylar ve deliller ardı ardına yazılıp geçilmemeli, birbiriyle ilişkili biçimde açıklanmalıdır.²⁰⁹ Cumhuriyet savcısı, şüphelinin, isnat edilen fiili işlediğine dair soyut bir iddiada bulunmakla yetinmeden; şüphelinin isnat edilen fiili işlediğine dair yeterli şüpheye ulaşma sebeplerini göstererek, yeterli suç şüphesinin varlığını kanıtlarcasına²¹⁰, iddiasını somutlaştırması gerekir.²¹¹

İddianamede, isnat edilen suç oluşturulan vakaların kanıtlarla ilişkilendirilebilmesi için fiilin işlendiği süreç, yer, zaman, olay örgüsü içinde, delillerle bir bütünlük oluşturacak şekilde anlatılmalı²¹²; yüklenen suçun unsurlarının somut olayda gerçekleşmiş olduğu deliller dikkate alınarak tartışılmalı²¹³; şüphelinin gerçekleştirdiği iddia olunan eyleminin delillerle bağlantısı gösterilmelidir.²¹⁴ İddianamede, gösterilecek delillerin olay içinde ifade ettiği anlam izah edilmeli²¹⁵; hangi delil ile ne ispat edilecekse gösterilmeli; örneğin delil tanık ifadesi ise tanık ifadesi içindeki hangi sözün yüklenen fiilin hangi noktasına ilişkin olduğu, vakalar ile ifade içeriğindeki ilgili sözler eşleştirilerek birlikte anlatılmalıdır.²¹⁶ İddianamede, olaylar ve delillerin ilişkilendirildiği bir bölüm şeklen bulunuyor ve deliller ile olaylar arasında

²⁰⁹ Aydın, “İddianamenin Unsurları ve İadesi”, 389.

²¹⁰ Özbek, vd., *Muhakeme*, 570.

²¹¹ Meraklı, “İddianamenin İadesi Kurumu”, 1614.

²¹² A.g.m., 1613.

²¹³ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 619.

²¹⁴ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 507.

²¹⁵ Yenisey ve Nuhoglu, *Muhakeme*, 673.

²¹⁶ Meraklı, “İddianamenin İadesi Kurumu”, 1615

ilişkilendirme yapılıyor olmakla birlikte, ilişkilendirmede çelişkiler ve tutarsızlıklar bulunuyorsa iddianamenin iadesi gerekir.²¹⁷

2.1.15. Şüphelinin Lehine Olan Hususların Gösterilmesi

CMK'nın 170. madde 5. fıkrası gereği iddianamenin sonuç kısmında, “şüphelinin sadece aleyhine olan hususların değil, lehine olan hususların da, gösterilmesi” gerekmektedir. CMK'nın 160. madde 2. fıkra hükmüne göre:

Cumhuriyet savcısı, maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.

Bir yandan yeterli şüphe var deyip iddianame düzenlemek diğer yandan iddianamede şüphelinin lehine olan hususlara yer vermek ilk bakışta tezat gibi görünse de yeterli şüphenin, “mahkûmiyet ihtimalinin beraat ihtimalinden yüksek olması olduğu”²¹⁸ ve “yeterli şüpheye” dayanılarak açılan davada mahkûm olmama ihtimalinin de bulunduğu dikkate alındığında; mahkûm olmamaya yarayabilecek delil veya olguların bulunmasının ve bunlara iddianamede yer verilmesinin tezat oluşturmadığı görülür.²¹⁹

Ceza muhakemesinin amacı maddi gerçeğin ortaya çıkarılması olduğundan Cumhuriyet savcısı yapacağı soruşturma sonucunda ulaştığı hususları objektif bir şekilde iddianameye yansıtacaktır.²²⁰ Olayda haksız tahrik gibi şüphelinin sorumluluğunu azaltacak sebeplerin veya meşru savunma gibi şüphelinin sorumluluğunu ortadan kaldıracak hukuka uygunluk sebeplerinin gerçekleşmiş olabileceğini gösteren deliller varsa toplanmalı²²¹; bunlar da iddianamede gösterilmelidir. Ayrıca kanuna aykırı bir şekilde elde edilmiş delilin bilinmesi şüphelinin lehine bir durum olduğundan, soruşturma evrakı içerisinde kanuna aykırı

²¹⁷ Karakurt, “İddianamenin İadesi”, 185.

²¹⁸ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 437. / Özbek, vd., *Muhakeme*, 588.

²¹⁹ Meraklı, “İddianamenin İadesi Kurumu”, 1617.

²²⁰ A.g.m., 1616.

²²¹ Özbek, vd., *Muhakeme*, 570.

olarak elde edilen delil varsa iddianamede delilin mahiyeti ifade edilerek yargılamada bu delile dayanılmaması gerektiği belirtilmelidir.²²² Epözdemir'e göre, hukuka aykırı delillere dayanılarak yeterli şüpheye ulaşılmaması halinde düzenlenen ve hukuka aykırı delillerin açıkça gösterilmediği iddianamelerin iadesine karar verilmelidir.²²³ İddianamede şüphelinin lehine olan hususlara yer verilip verilmediğinin denetimi mahkeme tarafından yeni bir araştırmaya girilmeden sadece iddianamenin içeriği ve soruşturma evrakından yararlanılarak yapılacaktır.²²⁴

2.1.16. İstenen Ceza ve / veya Güvenlik Tedbiri

CMK'nın 170. madde 6. fıkrası gereği "iddianamenin sonuç kısmında, hükmedilmesi istenen ceza ve güvenlik tedbirinin; suç tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmişse tüzel kişi hakkında hükmedilmesi istenen güvenlik tedbirinin" açıkça belirtilmesi gerekmektedir.

Gerçek kişilere ilişkin güvenlik tedbirlerinin neler olduğu, TCK'nın 53, 54, 55, 56, 57. maddelerinde "Belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma", "Eşya müsaderesi", "Kazanç müsaderesi", "Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri", "Akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri", "Sınır dışı edilme" madde başlıklarıyla; tüzel kişilere ilişkin güvenlik tedbirlerinin neler olduğu ise 59. maddede "Tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirleri" madde başlığıyla düzenlenmiştir. Cumhuriyet savcısı, mahkemedен, uygulanmasını talep edeceği yaptırımları belirlerken, şüphelinin yalnızca aleyhine olan değil lehine olan hususları da dikkate alarak belirlemelidir.²²⁵

2.1.17. Cumhuriyet Savcısının İmzası

İddianamede Cumhuriyet savcısının imzasının bulunması gerektiğine dair açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak iddianame formunu taşıyan bir varakanın gerçekten yetkilisince tanzim edilip edilmediğinin anlaşılabilmesi için onu tanzim eden

²²² Öztürk, vd., *Muhakeme*, 620.

²²³ Epözdemir, "İddianamenin İadesi", 20.

²²⁴ Karakurt, "İddianamenin İadesi", 186.

²²⁵ Meraklı, "İddianamenin İadesi Kurumu", 1618.

tarafından imzalaması gerekir.²²⁶ CMK'nın "Soruşturma evresinde yapılan işlemlerin tutanağa bağlanması" başlıklı 169. maddesinin 2. fıkrasında "Her soruşturma işlemi tutanağa bağlanır. Tutanak, adli kolluk görevlisi, Cumhuriyet savcısı veya sulh ceza hâkimi ile hazır bulunan zabıt kâtabi tarafından imza edilir". Denilmektedir. Buna göre iddianamenin de soruşturma sonunda düzenlenmesi nedeniyle²²⁷, tanzim eden Cumhuriyet savcısı tarafından imzalanması gerekir. Ayrıca genel anlamda imza işlemdeki irade unsurudur ve imzanın bulunmaması irade unsurunun da bulunmadığını gösterir; işlemde irade unsurunun bulunmaması işlemin yok hükmünde sayılmasını gerektirir.²²⁸ Yargıtay'ın bir kararındaki "iddianamenin Cumhuriyet savcısı tarafından imzalanmadığı, bu nedenle usulen açılmış bir kamu davasının bulunmadığı" şeklindeki ifadesi ile iddianamede Cumhuriyet savcısının imzasının zorunlu unsurlardan olduğunu belirtmiştir.²²⁹

"5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu"²³⁰ m. 5/1'de "Güvenli elektronik imza, elle atılan imza ile aynı hukuki sonucu doğurur". Hükmü ile CMK'ya "6352 sayılı Kanun" ile eklenen "Elektronik imza" başlıklı 38/A maddesinin 3. fıkrasında "Bu Kanun kapsamında fiziki olarak hazırlanması öngörülen her türlü belge ve karar elektronik ortamda düzenlenebilir, işlenebilir, saklanabilir ve güvenli elektronik imza ile imzalanabilir". Hükmü yer almaktadır.

Buna göre iddianamenin "güvenli elektronik imza" ile imzalanması halinde, aynen "elle atılan imza" ile imzalanmış gibi hukuki sonuçlara haiz olacaktır. Ayrıca iddianamenin UYAP üzerinden gönderilecek olması halinde Cumhuriyet savcısı adına tanımlanan elektronik imza ile imzalanmaksızın sistem üzerinden mahkemeye gönderilmesi teknik olarak mümkün olmayacağından, iddianamenin mahkemeye imzasız gönderilmesi gibi bir durum ortaya çıkmayacaktır.

²²⁶ Aydın, "İddianamenin Unsurları ve İadesi", 379.

²²⁷ A.g.m., 379.

²²⁸ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 610.

²²⁹ Yargıtay 6. Ceza dairesinin; 14.02.1984 tarih ve 1984/7290 E. 1984/841 K.

²³⁰ 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5/b de elektronik imza "başka bir elektronik veriye eklenen veya elektronik veriyle mantıksal bağlantısı bulunan ve kimlik doğrulama amacıyla kullanılan elektronik veriyi, ifade eder" şeklinde tanımlanmıştır.

2.1.18. İddianame Yerine Geçen Belgeler

Kural, iddianamenin Cumhuriyet savcısınca düzenlenip “görevli ve yetkili mahkemeye” verilmesi olmakla birlikte bazı istisnai durumlarda Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame düzenlemesi yerine ilgili kurum tarafından düzenlenen belge iddianame yerine geçmektedir.

CMK m. 191/3-b’de “İddianame veya iddianame yerine geçen belgede yer alan suçlamanın dayanağını oluşturan eylemler ve deliller ile suçlamanın hukuki nitelendirmesi anlatılır”. Şeklindeki hükümde iddianame yerine geçen belge ifadesi kullanılmaktadır.

İİK m. 346’da “Bu Bapta yer alan suçlarla ilgili davalara, icra mahkemesinde bakılır”. Denilmekte; m. 347’ de “Bu Bapta yer alan fiillerden dolayı şikâyet hakkı, fiilin öğrenildiği tarihten itibaren üç ay ve her halde fiilin işlendiği tarihten itibaren bir yıl geçmekle düşer”. Denilmekte; m. 349’da “Şikâyet dilekçe ile veya şifahi beyanla yapılır. Dilekçeyi veya dava beyanını alan icra mahkemesi duruşma için hemen bir gün tayin edip şikâyetçinin imzasını alır ve maznuna celpname gönderir”. Denilmektedir.

“2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu” m.114/1’de “Bu Kanunda yazılı trafik suçlarını işleyenler hakkında... tutanak düzenlenir”. Denilmekte m. 114/2’de “Yargı yetkisine giren suçlarla ilgili tutanağın bir sureti ilgili mahkemeye 7 iş günü içinde gönderilir”. Denilmektedir.

Yukarıda örnek olarak verilenler dışında 2547 sayılı Kanun gibi diğer bazı kanunlarda da savcının düzenleyeceği bir iddianame olmaksızın kurumca düzenlenen belgeyle işin doğrudan mahkemeye intikaline imkân veren hükümler mevcuttur. Öğretide, CMK’daki düzenlemeye göre sadece Cumhuriyet savcılığınca düzenlenen iddianamenin iadesinin mümkün olduğu, Cumhuriyet savcılığı dışındaki diğer makamların düzenledikleri iddianame yerine geçen ve dava açan belgelerin mahkeme tarafından iade edilemeyeceği ileri sürülmektedir.²³¹

²³¹ Toroslu ve Feyzioglu, *Muhakeme*, 325. / Karakurt, “İddianamenin İadesi”, 184.

2.2. Ara Muhakeme Evresi

CMK m. 2/1-e'deki "Soruşturma: Kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evreyi, ifade eder". Şeklindeki tanımlama ile CMK m. 2/1-f'deki "Kovuşturma: İddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi, ifade eder". Şeklindeki tanımlamaya göre ceza muhakemesi "soruşturma evresi" ve "kovuşturma evresi" olmak üzere iki evreden oluşmaktadır.²³²

CMK m. 2/1-e'deki tanımlamayı esas alırsak "soruşturma evresi" yetkili merciler tarafından "bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâlin öğrenilmesi" ile başlayacak, "iddianamenin kabulüyle" sona erecektir. Diğer yandan, CMK 170. madde 2. fıkrada "Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler". Hükmü ile iddianamenin düzenlenmesiyle soruşturma evresinin sona ereceği ifade edilmiş olmaktadır.²³³ İddianamenin kabulüyle kovuşturma evresi başladığına göre; düzenlenen iddianamenin yetkili mahkemeye verilmesi ile başlayan, iddianamenin mahkemece kabul edilip kovuşturma evresinin başlaması veya iddianamenin mahkemece iade edilmesiyle son bulan iddianamenin değerlendirme süreci ne soruşturma evresine ne de kovuşturma evresine dâhil olmamaktadır.²³⁴

CMK'nın 2. maddesinde soruşturma ve kovuşturma tanımlamalarında ceza muhakemesinin iki evresinin olduğunun algılanacağı şekilde ifade edilmiş olmakla birlikte, aslında iddianamenin mahkemeye verilmesiyle savcının egemenliğindeki gerçek soruşturmanın sona erecek olması²³⁵, iddianamenin değerlendirildiği sürecin amaç ilke ve sùjelerinin, soruşturma ve kovuşturmanın amaç, ilke ve sùjelerinden farklı olarak düzenlenmesi²³⁶, CMK'da isim konmaksızın soruşturma ve kovuşturma

²³² Şahin, *Muhakeme*, 32.

²³³ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 18.

²³⁴ A.g.e., 18.

²³⁵ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 595.

²³⁶ Epözdemir, "İddianamenin İadesi", 16.

evrelerinin arasına zorunlu olarak bir evrenin girmiş olduğunu göstermektedir.²³⁷ Bu evre öğretide büyük çoğunlukla “ara muhakeme evresi” olarak adlandırılmaktadır.²³⁸

Aslında savcının iddianameyi mahkemeye vermesi ile savcının egemen olduğu gerçek soruşturma bitmekte, yeni bir süreç başlamakta; kovuşturma faaliyeti ise iddianamenin verilmesi ile değil, iddianamenin kabulü ile başlamaktadır. Dolayısıyla bu durumda ceza muhakemesinin; suç haberinin alınması ile başlayıp kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın verilmesine veya iddianamenin mahkemeye verilmesine kadar süren “soruşturma evresi”; iddianamenin mahkemeye verilmesi ile başlayıp kabulüne kadar süren “ara muhakeme evresi” ve iddianamenin kabulü ile başlayıp hükmün kesinleşmesine kadar süren “kovuşturma evresi” olmak üzere üç evreden oluştuğu söylenebilir.²³⁹

Ancak öğretide, iddianamenin mahkemeye verilmesi ile mahkeme tarafından kabulü arasındaki aşamayı “ara muhakeme evresi olarak tanımlamaya kanunun düzenleme biçimine uygun olmadığı” gerekçesiyle karşı çıkan görüşler var olduğu gibi²⁴⁰; iddianamenin denetlendiği süreci ara muhakeme olarak isimlendirmekle birlikte “soruşturma ve kovuşturma evrelerinin dışında başka bir evre olarak değil, soruşturma kapsamında kalan ara muhakeme safhası” olarak nitelendiren görüşler de mevcuttur.²⁴¹ Öğretide ayrıca, iddianamenin denetlendiği evrede “mahkemenin kovuşturma dışında bir faaliyette bulunduğu”ndan ayrı bir evre olduğu, faaliyete savunma katılmadığından gerçek muhakeme olmayacağından ancak ön inceleme evresi” olarak anılabileceği de ifade edilmektedir.²⁴²

²³⁷ Yenisey ve Nuhoğlu, *Muhakeme*, 546.

²³⁸ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 595. / Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 18. / Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 524.

²³⁹ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 595.

²⁴⁰ Şahin, *Muhakeme*, 33. / Karakurt, “İddianamenin İadesi”, 177.

²⁴¹ Karakehya, *Muhakeme*, 425.

²⁴² Serkan Meraklı, “İddianamenin İadesi Kurumunun Ceza Muhakemesi Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 15, Özel S. (2014): 1614.

Birçok yazarın ara muhakeme evresi olarak isimlendirdiği bu evreye savunma makamının katılmıyor olması eksiklik olmakla birlikte, bu evrede mahkemenin iddianamenin kanuna uygun olarak düzenlenip düzenlenmediğini denetleyecek olması şüpheli için güvence oluşturmakta; gereksiz yere davanın açılması önlenmiş olmakla filtre fonksiyonu görmektedir.²⁴³ Arıtürk'e göre:

*Mevcut iddianamenin değerlendirilmesi sürecinin kapsamının genişletilmesi gerekmektedir. Burada çelişmeli yargı ilkesinin tahsisi ile muhakeme süreçlerinin kendi çıkarlarını koruması denetime katılımın sağlanmasıyla kolektif çaba sonucunda mahkemenin önüne kovuşturmayaya hazır yeterli bir soruşturma dosyası getirilmesi temin edilmiş olacaktır.*²⁴⁴

2.3. İddianamenin Kabulü

CMK'nın 174. madde 3. fıkrasında "En geç birinci fıkrada belirtilen süre sonunda iade edilmeyen iddianame kabul edilmiş sayılır". Hükmü yer almaktadır. Birinci fıkrada belirtilen süre onbeş gündür, Buna göre bu süre içerisinde iddianame Cumhuriyet başsavcılığına iade edilebilecek veya kabul edilebilecek; 15 günlük süre içerisinde iade edilmez ise bu sürenin sonunda kabul edilmiş sayılacaktır. CMK'nın 175. madde 1. fıkrasına göre "İddianamenin kabulüyle, kamu davası açılmış olur ve kovuşturma evresi başlar". İddianamenin kabul edilmiş sayıldığı hallerde de 15 günlük iddianameyi değerlendirme süresinin sonunda kovuşturma evresi başlayacaktır.

CMK'nın 174. madde 1. fıkrasında "iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren onbeş gün" ibaresine yer verildiğinden, iddianamenin verildiği günü takip eden gün birinci gün olarak sayılmak üzere onbeşinci günün mesai saati bitiminde süre sona ermiş olacaktır.²⁴⁵ CMK'da iddianamenin iadesi kararına Cumhuriyet savcısının itiraz edebileceği düzenlenmiş olmasına rağmen, iddianamenin

²⁴³ Meraklı, "İddianamenin İadesi Kurumu", 1602.

²⁴⁴ Arıtürk, "İddianamenin İadesi", 213-214.

²⁴⁵ Özbek, vd., *Muhakeme*, 574.

kabul kararına karşı herhangi bir kanun yolu kabul edilmemiş olduğundan iddianamenin kabul kararı kesindir.²⁴⁶

2.3.1. Sarih Kabul

Cumhuriyet savcısı tarafından esas hakkında karar verecek olan mahkemeye gönderilen iddianamede²⁴⁷, CMK'nın 174. maddesinde sayılan, iddianamenin iadesini gerektiren eksiklikler ve hatalar bulunmaz ise mahkeme onbeş günlük süre içerisinde açık bir irade beyanı ile iddianamenin kabulüne karar verebilir.²⁴⁸ Mahkeme iddianamenin kabulüne karar verdikten sonra onbeş günlük süre dolmamış olsa dahi kabul kararını değiştirip iddianamenin iadesine karar veremez.

2.3.2. Zımnî Kabul

Soruşturma evresi sonunda Cumhuriyet savcısı tarafından "iddianame ve soruşturma evrakının" mahkemeye verildiği tarihten itibaren "onbeş gün içinde" mahkemenin yapacağı incelemede iddianamenin iadesini gerektirecek eksiklik ve hatalar bulunup iddianamenin iade edilmemesi ve onbeş günlük inceleme süresinin sükûtle²⁴⁹ geçirilmesi halinde onbeş günlük sürenin sonunda iddianame kanun gereği kabul edilmiş sayılarak dava açılmış olacak ve kovuşturma evresi başlayacaktır.²⁵⁰

²⁴⁶ A.g.e., 583.

²⁴⁷ Yenisey ve Nuhoglu, *Muhakeme*, 681.

²⁴⁸ Özen, *Muhakeme*, 742.

²⁴⁹ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 523.

²⁵⁰ A.g.e., 523.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İDDİANAMENİN İADESİ

3.1. İddianamenin İadesi Sebepleri

İddianamenin iadesi kurumu 5271 sayılı CMK ile hukukumuzda girmiştir.²⁵¹ İddianamenin iadesi, Cumhuriyet savcısının soruşturma evresinin sonunda tanzim edip mahkemeye tevdi ettiği iddianamenin, mahkemenin yapacağı denetimde²⁵², yasa da belirtilen iade sebeplerinden birinin bulunması halinde Cumhuriyet başsavcılığına geri gönderilmesidir.²⁵³

5271 sayılı CMK'nın yürürlüğe girmesinden itibaren iddianamenin mahkemeye verilmesiyle kovuşturma evresine geçilmiş olmamaktadır. İddianamenin mahkemeye verilmesinden onbeş günlük inceleme süresinin sonuna kadar iade edilmemesi veya bu süre içinde kabulü halinde kovuşturma evresine geçilmiş olmaktadır. İddianame CMK'da gösterildiği şekilde hazırlanmazsa, iddianamenin verildiği mahkeme tarafından, hatalı noktaların düzeltilmesi ve eksik noktaların tamamlanması için Cumhuriyet başsavcılığına iade edilecektir.

İddianamenin iadesi kararı yargıçlık makamınca değil, mahkeme makamınca verilebilir.²⁵⁴ Ancak öğretilerde, iddianamenin değerlendirilmesinin sadece mahkeme hâkimlerinin katılımıyla ve kamuya kapalı olarak yapılması nedeniyle yargılama niteliğinde olmadığı ileri sürülmektedir.²⁵⁵

İddianamenin iadesinin konusu sadece iddianame olabilir. Cumhuriyet savcısının iddianame formu taşıyan belge haricinde mahkemeye sunduğu herhangi bir belge “iddianamenin iadesi” yoluyla iade edilemeyeceği gibi savcı dışındaki şahıs veya

²⁵¹ Özbek, vd., *Muhakeme*, 571.

²⁵² Meraklı, “İddianamenin İadesi Kurumu”, 1596.

²⁵³ Karakurt, “İddianamenin İadesi”, 170.

²⁵⁴ A.g.m., 177.

²⁵⁵ Özbek, vd., *Muhakeme*, 573.

kurumlarca mahkemeye arz edilen herhangi bir belge de “iddianamenin iadesi yoluyla” geri gönderilemeyecektir. Yargıtay bir kararında, “suç teşkil eden eşyanın müsaderesine yönelik savcılığın talebini içeren belgenin iadeye konu olamayacağını” belirtmiştir.²⁵⁶

Mülga 1412 sayılı CMUK’nın 1985 tarihine kadarki döneminde ceza muhakemesi ön soruşturma ve son soruşturma safhasından oluşmaktaydı. Ön soruşturma safhası da “hazırlık soruşturması” ve “ilk soruşturma” olarak ayrılmaktaydı. Cumhuriyet savcısı hazırlık soruşturmasının sonunda düzenleyeceği talepname ile uygun gördüğü ağır suçlarda sorgu hâkiminden ilk soruşturma yapmasını, son soruşturma evresine geçilmesi açısından delillerin yeterliliğine karar vermesini istemekteydi. Sorgu hâkimi talebi kabul ederse duruma göre delil toplar ve Cumhuriyet savcısından son soruşturmaya geçilip geçilmeme hususunda mütalaasını vermesini istemekteydi. Gerekçeli olarak yazılan ve sanığa tebliğ edilen iddianameye karşı savunma ve iddialar sorgu hâkimi tarafından incelenerek “ek soruşturma” yapılmasına veya “son soruşturmanın” açılmasına karar verilmekteydi.²⁵⁷ Ancak 1985 yılında 3206 sayılı Kanun ile ilk soruşturma evresinin kaldırılmasıyla son soruşturmaya iddianame ile geçilmeye başlanmıştır.²⁵⁸ 5271 sayılı CMK’da iddianamenin iadesi kurumuna yer verilmesi ile birlikte iddianamenin mahkemece kabulüyle veya kabul edilmiş sayılmasıyla kovuşturma evresine geçilmiş olmaktadır.

Adalet Bakanlığınca hazırlanan ve “Bakanlar Kurulunca 31.12.2002 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sevk edilen” Ceza Muhakemeleri Usulü Kanun Tasarısı’nın 178. maddesinde iddianamenin iadesi, 179. maddesinde iddianamenin reddini düzenlenmekteydi. Tasarıya göre:²⁵⁹

²⁵⁶ 8. CD, 04.10.2005 ,2005/2622 E., 2005/9017 K.

²⁵⁷ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 608. / Karakurt, “İddianamenin İadesi”, 173.

²⁵⁸ “1412 Sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, (3206 S. K.)”, *Resmî Gazete*, 18774 (Haziran/1985)

²⁵⁹ Şahin, *Gazi Şerhi*, 1087.

İddianamenin iadesi, madde 178- Mahkemece, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren, beş gün içinde, soruşturma evresine ilişkin bütün belgeler incelendikten sonra:

1. Şüphelinin açık kimliğinin veya hiç değilse o kişinin belirlenmesine olanak sağlayacak diğer özelliklerinin ve yükletilen suçun ne olduğunun belirtilmediği,

2. Suçun unsurları ile uygulanması gereken kanun maddelerinin gösterilmediği,

3. Suçun delil, iz, eser ve emareleri ile duruşmanın yapılacağı yetkili ve görevli mahkemenin gösterilmemiş veya eksik veya hatalı gösterilmiş olduğu,

4. Soruşturmanın esaslı sonuçlarının yazılmadığı,

5. Cumhuriyet savcısının iddianamede kamu davasının açılması bakımından kendi kanaatini açıklamayarak takdiri mahkemeye bırakmış olduğu,

6. Varsa gözaltı, tutukluluk ve salıverme tarihlerinin veya suç tarih ve yerinin açıklanmadığı,

7. Suçun ispatlanmasına yardım edecek tüm bilgi ve belgelerin mahkemeye verilmemiş bulunduğu,

8. Önödemeyi, yargılamanın durmasını veya davanın düşmesini gerektiren hâllerin varlığı,

9. Eksik ve hatalı başka noktaların var olduğu, saptandığında, eksik ve hatalı noktalar belirtilerek iddianamenin Cumhuriyet savcılığına iadesine karar verilir.

Cumhuriyet savcısı, iddianamenin iadesi üzerine kararda gösterilen eksiklikleri tamamladıktan ve hatalı noktaları düzelttikten sonra soruşturma belgelerini aynı iddianameye bağlayıp yetkili mahkemesine gönderir, gerektiğinde yeniden iddianame düzenler.

Önödemeyi gerektiren hâlin varlığı nedeniyle iddianame iade olduğunda, Cumhuriyet savcısı bunun için gerekli işlemi başlatır.

İddianamenin reddi, madde 179- İddianamenin ve soruşturma evrakının verilmesinden itibaren beş gün içinde mahkeme, soruşturma evresinde kamu

davasının açılabilmesi için yeterli delil, iz, eser ve emarelerin toplanmamış bulunduğunu ve bu nedenle mahkemenin delil, iz, eser ve emareleri toplamak için araştırma yapmak zorunluluğu ile karşı karşıya kalacağını saptadığında iddianamenin reddine karar verir.

Bu karar üzerine Cumhuriyet savcısı yeniden soruşturma yapar ve sonuçta yeterli delil, iz, eser ve emare elde ederse yeniden kamu davası açar, aksi hâlde kovuşturmayaya yer olmadığına karar verir.

Yukarıda yer alan maddelerden anlaşılacağı üzere Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı'nda, iddianamenin savcılığa geri gönderilmesine ilişkin, iddianamenin iadesi ve iddianamenin reddi olmak üzere iki ayrı kurum öngörülmekte idi. İadeyi düzenleyen maddeye göre; kanıtlar yeterli şüpheyi ortaya koymakla birlikte, iddianamede eksiklikler saptanırsa mahkeme iddianameyi tamamlaması için Cumhuriyet savcılığına geri verecek; Cumhuriyet savcısı da iddianamedeki eksiklikleri tamamlayarak mahkemeye sunacaktı. İddianamenin reddini düzenleyen maddeye göre, yeterli kanıt elde edilmeksizin dava açılmakta olduğunun ve "kovuşturma evresinde" soruşturma yapılmak mecburiyetinde kalınacağına anlaşılması halinde mahkeme "iddianamenin reddine" karar verecekti. Bunun üzerine Cumhuriyet savcısı yeniden yapacağı soruşturma sonunda yeterli kanıt saptayabilirse yeniden kamu davasını açacak; yeterli kanıt ulaşılamazsa "kovuşturmayaya yer olmadığına" karar verecekti.²⁶⁰ Ancak kanunda iddianamenin reddi kurumuna yer verilmemiş; sadece iddianamenin iadesi kurumuna yer verilmiştir. Şahin; komisyonlarda yapılan çalışmalarda iddianamenin iadesini düzenleyen CMK'nın 174. maddesinin iade ve red kurumlarından beklenen amacı gerçekleştirecek bir hale kavuşturulduğunu ifade etmektedir.²⁶¹ İddianamenin iadesini düzenleyen CMK 174. madde ilk metin şöyledir:

(1) Mahkeme, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren yedi gün içinde soruşturma evresine ilişkin bütün belgeler incelendikten sonra; iddianamenin 170'inci maddedeki unsurları

²⁶⁰ A.g.e.,534.

²⁶¹ A.g.e., 534.

içermediğini tespit ettiğinde, eksik ve hatalı noktaları belirterek iddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verir.

(2) Önödemeye tâbi işlerde, ön ödeme usulü uygulanmaksızın kamu davası açılmaz. Aksi takdirde iddianame iade edilir.

(3) Cumhuriyet savcısı, iddianamenin iadesi üzerine, kararda gösterilen eksiklikleri tamamladıktan ve hatalı noktaları düzelttikten sonra yeniden iddianame düzenleyerek dosyayı mahkemeye gönderir.

(4) İade kararına karşı Cumhuriyet savcısı itiraz edebilir.

5271 sayılı CMK'nın 174. maddesinin ilk şekli, "25.5.2005 tarih ve 5353 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 27. maddesi" ile aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(1) Mahkeme tarafından, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde soruşturma evresine ilişkin bütün belgeler incelendikten sonra, eksik veya hatalı noktalar belirtilmek suretiyle;

a) 170'inci maddeye aykırı olarak düzenlenen,

b) Suçun sübütuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen,

c) Önödemeye veya uzlaşmaya tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde önödeme veya uzlaşma usulü uygulanmaksızın düzenlenen, İddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verilir.

(2) Suçun hukukî nitelendirilmesi sebebiyle iddianame iade edilemez.

(3) En geç birinci fıkrada belirtilen süre sonunda iade edilmeyen iddianame kabul edilmiş sayılır.

(4) Cumhuriyet savcısı, iddianamenin iadesi üzerine, kararda gösterilen eksiklikleri tamamladıktan ve hatalı noktaları düzelttikten sonra, kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesini gerektiren bir durumun bulunmaması halinde, yeniden iddianame düzenleyerek dosyayı mahkemeye gönderir. İlk kararda belirtilmeyen sebeplere dayanılarak yeniden iddianamenin iadesi yoluna gidilemez.

(5) İade kararına karşı Cumhuriyet savcısı itiraz edebilir.

5271 sayılı Kanun' un 174. maddesinin ilk şekliyle 5353 sayılı Kanun'un 27. maddesiyle yapılan değişiklikle oluşan şekli arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. İlk metinde iddianamenin iade süresi “yedi gün” iken, değişiklikle “onbeş gün” olmuştur. İlk metinde, “170. maddedeki unsurları içermeyen” iddianamenin iadesine karar verileceği düzenlenmişken; değişiklikle “170. maddeye aykırı olarak düzenlenen” iddianamenin iadesine karar verileceği düzenlenmiştir. İlk metinde “önödemeye tabi işlerde önödeme usulü uygulanmaksızın düzenlenen” iddianamenin iade edileceği düzenlenmişken; değişiklikle “önödemeye tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılabilir işlerde önödeme usulü uygulanmaksızın düzenlenen” iddianamenin iade edileceği düzenlenmiştir. İlk metinde yer almazken, “uzlaşmaya tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılabilir işlerde uzlaşma usulü uygulanmaksızın düzenlenen” iddianamenin iade edileceği, “suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen” iddianamenin iade edileceği, onbeş günlük süre sonunda iade edilmeyen iddianamenin kabul edilmiş sayılacağı 5353 sayılı Kanun'la düzenlenmiştir. Ayrıca ilk metinde yer almazken, “Suçun hukukî nitelendirilmesi sebebiyle iddianame iade edilemez”. Hükmü ile “İlk kararda belirtilmeyen sebeplere dayanılarak yeniden iddianamenin iadesi yoluna gidilemez”. Hükmü 5353 sayılı Kanun'la düzenlenmiştir.

CMK'nın 174. maddesi, sadece 5353 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle kalmamış; “7188 sayılı Kanun'un 20. maddesi” ile de değişiklikler yapılmıştır.²⁶² 5271 sayılı Kanun'un 174. maddesinin ilk metninde de 5353 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik sonrası oluşan metinde de yer almazken; 7188 sayılı Kanun'la, “seri muhakeme usulüne tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılabilir işlerde seri muhakeme usulü uygulanmaksızın düzenlenen” iddianamenin iade edileceği ve “soruşturma veya kovuşturması izne veya talebe bağlı olan suçlarda izin alınmaksızın veya talep olmaksızın düzenlenen” iddianamenin iade edileceği düzenlenmiştir.

Ayrıca ilk metinde yer almayan; 5353 sayılı Kanun'la “suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen” iddianamenin iade edileceği düzenlenmişken; 7188 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle, “suçun sübutuna doğrudan

²⁶² “Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (7188 S.K.)” *Resmî Gazete*, 30928 (Ekim/2019)

etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen” iddianamenin iade edileceği düzenlenmiştir.

İddianamenin iadesi kurumu ile sağlanmak istenenler “5353 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile CMK’nın 174. maddesinde yapılan değişikliğin gerekçesinde açıklanmıştır.²⁶³ Gerekçenin ilgili kısımları şu şekildedir:

Kamu davasının tek veya zorunlu olduğunda birbirini izleyen oturumlarda ve mümkünse bir günde sonuçlandırılmasını gerçekleştirmek amacıyla; iddianamenin geçerli ve yeterli delillerin toplanmasından ve dava açma koşullarının gerçekleşmesinden sonra tüm yönleriyle doğru ve eksiksiz olarak mahkemeye verilmesi gerekmektedir.

Yeterli delil bulunmadan veya toplanmadan adeta delilsiz davanın açılmış olması ve bunun sonucu olarak mahkemenin soruşturma yapmak zorunluluğunda kalacağına anlaşılması halinde iddianame iade edilecektir... böylece soruşturmanın gereğince tamamlanmadan dava açılmasının sakıncaları, duruşmaların uzaması ve ertelenmesi önlenebilecektir.

Kamu davasının tek celsede sonuçlandırılabilmesi için, Akcan’a göre; “Mevcut yasal düzenlemelerde değişiklik yapılmasından ziyade, soruşturma evresinin masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı da gözetilmek suretiyle etkin bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir”.²⁶⁴

İddianamenin iadesi kurumu ile savcılarının iddianameleri hatasız ve noksansız olarak hazırlamaları sağlanarak, mahkemelerin delil araştırarak zaman kaybetmeleri engellenmek istenmekte²⁶⁵, böylece duruşmaların mümkün olan en kısa sürede

²⁶³ “Ceza Muhakemesi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (5353 S.K.)” *Resmi Gazete*, 25832 (Haziran/2005)

²⁶⁴ Esra, Alan Akcan. "Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi Kurumu", *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 15, S. 2 (Temmuz-Ağustos/2016): 191.

²⁶⁵ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 611.

sonuçlandırılması, haksız dava açılmasının önlenmesi, şüphelinin lekelenmeme hakkının korunması amaçlanmaktadır.²⁶⁶

Akcan'a göre, "Soruşturma evresinde görev alan Cumhuriyet savcılarımızın etkin soruşturma yapamamasından dolayı mahkemeler delil toplamakla uğraşmak sorunda kaldıkları için kovuşturma evresinde tek celsede sonuçlanan davalar yok gibidir".²⁶⁷

CMK 174. madde 1. fıkrada "iddianamenin iadesi sebepleri" gösterilmiştir. Bunlar:

a) 170'inci maddeye aykırı olarak düzenlenen,

b) Suçun sübûtuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen,

c) Önödeme veya uzlaştırmaya ya da seri muhakeme usulüne tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşıl原因 işlerde önödeme veya uzlaştırma ya da seri muhakeme usulü uygulanmaksızın düzenlenen,

d) Soruşturma veya kovuşturma yapılması izne veya talebe bağlı olan suçlarda izin alınmaksızın veya talep olmaksızın düzenlenen,

İddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verilir.

3.1.1. İddianamenin CMK'nın 170. Maddesine Aykırı Olarak Düzenlenmesi

CMK m.174/1-a'da "170. maddeye aykırı olarak düzenlenen iddianamenin Cumhuriyet başsavcılığına iadesine karar verilir". Şeklindeki hüküm için bazı yazarlar, "CMK'nın 170. maddesinin bütününe yollama yapıldığı, bu sebeple iddianamenin 170. maddenin 2. fıkrasına uyulmadan düzenlenmesinin de iade sebebi olduğunu" ileri sürerken²⁶⁸ diğer bazı yazarlar ise "iddianamenin iade sebeplerini CMK'nın 170. maddesinin 3. fıkrasından başladığını" ileri sürmektedirler.²⁶⁹ CMK m.

²⁶⁶ Epözdemir, "İddianamenin İadesi", 15.

²⁶⁷ Akcan, "İddianamenin İadesi", 190.

²⁶⁸ Karakurt, "İddianamenin İadesi", 179. / Meraklı, "İddianamenin İadesi Kurumu", 1606.

²⁶⁹ Birsen Elmas, "Yargıtay Kararları Işığında İddianamenin İadesi" *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y. 7, S. 28 (Ekim 2016): 208. / Gökhan Taneri, "İlkesel Yaklaşımla İddianamenin İadesi", *Zirve Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 2 (Eylül/2013):

170/2’de “Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler”. Denmektedir. Dolayısıyla yazarlar arasındaki ihtilaf, mahkemenin yeterli şüphe bulunmadığı sebebine dayanarak iddianameyi iade edip edemeyeceği hususundadır.

Yargıtay kararlarında “iddianamenin düzenlemede delilleri takdir yetkisinin Cumhuriyet savcısına ait olduğunu, bu takdirin kullanılmasının iade sebebi olmayacağı; mahkemenin, yeterli delilin bulunmaması nedenine dayanarak iddianameyi iade edemeyeceği” belirtilmektedir.²⁷⁰

Karakurt, CMK’nın 174. maddesinin, CMK’nın 170. maddesinin bütününe yollama yapmış olduğunu; toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturmadığı gerekçesi ile mahkemenin iddianameyi iade edebileceğini ifade etmektedir.²⁷¹ Balcı, iddianamenin verildiği mahkemenin, dosya kapsamında bulunan delillerin yeterli şüphe oluşturup oluşturmadığını denetleyebileceğini; savcının delilleri takdir yetkisinin var olduğunu ancak yetkinin denetlemeye engel teşkil etmediğini ifade etmektedir.²⁷² Feyzioğlu, toplanan delillerin yeterli şüphe oluşturup oluşturmadığı hususunun esasa ilişkin bir değerlendirme olduğunu, esasa ilişkin değerlendirmelerin yalnız kovuşturma evresinde ve çelişme yöntemi uygulanarak yapılması gerektiğini, mahkemenin ara muhakeme evresinde bu hususu değerlendirme yetkisinin olmaması gerektiğini ifade etmektedir.²⁷³ Arıtürk’e göre:

İddianamenin düzenlenmesi için savcının yeterli şüpheye kanaat getirmesi gerekir ve yeterli şüphenin varlığı halinde iddianamenin düzenlenmesi zorunludur. Ancak kanun koyucu söz konusu şüphenin varlığının denetimini iddianamenin değerlendirilmesi yoluyla mahkemeye yüklemiştir Mahkeme yeterli şüpheye kanaat getiremeyeceğinden uygulayabileceği yöntem

85. / Metin Feyzioğlu, “Ceza Muhakemesi Kanununa göre İddianamenin Hazırlanması ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler”, *Ceza Hukuku Dergisi*, C. 1, S. 1 (Eylül/2006): 35.

²⁷⁰ 1. CD, 21.01.2008, 2008/429E., 2008/108K.

²⁷¹ Karakurt, “İddianamenin İadesi”, 179.

²⁷² Balcı, “Yeterli Şüphe”, 14.

²⁷³ Feyzioğlu, “İddianamenin Hazırlanması ve Kabulü”, 35.

*soruşturma dosyasına alınmış delillerle yeterli şüpheye varılıp varılmayacağına ilişkin değerlendirme yapmaktır.*²⁷⁴

Öğretide ayrıca, yeterli şüphenin bulunup bulunmadığı hususundaki takdir yetkisinin savcıya ait olduğunu, savcılık makamına verilen bu yetkinin iddianamenin iadesi kurumuyla mahkemeye devredilmiş olmadığını; mahkemenin, savcının yeterli suç şüphesinin bulunduğunu takdir edip düzenlediği iddianameyi, yeterli suç şüphesinin bulunmaması nedenine dayanarak iade edemeyeceğini, mahkemenin iddianameyi kabul ettikten sonra gerekiyorsa beraat kararı verebileceğini, aksi halde mahkemenin yeterli suç şüphesi bulunmaması nedenine dayanarak iddianameyi iade edebileceği her beraat kararı verilebilecek durumda iddianamenin iadesini gerektireceğini belirten yazarlar da vardır.²⁷⁵

CMK 170. madde 2. fıkrada yer alan iddianamenin düzenlenebilmesi için yeterli şüphenin oluşmasını arayan hükmünü; 170. madde 3. fıkra “j” bendindeki iddianamede suçun delillerine yer verilmesini arayan hükmü ile 170. maddenin 4. fıkrasındaki iddianamede olayların mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanmasını arayan hükmünü birlikte değerlendirmek gerekmektedir. İddianamede suçun delillerine yer verilmekle ve yüklenen suçu oluşturan olaylar mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanmakla yeterli şüphenin oluştuğu ortaya konulmuş olmaktadır. Mahkeme yeterli şüphenin oluşup oluşmadığını doğrudan inceleyemese de iddianamede olayların mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanmasının yapıp yapılmadığını incelerken delillerin yeterli şüphe oluşturup oluşturmadığını dolaylı olarak incelemiş olacaktır.

CMK'nın 170. maddesinde, iddianamede yer alması gereken şekli unsurlar, esasa ilişkin unsurlar ve Cumhuriyet savcısının değerlendirmesi kapsamına giren hususlar gösterilmiştir. Kural olarak CMK m.170'de sayılan ve iddianamede yer verilmesi gerekli olan unsurlardan bir veya birkaçının eksik veya hatalı olması iddianamenin iadesini gerektirecektir.²⁷⁶

²⁷⁴ Arıtürk, “İddianamenin İadesi”, 204.

²⁷⁵ Özbek, vd., *Muhakeme*, 577. / Epözdemir, “İddianamenin İadesi”, 17.

²⁷⁶ Aydın, “İddianamenin Unsurları ve İadesi”, 389.

İddianamenin iadesi kurumunun iyi çalıştırılmadığını belirten Akcan'a göre:

*5271 sayılı CMK m. 170'te belirtilen unsurları taşımayan iddianamelerin düzenlenmesi, mahkemelerin iddianamenin iadesi kurumuna sıkça başvurularına sebep olmuştur. Buna karşılık mahkemelerin de CMK m. 170'te sayılan şartları taşımayan iddianamelerle birlikte bu şartları taşıyan iddianameleri de iade etme konusunda cömert davranmaları, iddianamenin değerlendirilmesi evresiyle ilgili uygulamanın oturmasını güçleştirmiştir.*²⁷⁷

3.1.2. Suçun Sübutuna Doğrudan Etki Edecek Mevcut Bir Delil Toplanmadan İddianame Düzenlenmesi

CMK'nın 174. maddesinin 1. fıkrasının 'b' bendinde "Suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen, ... İddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verilir". Hükmü yer almaktadır. CMK m. 174/1-b "Suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen" şeklinde iken²⁷⁸ "17.10.2019 tarih ve 7188 sayılı Kanun'un 20. maddesiyle", "Suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen" şeklinde değiştirilmiştir. CMK m.174/10-b'de değişiklik yapılmasını öngören 7188 sayılı Kanun'un 20. maddesinin gerekçesinde şöyle denilmektedir:

Maddeyle, Ceza Muhakemesi Kanununun 174'üncü maddesinde değişiklik yapılması öngörülmektedir. Ceza muhakemesi hukukuna hâkim olan ilkelerden birisi de "kesintisizlik" olup, davanın duruşmaya ara verilmeksizin tek celsede bitirilmesi anlamına gelmektedir. Bunun sağlanabilmesi için Ceza Muhakemesi Kanunu, iddianamede bulunması gereken unsurları ayrıntılarıyla düzenlemiş, iddianamede aranan bu unsurların bulunmaması

²⁷⁷ Akcan, "İddianamenin İadesi", 190

²⁷⁸ 5271 CMK'nın 5553 sayılı Kanun'un 27. maddesiyle değiştirilen 174/1-b maddesi için yazar "Değişiklik teklif metninde yer almayan birinci fıkranın (b) bendi, Yargıtay'ın talebi üzerine Alt Komisyonunda eklenmiştir. Gereksiz ve maddenin konseptine uymayan bu ilavenin Adalet Komisyonu çalışmaları sırasında metinden çıkarılması girişimleri sonuçsuz kalmış ve hüküm, bu ilave ile birlikte kanunlaşmış yürürlüğe girmiştir". Demektedir. Şahin, *Gazi Şerhi*, 536.

halinde, mahkemeye iddianameyi iade edebilme imkânı tanımıştır. Bu düzenlemeye rağmen uygulamadan kaynaklanan sorunlar nedeniyle soruşturmalar tam anlamıyla neticelendirilmeden bir kısım eksikliklerle dava açılmaya devam edilmiştir. Buna karşılık, gerekli delillerin soruşturma evresinde toplandığı davalarda ilk celsede duruşmanın bitirilebildiği görülmektedir. Yargılamanın makul bir sürede bitirilebilmesi için mevcut delillerin duruşma başlamadan önce toplanmış olması gerekmektedir. Maddenin birinci fıkrasının (b) bendinde suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen iddianamenin iadesine karar verileceği hüküm altına alınmıştır. Söz konusu düzenleme uygulamada hâkimler ve savcılar tarafından farklı yorumlanmaktadır. “Mutlak sayılan mevcut bir delil” ibaresi dikkate alındığında mahkemelerin iade yetkisinin çok sınırlı olduğu ve mutlak olmamakla birlikte suçun sübutuna etki edebilecek deliller toplanmadan açılan iddianamelerin iade edilemediği görülmektedir. Yargıtay içtihatları da bu yönde gelişmiştir. Bu itibarla, maddeyle yapılan değişiklikle suçun sübutuna doğrudan etki edecek delillerin toplanması sağlanmaktadır. Suçun sübutuna doğrudan etki edecek delil, olayın oluş şekline göre ceza muhakemesi hukuku çerçevesinde belirlenecektir.

CMK m. 174/1-b'nin “Suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen” şeklinde iken 7188 sayılı Kanun'un 20. maddesiyle “Suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen“ şeklinde değiştirilmesinin nedeni ile ilgili olarak Yenisey ve Nuhoğlu, Yargıtay'ın içtihat değiştirmesine imkân sağlamak olduğunu belirtmektedir.²⁷⁹ Özbek vd., CMK m.174/1-b'nin “Suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen” şeklinde değiştirilmesinin uygulamaya esaslı bir etkisinin olmayacağını belirtmektedir.²⁸⁰ Centel ve Zafer, bir taraftan bütün deliller toplanmadan iddianame düzenlenebilmesi anlamına gelebilecek olan yeterli şüphe ile iddianame düzenlenebilmesine imkân verilip diğer taraftan suçun sübutuna etki edecek delil toplanmadan iddianame düzenlenmesinin iade sebebi olarak kabul edilmiş olmasının

²⁷⁹ Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi*, 697

²⁸⁰ Özbek, vd., *Ceza Muhakemesi*, 467.

çelişki olduğunu, düzenlemedeki çelişkili durumun uygulamaya da yansıdığını, uygulamada bezen CMK m.170/3-j hükmü, bazen de 174/1-b hükmü ön plana çıkartılarak değerlendirme yapıldığını ifade etmektedir.²⁸¹

Düzenlemede sübut kelimesine yer verilmiş olması ve nasıl anlaşılması gerektiği konusunda: Karakurt, sabit olma, ispatlanma, gerçekleşme anlamına gelen sübut kelimesine yer verilmiş olduğunu, düzenlemeye dayanılarak verilecek iddianamenin iadesi kararının yargılama faaliyeti yapılmadan iddianameye göre verilmiş olacağını, iadede gerekçesinde belirtilen kanıtın bulunması halinde mahkûmiyet, bulunamaması halinde beraat kararı verileceği anlamının ortaya çıkacağını, bunun da mahkemenin görüşünü önceden belirtmiş olması anlamına geleceğini, delilin sübuta etkisi kovuşturma aşamasında takdir edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.²⁸² Feyzioğlu, düzenlemenin sübuta ilişkin bir değerlendirme yapılmasını öngördüğünü, mahkemenin savunmayı dinlemeden esasa ilişkin değerlendirme yapmak zorunda bırakılmakta olduğunu, ifade etmektedir.²⁸³ Meraklı'ya göre, "Suçun sübutuna etki etmek kavramı ile ifade edilmek istenen fiilin fail tarafından işlendiğini ispatlayan değil, suçun fal tarafından işlenip işlenmediğini aydınlatacak delildir".²⁸⁴

Düzenlemede mevcut delil ifadesine yer verilmiş olması ve nasıl anlaşılması gerektiği konusunda: Mevcut olduğu halde toplanmamış delilden neyin kastedildiğinin belli olmadığını belirten Feyzioğlu, "Henüz kovuşturma başlamadığı için resen araştırma yetkilerini kullanamayan mahkeme, kolluk veya Cumhuriyet savcısı tarafından toplanmadığı için soruşturma dosyasında yer almayan delilin mevcudiyetini nereden bilebilecektir".²⁸⁵ Diye sorarak ifadeyi eleştirmektedir. Aydın'a göre, "Kanun koyucu mevcut olmayan yani var olup olmadığı belli olmayan, araştırılır ise belki bulunabilecek olan hususların araştırılmamasının iade nedeni yapılamayacağını

²⁸¹ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 547.

²⁸² Karakurt, "İddianamenin İadesi", 189.

²⁸³ Feyzioğlu, "İddianamenin Hazırlanması ve Kabulü", 32.

²⁸⁴ Meraklı, "İddianamenin İadesi Kurumu", 1621.

²⁸⁵ Feyzioğlu, "İddianamenin Hazırlanması ve Kabulü", 32.

hükme bağlamıştır”.²⁸⁶ Ünver ve Hakeri, mevcut delilin savcılık tarafından ulaştırılması mümkün delil olduğunu, delilin mutlaka savcılığın elinde olması gerekmediğini ifade etmektedir.²⁸⁷ Meraklı’ya göre, “Mevcut delil ibaresi Cumhuriyet savcısının toplama imkânı dâhilinde bulunan delil olarak anlaşılmalıdır”.²⁸⁸ Özbek vd., mevcut delilin mahkemece iddianame içeriğinden veya soruşturma dosyasından varlığı anlaşılabilir delil olduğunu ve tüm çabalara rağmen toplanamamış olması durumunda iddianamenin iadesine karar verilmemesi gerektiğini ifade etmektedir.²⁸⁹ Yargıtay’ın suçun sübutuna etki edecek delil konusunda verdiği bazı kararları aşağıda özet olarak gösterilmiştir.

1- ... 5271 sayılı CMK'nun 170/3. maddesinde, iddianamede nelerin gösterileceğinin sayıldığı ve aynı yasanın 174/1. maddesinin ise hangi hallerde iddianamenin iadesine karar verileceğinin belirtildiği, anılan maddelerde "şüphelinin savunmasının alınmamasına" yer verilmediği cihetle iddianamenin iadesi sebebi olamayacağı gözetilerek; itirazın kabulü yerine reddine karar verilmesinde isabet bulunmadığı...²⁹⁰

Kararda; CMK m.174/1’de iddianamenin iadesi sebepleri arasında “şüphelinin ifadesinin alınmamış olması” yer almadığı, şüphelinin ifadesinin alınmamış olmasının iade sebebi olmayacağı belirtilmiştir.

2- ... 5271 sayılı CMK'nın 170/2. maddesinde, soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa, Cumhuriyet savcısının iddianame düzenleyeceği belirtilip, 174. maddesinde hangi hallerde iddianamenin iade edileceği sınırlı olarak sayılmıştır. ... savunmasının alınmamış olmasının, CMK'nın 174. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen iddianamenin iadesi sebepleri arasında yer almadığı gibi, bu hususun aynı fıkranın (b) bendinde belirtilen, suçun sübutuna etki edecek

²⁸⁶ Aydın, “İddianamenin Unsurları ve İadesi”, 391.

²⁸⁷ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 525.

²⁸⁸ Meraklı, “İddianamenin İadesi Kurumu”, 1620.

²⁸⁹ Özbek, vd., *Muhakeme*, 579.

²⁹⁰ 5. CD, 12.04.2007, 2007/3499 E., 2007/2827 K.

*delillerden de olmaması karşısında, iddianamenin iadesi kararına yapılan itirazın kabulü yerine yazılı şekilde reddine karar verilmesi nedeniyle kanun yararına bozma istemi yerinde görüldüğünden...*²⁹¹

Kararda; CMK m.174/1’de iddianamenin iadesi sebepleri arasında “şüphelinin ifadesinin alınmamış olması” yer almadığı ve “suçun sübutuna etki edecek delillerden” de olmadığı şüphelinin ifadesinin alınmamış olması nedeniyle iddianamenin iade edilemeyeceği belirtilmiştir.

3- ... 5271 sayılı CMK..nun 170/1 maddesinde soruşturma evresinin sonunda toplanan kanıtlardan suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşuyorsa Cumhuriyet savcısının iddianameyi düzenleyeceği belirtilmiş, aynı yasanın 174. maddesinde ise; ... iddianamenin iade süreci ve hangi durumlarda iddianamenin iade edileceği belirtilmiştir. Şüphelinin ifadesinin alınmaması bu maddede sayılan iade sebepleri arasında yer almamaktadır ancak, maddenin 1-b fıkrasında suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delilin toplanmaması iddianamenin iadesi sebebi olarak sayılmıştır.

*... şüpheli olarak ifadesine başvurulmaya çalışıldığı ancak ulaşılamaması nedeniyle ifadesinin alınmadığı, şüpheli hakkında yakalama emri çıkarılması isteminin ilgili mahkemece şüphelinin yurt dışında olsa bile adresinin belli olması nedeniyle reddedildiği anlaşılmış olup, dosyadaki deliller dikkate alındığında, şüphelinin savunması doğrultusunda işlemin kim tarafından yapıldığı, işlemi kendisinin yapıp yapmadığı, firmadaki görevinin ne olduğu gibi hususlarının aydınlığa kavuşturulması açısından, savunma suçun sübutuna etki edeceği muhakkak olan bir delil niteliğinde olduğundan, bu delil toplanmadan iddianame düzenlemesi usul ve yasaya aykırı olup, bu gerekçeyle iddianamenin iadesi kararına karşı yapılan itirazın reddine karar verilmesinde isabetsizlik görülmemiştir...*²⁹²

Kararda; “şüphelinin ifadesinin alınmamasının iade sebepleri arasında yer almadığı” ancak dosyadaki delillerin yeterliliği dikkate alındığında olayın aydınlatılabilmesi için

²⁹¹ 2. CD, 15.10.2018, 2018/3934 E., 2018/11273 K.

²⁹² 8. CD, 30.05.2016, 2016/5777 E., 2016/7012 K.

şüphelinin ifadesinin “suçun sübutuna etki edecek delil” niteliğinde olduğu, iddianamenin iadesinin gerektiği belirtilmiştir.

3.1.3. Önödeme veya Uzlaştırma ya da Seri Muhakeme Usulü Uygulanmaksızın İddianame Düzenlenmesi

3.1.3.1. Önödeme Usulü Uygulanmaksızın İddianame Düzenlenmesi

CMK m. 174/1-c gereğince “önödeme usulüne tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılabilir işlerde ön ödeme usulü uygulanmaksızın düzenlenen iddianamenin” Cumhuriyet başsavcılığına iadesine karar verilmesi gerekir.

Önödeme, uzlaşmaya tabi olmamak kaydıyla adli para cezasını gerektiren veya yasanın öngördüğü hapis cezasının yukarı sınırı altı ayı aşmayan suçlar ile TCK 75. madde 6. fıkrada katalog halinde sayılan suçlarda yeterli şüpheyi ulaştırılması halinde suçun uzlaşmaya da tabi olmaması kaydıyla yasanın suç için öngörülen cezanın karşılığı olmak üzere CMK m. 75/1’e göre belirlenecek miktardaki paranın soruşturma giderleriyle birlikte ödenmesiyle kamu davasının açılmamasını sağlayan kovuşturmayla alternatif bir yöntemdir.²⁹³ Önödeme usulü TCK m. 75/1’de gösterilmiştir. Buna göre:

Uzlaşma kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, yalnız adli para cezasını gerektiren veya kanun maddesinde öngörülen hapis cezasının yukarı sınırı altı ayı aşmayan suçların faili; a) Adli para cezası maktu ise bu miktarı, değilse aşağı sınırını, b) Hapis cezasının aşağı sınırının karşılığı olarak her gün için otuz Türk Lirası üzerinden bulunacak miktarı, c) Hapis cezası ile birlikte adli para cezası da öngörülmüş ise, hapis cezası için bu fıkranın (b) bendine göre belirlenecek miktar ile adli para cezasının aşağı sınırını, Soruşturma giderleri ile birlikte, Cumhuriyet savcılığınca yapılacak tebliğ üzerine on gün içinde ödendiği takdirde hakkında kamu davası açılmaz.

TCK m.75/1’de gösterilen önödeme usulünün şartlarını taşıyan suçların dışında TCK m. 75/6’de katalog olarak sayılan suçlarda TCK m.75/1’de gösterilen şartların bulunup

²⁹³ Hakan, A. Yavuz, *Ceza Muhakemesinde Kovuşturmayla Alternatif Yöntemler*, 1 bs. (Ankara: Adalet, 2020), 236.

bulunmadığına bakılmaksızın önödeme usulü uygulanabilecektir. Ayrıca önödeme kapsamında bir suç olmasına rağmen önödeme yoluna gidilmeden kamu davasının açılması ve mahkemenin durumu fark etmeyerek iddianameyi kabul etmesi veya suçun nitelik değiştirmesi nedeniyle önödeme kapsamına giren bir suça dönüşmesi hallerinde kovuşturma aşamasında mahkemenin sanığa önödeme bildiriminde bulunması gerekmektedir.²⁹⁴

3.1.3.2. Uzlaştırma Usulü Uygulanmaksızın İddianame Düzenlenmesi

CMK 174. madde 1. fıkra “c” bendi gereğince “uzlaştırma usulüne tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde uzlaşma usulü uygulanmaksızın düzenlenen iddianamenin” Cumhuriyet başsavcılığına iadesine karar verilmesi gerekir. Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliğinin 4. maddesinin 1. fıkrasının “k” bendinde uzlaştırma şöyle tanımlanmaktadır:²⁹⁵

Uzlaştırma kapsamına giren bir suç nedeniyle şüpheli veya sanık ile mağdur, suçtan zarar gören veya kanuni temsilcisinin, Kanun ve bu Yönetmelikteki usul ve esaslara uygun olarak uzlaştırmacı tarafından anlaştırmaları suretiyle uyuşmazlığın giderilmesi sürecini ifade eder.

Uzlaştırma usulüne tabi suçlar, CMK'nın 253. maddesinin 1. fıkrasında gösterilmiştir. Buna göre uzlaştırma usulüne tabi suçlar şunlardır:

a) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar. b) Şikâyete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın, Türk Ceza Kanunu'nda yer alan; 1. Kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, madde 86; madde 88), 2. Taksirle yaralama (madde 89), 3. Tehdit (madde 106, birinci fıkra), 4. Konut dokunulmazlığının ihlali (madde 116), 5. İş ve çalışma hürriyetinin ihlali (madde 117, birinci fıkra; madde 119, birinci fıkra (c) bendi), 6. Hırsızlık (madde 141), 7. Güveni kötüye kullanma (madde 155), 8. Dolandırıcılık (madde 157), 9. Suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi (madde 165), 10. Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (madde 234), 11. Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç, madde

²⁹⁴ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 56.

²⁹⁵ “Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği”, *Resmî Gazete*, 30145, (Ağustos/2017)

239) suçları. c) Mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla, suça sürüklenen çocuklar bakımından ayrıca, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar.

CMK m. 253/1-a'da; "soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar" uzlaştırma kapsamında olduğu belirtilmektedir. Ancak, CMK m. 253/3'e göre "soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olsa bile" cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda uzlaştırma yoluna gidilemeyecektir. CMK m. 253/3'e göre "...Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte aynı mağdura karşı işlenmiş olması hâlinde de uzlaşma hükümleri uygulanmaz". CMK m. 253/7'ye göre de "Birden fazla kişinin mağduriyetine veya zarar görmesine sebebiyet veren bir suçtan dolayı uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için, mağdur veya suçtan zarar görenlerin hepsinin uzlaşmayı kabul etmesi gerekir".

Suçun takibi şikâyete bağlı ise suç ister TCK'da düzenlensin ister başka bir kanunda düzenlensin uzlaştırmaya gidilebilecektir. Takibi şikâyete bağlı suçlarda uzlaştırmaya gidilebilmesi için uzlaştırmaya gidilebileceğinin belirtilmesi gerekmez; suçun şikâyete bağlı olması yeterlidir. Takibi şikâyete bağlı olmayan suçlarda ise uzlaştırmaya gidilebilmesi için suçun uzlaştırma kapsamında olduğunun kanunda açıkça belirtilmesi gerekir.²⁹⁶

Yetişkinler bakımından uzlaşma kapsamında olan suçlar, çocuklar için de uzlaşma kapsamında olmakla birlikte; bunların yanında CMK m. 253/1-c'de belirtilen "Mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla, suça sürüklenen çocuklar bakımından ayrıca, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar" da uzlaşma kapsamındadır.²⁹⁷

Bir suçun işlendiğini öğrenir öğrenmez soruşturmaya başlayacak olan Cumhuriyet savcısı soruşturma sonunda yeterli şüpheye ulaşması ve soruşturmaya konu suçun uzlaştırmaya tâbi olması hâlinde CMK m. 253/4 gereğince dosya uzlaştırma bürosuna gönderir.²⁹⁸ CMK m. 254/1'e göre de:

²⁹⁶ Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 16 bs. (İstanbul: Seçkin, 2019), 795.

²⁹⁷ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 58.

²⁹⁸ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 575.

Kamu davası açıldıktan sonra kovuşturma konusu suçun uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması halinde, kovuşturma dosyası, uzlaştırma işlemlerinin 253 üncü maddede belirtilen esas ve usûle göre yerine getirilmesi için uzlaştırma bürosuna gönderilir.

Tarafların uzlaştırma sonunda kararlaştırabilecekleri edimlere CMUY'nin 33. maddesinde yer verilmiştir. Taraflar CMUY'de belirtilen edimlerden birini veya birden fazlasını kararlaştırabilecekleri gibi hukuka ve ahlaka uygun olmak kaydıyla bir başka edimi de kararlaştırabilirler; hatta edimsiz olarak da uzlaşabilirler. CMK m. 253/19'da edimin yerine getirilip getirilmemesinin sonuçları gösterilmektedir. Buna göre:

Uzlaşma sonucunda şüphelinin edimini def'aten yerine getirmesi halinde, hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arzemesi halinde, 171 inci maddedeki şartlar aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararından sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, 171 inci maddenin dördüncü fıkrasındaki şart aranmaksızın, kamu davası açılır...

CMUY'nin 22. maddesinde kovuşturma evresinde uygulanacak uzlaşma usulü düzenlenmiştir. Maddenin 1. fıkrasında kamu davası açıldıktan sonra, hangi durumların varlığı halinde uzlaştırma yoluna gidileceği gösterilmiştir. Buna göre:

a) Kovuşturma konusu suçun hukukî niteliğinin değişmesi nedeniyle uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması, b) Soruşturma evresinde uzlaşma teklifinde bulunulması gerektiğinin ilk olarak kovuşturma evresinde anlaşılması, c) Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame düzenlenmeksizin, iddianame yerine geçen belge ile doğrudan mahkeme önüne gelen uzlaşmaya tâbi bir suçun varlığı, ç) Kovuşturma evresinde kanun değişikliği nedeniyle suçun uzlaşma kapsamına girmesi.

Cumhuriyet savcısı şüpheliye isnat ettiği suça yaptığı hukuki nitelendirmeye göre suç uzlaşma kapsamına girmiyor ise iddianameyi düzenleyecektir. Mahkeme iddianameyi değerlendirme sürecinde suçun uzlaşma kapsamında bir suç olarak görse de CMK m.174/2'deki suçun hukuki nitelendirilmesi nedeniyle iddianamenin iade

edilemeyeceğine ilişkin hükmü gereği iddianameyi kabul etmesi ve CMK'nın 253. maddesi ve CMUY'nin 22. maddesi doğrultusunda uzlaştırma hükümlerinin uygulaması gerekir. Ayrıca iddianame kabul edildikten sonra ortaya çıkan delil nedeniyle suçun hukuki nitelendirilmesi değişmişse mahkeme uzlaştırma kurumunu işletecektir.²⁹⁹ Cumhuriyet savcısı fiili, uzlaştırmaya tabi olabilecek şekilde nitelendirmesine rağmen, uzlaşma usulüne gitmeden dava açmış ve suçun uzlaşmaya tabi olduğu mahkemenin dikkatinden kaçarak iddianameyi kabul etmiş ise iddianame kabul edildikten sonra iddianamenin iadesi mümkün olmadığından uzlaştırma kurumunu mahkemenin işletmesi gerekecektir.³⁰⁰ İstisnai bir yol olsa da “iddianame yerine geçen belgelerle” açılan davada suçun uzlaştırma kapsamında olması halinde uzlaştırma hükümlerini mahkemenin uygulaması gerekmektedir.³⁰¹

.CMK m. 254/2'de kovuşturma evresinde yapılan uzlaştırmada, edimin yerine getirilip getirilmemesinin sonuçları gösterilmektedir. Buna göre:

Uzlaşma gerçekleştiği takdirde, mahkeme, uzlaşma sonucunda sanığın edimini def'aten yerine getirmesi halinde, davanın düşmesine karar verir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksitli bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde; sanık hakkında, 231 inci maddedeki şartlar aranmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir. Geri bırakma süresince zamanaşımı işlemez. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, mahkeme tarafından, 231 inci maddenin onbirinci fıkrasındaki şartlar aranmaksızın, hüküm açıklanır

3.1.3.3. Seri Muhakeme Usulü Uygulanmaksızın İddianame Düzenlenmesi

CMK 174. madde 1. fıkra “c” bendi gereğince “seri muhakeme usulüne tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılabilir işlerde seri muhakeme usulü

²⁹⁹ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 582.

³⁰⁰ Gökçen, vd., *Muhakeme*, 88.

³⁰¹ Eryılmaz, *Muhakeme*, 345.

uygulanmaksızın düzenlenen iddianamenin” Cumhuriyet başsavcılığına iadesine karar verilmesi gerekir.

Seri muhakeme usulü “7188 sayılı Kanun’un 23. maddesiyle” CMK’nın mülga 250. maddesi tekrar tanzim edilerek ceza muhakemesi sistemine alınmıştır. CMK’nın 250. maddesinde seri muhakeme usulüne başvurma koşulları ve uygulama süreci gösterilmiş; 31.12.2019 tarihinde çıkarılan “Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği”³⁰² ile seri muhakeme usulünün uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar gösterilmiştir.³⁰³

Seri muhakeme usulünün uygulanabilmesi için suçun katalogda yer alan suçlardan olması, soruşturma evresinin sonuna gelmiş olması, kamu davasının ertelenmesine karar verilmemiş olması, suçun ön ödemeye ve uzlaşmaya tabi olmaması, şüphelinin ayırt etme gücüne sahip olması, şüpheliye ulaşılabilir olması ve şüpheli seri muhakeme usulü uygulanma teklifini kabul etmiş olması gerekir.³⁰⁴

Seri muhakeme usulünün uygulanabileceği suçları belirlemek için bir ceza sınırı belirleyip, bu ceza sınırına göre seri muhakeme usulüne tabi olacak suçları genel olarak belirlemek yerine CMK’nın 250. maddesinde seri muhakeme usulüne tabi olacak suçlar “katalog” halinde sayılmıştır.³⁰⁵ Suç tahdidi olarak sayılanlardan değilse³⁰⁶, sayılanlardan daha hafif olsa dahi seri muhakeme usulüne başvurulması mümkün olmayacaktır.³⁰⁷ CMK 250/1’ de sayılan suçlar şunlardır:

³⁰² “Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği” *Resmî Gazete*, 30995 (Aralık/2019)

³⁰³ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 598.

³⁰⁴ Abdullah Batuhan Baytaz, “Seri Muhakeme Usulü” *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi* C. 8, S. 2 (2020): 237.

³⁰⁵ Emre Tulay, “Seri Muhakeme Usulü (CMK m. 250)” *İzmir Barosu Dergisi*, S. 2, (Mayıs/2020): 123.

³⁰⁶ Gülsüm A. Aygörmez Uğurlubay, Nuran Haydar ve Mehmet Korkmaz, “Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar”, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 2 (2019): 264.

³⁰⁷ Tulay, “Seri Muhakeme”, 123.

Türk Ceza Kanunu'nda yer alan; 1. Hakkı olmayan yere tecavüz (madde 154, ikinci ve üçüncü fıkra), 2. Genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması (madde 170), 3. Trafik güvenliğini tehlikeye sokma (madde 179, ikinci ve üçüncü fıkra), 4. Gürültüye neden olma (madde 183), 5. Parada sahtecilik (madde 197, ikinci ve üçüncü fıkra), 6. Mühür bozma (madde 203), 7. Resmî belgenin düzenlenmesinde yalan beyan (madde 206) 8. Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama (madde 228, birinci fıkra), 9. Başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması (madde 268) suçları. b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanununun 13'üncü maddesinin birinci, üçüncü ve beşinci fıkraları ile 15 inci maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında belirtilen suçlar. c) 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 93'üncü maddesinin birinci fıkrasında belirtilen suç. d) 13/12/1968 tarihli ve 1072 sayılı Rulet, Tilt, Langırt ve Benzeri Oyun Alet ve Makinaları Hakkında Kanununun 2'nci maddesinde belirtilen suç. e) 24/4/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun ek 2'nci maddesinin birinci fıkrasının (1) numaralı bendinde belirtilen suç.

CMK m. 250'de zikredilen katalog suçlardan TCK m.154/1'de yer alan "Hakkı olmayan yere tecavüz suçu" kişilere karşı da işlenebilen suçtur; diğerleri kamuya karşı işlenebilen suçlardır.³⁰⁸ Ayrıca CMK m. 250'de zikredilen suçlar, yaptırımları genel olarak 2 veya 3 yıl olan nispeten hafif³⁰⁹, genellikle tutanaklarla tespit edilebilen, göreceli olarak ispatı kolay suçlardır.³¹⁰

CMK m. 250/1'de "Soruşturma evresi sonunda aşağıdaki suçlarla ilgili olarak kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmediği takdirde seri muhakeme usulü uygulanır". Denmektedir. CMK 2.madde 1 fıkra "e" bendinde ise, "Soruşturma: Kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evreyi ifade eder". Denmektedir. Bu durumda soruşturmanın son bulunduğu an iddianamenin kabul anı olmaktadır. Ancak seri muhakeme usulünde

³⁰⁸ A.g.m.,124.

³⁰⁹ Baytaç, "Seri Muhakeme", 238.

³¹⁰ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi*, 846.

iddianamenin ve dolayısıyla iddianamenin mahkeme tarafından değerlendirilme sürecinin bulunmaması nedeniyle CMK m.250'deki "soruşturma evresi sonu" ifadesinden iddianame düzenlenebilir aşamaya gelmiş olması olarak anlaşılması gerekir.³¹¹

CMK 170. madde 2. fıkrada "Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler". Denilmek suretiyle iddianame düzenlemek için, elde edilen kanıtların suçun işlendiğine dair "yeterli şüphe" oluşturuyor olması aranırken seri muhakeme usulünün uygulanması için yeterli şüphe sebebinin bulunması gerektiği açıkça ifade edilmemiştir.³¹² Ancak "kamu davasının ertelenmesine" karar verilmezse seri muhakeme usulüne başvurulacağı öngörülmüş olması; kamu davasının açılmasının ertelenmesine yeterli şüphe mevcut olması halinde gidilebiliyor olmasından hareketle, seri muhakeme usulünün uygulanabilmesi için de yeterli şüphe derecesinin arandığı anlaşılmaktadır.³¹³

Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği'nin 5. maddesinin 2. fıkrasında ise seri muhakeme usulünün uygulanabilmesi için "yeterli şüphe" oluşturacak kanıtın bulunması gerektiği açıkça ifade edilmektedir. CMSMY m. 5/2 şöyledir:

Kanununun 250. maddesinin birinci fıkrasında sayılan suçlarda kamu davası açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilmesi üzerine kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmediği takdirde, seri muhakeme usulünün uygulanması zorunludur.

Soruşturmanın başlatılmasını düzenleyen CMK 160. madde 1. fıkradaki hükme benzer mahiyette CMSMY 8. madde 1. fıkrası "Cumhuriyet savcısı seri muhakeme usulüne tâbi bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar". Şeklinde. Demek ki "seri muhakeme usulünde" de suç haberinin

³¹¹ Yılmaz, Zahit ve Özge Apiş, "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 26, S. 1 (Haziran/2020): 74.

³¹² Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi*, 848.

³¹³ A.g.e., 843.

alınmasından suçun işlendiğine dair yeterli şüphenin oluşmasına kadar genel usule dair³¹⁴ kurallara göre soruşturma işlemleri normal seyrinde devam edecek, iddianame düzenlenebilecek aşamaya gelindiğinde iddianame düzenlemek yerine seri muhakeme usulünün uygulanması yoluna gidilecektir.³¹⁵

Yeterli şüphe öğretide “Yapılacak bir duruşmada sanığın mahkûm olması ihtimalinin beraat etmesi ihtimalinden daha kuvvetli olduğu sonucuna ulaşıyorsa yeterli şüphe var demektir”.³¹⁶ Şeklinde tanımlandığını esas alırsak, sanığın beraat etmesi ihtimali daha kuvvetli görünüyor ise yeterli şüpheye ulaşılmamış olacağından “kovuşturmaya yer olmadığına” karar verilmesi gerekir.³¹⁷ Bu husus CMSMY’nin 8. maddesinin 3. fıkrasında “Yapılan soruşturma neticesinde kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma imkânının bulunmaması hâllerinde Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verir”. Şeklinde belirtilmiştir.

CMK m.170/2’deki “Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler”. Şeklindeki hükümlerle gösterilen kamu davasını açma mecburiyeti ilkesi gereğince kural olarak Cumhuriyet savcısının yeterli şüpheye ulaşması halinde iddianame düzenlemesi gerekir. Ancak CMK m. 171/2’ye göre:

Uzlaştırma ve önödeme kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, Cumhuriyet savcısı, üst sınırı üç yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen, kamu davasının açılmasının beş yıl süre ile ertelenmesine karar verebilir.

Hükümde geçen “karar verebilir” ifadesinden anlaşılacağı üzere “kamu davasının açılmasının ertelenmesine” karar vermek Cumhuriyet savcısının takdirindedir.³¹⁸

³¹⁴ Baytaz, “Seri Muhakeme”, 240.

³¹⁵ Yılmaz ve Apiş, “Seri Muhakeme”, 74.

³¹⁶ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 437. / Yenisey ve Nuhoğlu, *Muhakeme*, 135. / Özbek, vd., *Muhakeme*, 588.

³¹⁷ Özbek, vd., *Muhakeme*, 588.

³¹⁸ Uğurlubay, Haydar ve Korkmaz, “Seri Muhakeme” 263.

Ancak takdir yetkisini bu yönde kullanabilmesi için CMK m. 171/3'te sayılan koşulların da var olması gerekir.³¹⁹ CMK m. 171/3'e göre:

Kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilebilmesi için; Şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkûm olmamış bulunması, Yapılan soruşturmanın, kamu davası açılmasının ertelenmesi halinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatini vermesi, Kamu davası açılmasının ertelenmesinin, şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olması, Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı ve Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilen zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi, koşullarının birlikte gerçekleşmesi gerekir.

Cumhuriyet savcısı, CMK m. 250/1'de yer alan suçlarda da yeterli şüpheyeye ulaşmış ve suçun üst sınırı 3 yıl ve daha az süreli hapis cezasını gerektiriyor ise “kamu davasının ertelenmesine” karar verebilir. Ancak kamu davasının açılmasının ertelenmesi şartları mevcut olmasına rağmen takdir yetkisini kamu davasının açılmasının ertelenmesi yönünde kullanmamışsa³²⁰, seri muhakeme sürecini başlatmak zorundadır.³²¹ Bu hususta takdir yetkisi bulunmamaktadır.³²²

CMK m. 250/2'de “Cumhuriyet savcısı veya kolluk görevlileri, şüpheliyi, seri muhakeme usulü hakkında bilgilendirir”. Şeklindeki hükme yer verilmiş ancak bilgilendirmenin ayrıntısına yer verilmemiştir. CSMY'nin 10. maddesinde ise bilgilendirmenin hangi hususları kapsayacağı gösterilmiştir. Şüphelinin Cumhuriyet savcısının dışında kolluk görevlileri tarafından da bilgilendirilebilecek olması öğretilerde eleştirilmekte yeterli ölçüde bilgilendirebilme için hukuk donanımı gerektireceği, kolluk görevlileri tarafından yapılacak açıklamaların yeterli olmayacağı, şüphelinin Cumhuriyet savcısı tarafından bilgilendirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir.³²³

³¹⁹ A.g.m., 263.

³²⁰ Yılmaz ve Apiş, “Seri Muhakeme”, 74.

³²¹ Uğurlubay, Haydar ve Korkmaz, “Seri Muhakeme”, 263.

³²² Yılmaz ve Apiş, “Seri Muhakeme”, 74.

³²³ Tulay, “Seri Muhakeme”, 127.

Bilgilendirmenin ne zaman yapılacağı hususunda CMK'da da CMSMY'de de açıklık bulunmamaktadır. Ancak daha soruşturmanın başındayken seri muhakeme usulünün uygulanabilme şartları oluşmadan şüphelinin seri muhakeme usulü konusunda bilgilendirilmesi anlamsız olacağından³²⁴; bilgilendirme katalog suçun işlendiğine dair yeterli şüpheyeye ulaşılmamasından sonra yapılması gerekir.³²⁵

CMK 250. madde 3. fıkrada “Cumhuriyet savcısı tarafından seri muhakeme usulünün uygulanması şüpheliye teklif edilir ve şüphelinin müdafii huzurunda teklifi kabul etmesi hâlinde bu usul uygulanır”. Hükmüyle; CMSMY'nin 10. madde 2. fıkrasında “Seri muhakeme usulünün uygulanması Cumhuriyet savcısı tarafından şüpheliye teklif edilir; şüpheliye uygulanacak yaptırımların neler olduğu açıklanır”. Hükmü yer almaktadır. CMK'da teklifin yaptırımı da içereceğine dair bir ifade bulunmamaktadır; ancak CMSMY'deki ifadeden teklifin yaptırımları da içereceği anlaşılmaktadır.³²⁶

CMK m. 250/12'ye göre “Seri muhakeme usulü, yaş küçüklüğü ve akıl hastalığı ile sağır ve dilsizlik hâllerinde uygulanmaz”. Ayrıca CMK m. 250/13'göre “Resmî mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da başka bir nedenle şüpheliye ulaşılamaması hâlinde, seri muhakeme usulü uygulanmaz”.

Seri muhakeme usulünde yaptırımın belirlenmesi; hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilebilmesine ilişkin olarak CMK'nın 250. maddesinde şöyle denilmektedir:

4) Cumhuriyet savcısı, Türk Ceza Kanunu'nun 61'inci maddesinin birinci fıkrasında belirtilen hususları göz önünde bulundurarak, suçun kanuni tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında tespit edeceği temel cezadan ve koşulları bulunduğu zincirleme suça ilişkin hükümler uygulandıktan sonra belirlenen cezadan yarı oranında indirim uygulamak suretiyle yaptırımı belirler. 5) Dördüncü fıkra uyarınca sonuç olarak belirlenen hapis cezası Cumhuriyet savcısı tarafından, koşulları bulunması hâlinde Türk Ceza Kanunu'nun 50'nci maddesine göre

³²⁴ Baytaç, “Seri Muhakeme”, 251.

³²⁵ A.g.m., 251.

³²⁶ A.g.m., 251.

seçenek yaptırımlara çevrilebilir veya 51' inci maddesine göre ertelenebilir.

CMK m. 250/4'ün TCK m. 61/1'e yaptığı atıf nedeniyle, Cumhuriyet savcısı seri muhakeme usulünde uygulanacak yaptırımı belirlerken TCK 61. madde 1. fıkrayı dikkate alacaktır.³²⁷ CMK 250. madde 4. fıkra hükmünden anlaşılacağı gibi savcı temel cezayı belirlerken TCK'nın 61. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen hususlar ve fiilin zincirleme işlenip işlenmediği göz önünde bulunduracak; mahsup, teşebbüs ve iştirak gibi hususları dikkate alamayacaktır.³²⁸

Şüpheli, Cumhuriyet savcısının yapacağı seri muhakeme usulü teklifini müdafinin huzurunda kabul etmesi halinde Cumhuriyet savcısı bir talepname ile şüpheli hakkında seri muhakeme usulünün uygulanmasını yetkili asliye ceza mahkemesinden talep edecektir. CMK m. 250/8 ve CMSMY m. 12'ye göre talepname:

a) Şüphelinin kimliği ve müdafii, b) Mağdur veya suçtan zarar görenlerin kimliği ile varsa vekili veya kanuni temsilcisi, c) İsnat olunan suç ve ilgili kanun maddeleri, ç) İsnat olunan suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi, d) Şüphelinin tutuklu olup olmadığı; tutuklanmış ise, gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri, e) İsnat olunan suç oluşturulan olayların özeti, f) Cumhuriyet savcısı tarafından bu usulün uygulanmasının şüpheliye teklif edildiği ve şüphelinin müdafii huzurunda teklifi kabul ettiği, g) Belirlenen ceza ve/veya güvenlik tedbirleri ile uygulanmış ise hükmün açıklanmasının geri bırakılması, hapis cezasına seçenek yaptırımlar veya hapis cezasının ertelenmesine ilişkin hususlar yer alır.

Seri muhakeme usulünde iddianame düzenlenmemekte, iddianame yerine geçmek üzere iddianame benzeri talepname düzenlenmektedir.³²⁹ Talepname bulunması gereken unsurlarla iddianamede bulunması gereken unsurların çoğu örtüşmektedir. Ancak iddianamede talepnameden farklı olarak suçun delillerine yer verilmesi, şüphelinin lehine olan hususlara yer verilmesi ve olayların delillerle ilişkilendirilerek

³²⁷ A.g.m., 256.

³²⁸ Özbek, vd., *Ceza Muhakemesi*, 480.

³²⁹ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi*, 846.

açıklanması zorunluluğu öngörülmüşken; taleplemede bu unsurların bulunması öngörülmemiştir.³³⁰

Taleplemede, CMK m. 250/8'de sayılan unsurların bulunmaması halinde eksik veya hatalı yönler belirtilerek tamamlanması için Cumhuriyet başsavcılığına geri gönderilecek; Cumhuriyet savcısı, eksiklikleri tamamladıktan ve hataları düzelttikten sonra yeniden talepleme düzenleyerek mahkemeye gönderecektir.³³¹ CMK m.250/8 hükmü şöyledir:

Bu fıkraya aykırı olarak düzenlendiği, belirlenen yaptırımda maddi hata yapıldığı, yaptırım hakkında 231'inci veya Türk Ceza Kanunu'nun 50'nci ve 51'inci maddelerinin uygulanmasında objektif koşulların gerçekleşmediği ya da teklif edilen cezanın mahiyetine uygun bir güvenlik tedbiri belirtilmediği anlaşılan talep yazısı, eksikliklerin tamamlanması amacıyla mahkemece Cumhuriyet başsavcılığına iade edilir. Cumhuriyet savcısı tarafından eksiklikler tamamlandıktan ve hatalı noktalar düzeltildikten sonra talep yazısı yeniden düzenlenerek mahkemeye gönderilir

Taleplemeyi alan mahkeme, şüpheliyi müdafii huzurunda dinledikten ve şüphelinin fiilinin seri muhakeme kapsamında olduğunu, şüpheliye Cumhuriyet savcısı tarafından seri muhakeme usulünün uygulanmasının önerildiğini, şüphelinin de yapılan öneriyi müdafii huzurunda kabul ettiğini tespit eder, mevcut kanıtlar da mahkûmiyet kararı verilmesi gerektiği kanaati oluşturursa Cumhuriyet savcısı tarafından talep edilen müeyyideden daha ağır olmamak üzere mahkûmiyet kararı verir. CMK m. 250/9 hükmü şöyledir:

Mahkeme, şüpheliyi müdafii huzurunda dinledikten sonra üçüncü fıkradaki şartların gerçekleştiği, eylemin seri muhakeme usulü kapsamında olduğu ve dosyadaki mevcut delillere göre mahkûmiyet kararı verilmesi gerektiği kanaatine varırsa talep yazısında belirtilen yaptırımdan daha ağır olmamak üzere dört ila yedinci fıkra hükümleri doğrultusunda hüküm kurar;

³³⁰ A.g.e., 849.

³³¹ Özbek, vd., Ceza Muhakemesi, 482.

aksi takdirde talebi reddeder ve soruşturmanın genel hükümlere göre sonuçlandırılması amacıyla dosyayı Cumhuriyet başsavcılığına gönderir.

3.1.4. Soruşturma ya da Kovuşturma Yapılması İzne ya da Talebe Bağlı Olan Suçlarda İzin Alınmaksızın veya Talep Olmaksızın İddianame Düzenlenmesi

TCK'nın 299, 305, 306. maddelerinde yer alan "Cumhurbaşkanına hakaret, Temel millî yararlar karşı faaliyette bulunmak için yarar sağlama, Yabancı devlet aleyhine asker toplama" gibi soruşturması ve kovuşturması izne bağlı olan suçlarda Adalet Bakanı'nın izni olmaksızın yapılan soruşturma sonunda iddianame tanzim edilip mahkemeye verilmesi halinde "iddianamenin iadesine" karar verilecektir.

TCK'nın 12. madde 1. fıkrasında yer alan suçta olduğu gibi soruşturması talebe bağlı olan suçlarda Adalet Bakanının talebi olmadan yapılan soruşturma sonunda iddianame tanzim edilip mahkemeye verilmesi halinde de "iddianamenin iadesine" karar verilecektir.

3.2. İddianamenin İade Edilemeyeceği Haller

CMK 174. maddesinin 2, 3 ve 4. fıkralarında iddianamenin iade edilemeyeceği haller gösterilmiştir. Buna göre:

(2) Suçun hukukî nitelendirilmesi sebebiyle iddianame iade edilemez.

(3) En geç birinci fıkrada belirtilen süre sonunda iade edilmeyen iddianame kabul edilmiş sayılır.

(4) Cumhuriyet savcısı, iddianamenin iadesi üzerine, kararda gösterilen eksiklikleri tamamladıktan ve hatalı noktaları düzelttikten sonra, kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesini gerektiren bir durumun bulunmaması halinde, yeniden iddianame düzenleyerek dosyayı mahkemeye gönderir. İlk kararda belirtilmeyen sebeplere dayanılarak yeniden iddianamenin iadesi yoluna gidilemez.

3.2.1. Suçun Hukuki Nitelendirmesi Sebebi ile İddianamenin İade Edilememesi

CMK m. 174/2'ye göre; “Suçun hukukî nitelendirilmesi sebebiyle iddianame iade edilemez”. Cumhuriyet savcısı düzenleyeceği iddianamede, suç teşkil eden fiilin hukuksal nitelendirmesini yapar. İddianamenin mahkemeye verilmesinden sonra, mahkeme Cumhuriyet savcısının suça yaptığı hukuki nitelendirmeden farklı bir hukuki nitelendirme yapabilir. İddianamede şüpheliye isnat edilen suç, örneğin hırsızlık olarak nitelendirilmesine rağmen mahkeme eylemin basit dolandırıcılık olarak nitelendirse de Cumhuriyet savcılığınca suç nitelendirmesinin yanlış yapıldığı ileri sürülerek iddianame iade edilemeyecektir. Aksi halde savcının iddianame düzenleme sırasındaki suçu hukuki nitelendirme yetkisi elinden alınmış olur.³³²

Suç teşkil eden fiilin hukuksal nitelendirilmesinin yanlış yapıldığı gerekçesiyle iddianamenin iadesi mümkün değildir.³³³ Çünkü CMK 225/2'ye göre; “Mahkeme, fiilin nitelendirilmesinde iddia ve savunmalarla bağlı değildir”.

Cumhuriyet savcısının önödemelik bir suç kapsamında değerlendirmedeği suçu mahkemenin önödemelik suç olduğu kanaatine varsa³³⁴ veyahut Cumhuriyet savcısının suça yaptığı hukuki nitelendirme dolayısıyla yetkili ve görevli mahkeme olarak değerlendirdiği mahkemenin kendisini yetkili ve görevli mahkeme olmadığı kanaatine varsa dahi³³⁵ Cumhuriyet savcısının yaptığı değerlendirmede bir çelişki olmadığı sürece mahkeme iddianameyi iade edemeyecektir. İddianameyi kabul edip görev ve yetki sorununu kovuşturma evresine geçildikten sonra çözüme yoluna gidecektir.³³⁶

CMK'nın 6. maddesi “İddianamenin kabulünden sonra, yargılamanın alt dereceli mahkemeye ait olduğu gerekçesiyle görevsizlik kararı verilemez”. Şeklinde iken 5560 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle “Duruşmada suçun hukukî niteliğinin

³³² Özbek, vd., *Muhakeme*, 582.

³³³ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 615.

³³⁴ Haluk Çolak ve Mustafa Taşkın, *Açıklamalı-Karşılaştırmalı-Uygulamalı Ceza Muhakemesi Kanunu*, 1 bs. (Ankara: Seçkin, 2005), 588.

³³⁵ Feyzioğlu, “İddianamenin Hazırlanması ve Kabulü”, 33.

³³⁶ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 615.

değiştirdiğinden bahisle görevsizlik kararı verilerek dosya alt dereceli mahkemeye gönderilemez”. Şeklinde değiştirilmiştir. Bu durumda asliye ceza mahkemesinin görevine giren bir dosyanın ağır ceza mahkemesine gitmesi halinde; Taneri’ye göre; yanlışlığın duruşmadan önce anlaşılması halinde dosya geri gönderilecek, duruşmada anlaşılması halinde gönderilmeyerek yargılama ağır ceza mahkemesinde yapılacaktır.³³⁷

CMK’nin 174. maddesinin 5353 sayılı Kanun’la yapılan değişiklik gerekçesinin “suçun hukuki nitelendirilmesi” ile alakalı kısımları aşağıdaki şekildedir:

Savcının değerlendirmesine tabi hususlar iade gerekçesi olamaz. Bu nedenle mahkeme, savcının nitelendirmesine katılmadığını belirterek bir hususu iade konusu yapamaz... Örneğin soruşturulan fiilin önödeme olup olmadığının takdiri Cumhuriyet savcısına aittir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı, fiilin önödeme kapsamında olmadığı görüşünde ise, mahkeme bu durumda iddianameyi iade edemez.

Cumhuriyet savcısının değerlendirmesinde bir çelişki olmadığı sürece, örneğin mahkeme görev ve yetki konusunda Cumhuriyet savcısı ile aynı kanaatte olmasa bile, bu sebeple iddianameyi iade edemez. Çünkü bu sorun görev ve yetki uyumsuzluğunun konusu olabilecek bir husustur...

... İddianame kabul edilecek ve gerekli görülüyorsa yani Cumhuriyet savcısının görev ve yetki konusundaki hukuki nitelendirmesi kabul edilmiyorsa görevsizlik kararı verilecektir...

İddianamede, suç teşkil eden fiilin hukuki nitelendirmesinin yapılmaması ile yanlış yapılmasının sonuçları farklı olacaktır. İddianamede suçun hukuksal nitelendirmesi yapılmamışsa iddianame CMK’nın 170. maddesine aykırı düzenlenmiş olacağı için, iddianamenin Cumhuriyet başsavcılığına iadesi gerekecektir.³³⁸ Ancak hatalı nitelendirmede bulunulmuş da olsa suçun hukuksal bir nitelemesine yer verilmişse, iade edilemeyecektir.³³⁹

³³⁷ Taneri, “İddianamenin İadesi”, 79.

³³⁸ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 528.

³³⁹ A.g.e., 529.

3.2.2. İddianamenin İadesi İçin Belirlenen Yasal Sürenin Geçmiş Olması Halinde İddianamenin İade Edilememesi

CMK'nın 174. maddesinin 3. fıkrasında "En geç birinci fıkra da belirtilen süre sonunda iade edilmeyen iddianame kabul edilmiş sayılır". Denilmektedir. Birinci fıkra da belirtilen süre onbeş gündür. CMK'nın 174. maddesinin 1. fıkrasında şöyle denilmektedir:

Mahkeme tarafından, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde soruşturma evresine ilişkin bütün belgeler incelendikten sonra, eksik veya hatalı noktalar belirtilmek suretiyle; ... İddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verilir.

Özen'e göre, "CMK'da 5553 sayılı Kanun değişikliğinin madde gerekçesinde, 15 günlük sürenin kesin olduğu açıkça belirtildiği için, bu süre hak düşürücü bir süredir".³⁴⁰ Feyzioğlu'ya göre, "Onbeş günlük süre, davayı açan iddia makamına değil, kendisine sunulan iddianame üzerine işlem yapmakla yükümlü kılınan mahkemeye hitap etmektedir. Bu nedenle düzenleyici niteliktedir".³⁴¹

İddianamenin iadesi için belirlenmiş olan onbeş günlük süre içerisinde iddianame iade edilmezse bu sürenin dolmasıyla iddianame kabul edilmiş sayılacak³⁴², kovuşturma evresi başlayacak ve artık iddianamenin iadesinin gerekip gerekmediği değerlendirilemeyecektir. İddianamenin kabul edilmesiyle veya kabul edilmiş sayılmasıyla kovuşturma evresine geçildikten sonra dosyanın görevli görülen mahkemeye gönderilmesi halinde, bu mahkeme de iddianamenin iadesinin gerekip gerekmediğini değerlendiremeyecektir.³⁴³

³⁴⁰ Özen, " Kamu Davası", 26.

³⁴¹ Feyzioğlu, "İddianamenin Hazırlanması ve Kabulü", 31.

³⁴² Şahin, *Muhakeme*, 106.

³⁴³ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 615.

3.2.3. İddianamenin İadesine İlişkin İlk Kararda Belirtilmeyen Bir Sebep ile Daha Sonra İade Edilememesi

CMK'nın 174. madde 4. fıkrası son cümlesinde "İlk kararda belirtilmeyen sebeplere dayanılarak yeniden iddianamenin iadesi yoluna gidilemez". Denilmektedir. İade kararında gösterilen eksiklikler tamamlanarak veya hatalı noktalar düzeltilerek mahkemeye verilen iddianame, iade kararında belirtilmeyen bir gerekçeyle tekrar iade edilemeyecektir.³⁴⁴ CMK'da iddianamenin iade sayısı konusunda bir sınırlama bulunmadığından, ilk iade kararında belirtilen eksiklikler tamamlanmadan ve hatalar düzeltilmeden verildiği sürece iddianamenin iade edilmesi de sürecektir.³⁴⁵

Ayrıca bir mahkeme tarafından açıkça veya zımni olarak iddianamenin kabulüne karar verildikten sonra görevsizlik kararı verilerek dosyanın başka bir mahkemeye gönderilmesi halinde, dosyanın gönderildiği mahkemenin iddianamede eksiklik olduğu gerekçesiyle iade kararı verme yetkisi bulunmamaktadır.³⁴⁶ Cumhuriyet savcısı, sadece görev ve yetki veya görev ve yetki ile birlikte diğer iade nedenleriyle iade edilen iddianamede gösterilen eksiklikleri tamamlayıp, hatalı noktaları düzeltip, iddianameyi iade eden mahkemenin görevli veya yetkili olarak gösterdiği mahkemeye hitaben iddianame düzenleyip göndermesi halinde bu mahkemenin görevsizlik veya yetkisizlik gerekçesiyle veya önceki mahkemenin iade kararında gösterilmeyen bir gerekçeyle iddianamenin iadesine karar verme yetkisi bulunmamaktadır.³⁴⁷ Cumhuriyet savcısı iddianamenin iadesinden sonra yaptığı araştırmada öncekinden tamamen bağımsız fiile ulaşır ve bunun için bir iddianame düzenlerse, iade edilen iddianamede yer alan fiilden farklı bir fiile ilişkin yeni bir iddianame var olacağından iddianamenin iadesi kuralları yeni baştan uygulanacaktır.³⁴⁸

³⁴⁴ Toroslu ve Feyzioğlu, *Muhakeme*, 324. / Özbek, vd., *Muhakeme*, 583. / Öztürk, vd., *Muhakeme*, 624.

³⁴⁵ Çolak ve Taşkın, *Şerh*, 862. / Öztürk, vd., *Muhakeme*, 624.

³⁴⁶ Aydın, "İddianamenin Unsurları ve İadesi", 386.

³⁴⁷ A.g.m., 386.

³⁴⁸ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 530.

3.3. İddianamenin İadesinin Sonuçları

3.3.1. İddianamenin Yeniden Düzenlenmesi

İddianamenin iade edilmesi halinde Cumhuriyet savcısı, itiraz yoluna gidebilir; yeniden iddianame düzenleyip mahkemeye gönderebilir; kovuşturmaya yer olmadığına karar verebilir. CMK 174. madde 4 ve 5. fıkralarda şöyle denilmektedir:

4- Cumhuriyet savcısı, iddianamenin iadesi üzerine, kararda gösterilen eksiklikleri tamamladıktan ve hatalı noktaları düzelttikten sonra, kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesini gerektiren bir durumun bulunmaması halinde, yeniden iddianame düzenleyerek dosyayı mahkemeye gönderir... 5- İade kararına karşı Cumhuriyet savcısı itiraz edebilir.

CMK'nın 174. madde 4. fıkra metnindeki “yeniden iddianame düzenleyerek” ifadesinden anlaşılacağı üzere, eksikliklerin, iade edilen iddianame üzerinde düzeltilmesi ile yetinilmeyecek yeni bir iddianame düzenlenecektir.³⁴⁹ Ancak, Şahin; “Cumhuriyet savcısı eksiklikleri tamamlayarak aynı iddianameyi veya gerekiyorsa yeniden düzenleyeceği iddianameyi mahkemeye sunacaktır”.³⁵⁰ Demektedir.

Cumhuriyet savcısı, soruşturma yapılması gerekiyorsa yapacağı soruşturmadan sonra soruşturma yapılması gerekmiyorsa soruşturma yapmaksızın mahkemenin iade kararında belirttiği eksiklikleri tamamlayarak ve hataları düzelterek iade edilmiş olan iddianame ile bağ kurmadan iddianame düzenleyip mahkemeye gönderecektir. Cumhuriyet savcısı, yeniden düzenleyeceği iddianameye yeni şüpheliler ekleyebilir; önceki nitelendirmesinden farklı hukuksal nitelendirme yapabilir.³⁵¹ Ancak iddianamenin iadesinden sonra şüphelinin ölmesi, şikâyete tabi suçta şikâyetin geri alınması, suçun dava zamanaşımına uğraması, yeni ortaya çıkan bir delilin şüphelinin suçsuz olduğunu göstermesi gibi hallerde Cumhuriyet savcısı “kovuşturmaya yer olmadığına” karar vermesi gerekir.

³⁴⁹ Süheyl Donay, *Güncelleştirilmiş Ceza Yargılaması Hukuku*, 1 bs. (İstanbul: Beta, 2015), 320.

³⁵⁰ Şahin, *Gazi Şerhi*, 534.

³⁵¹ Aydın, “İddianamenin Unsurları ve İadesi”, 393.

3.3.2. İddianamenin İadesi Kararına Karşı İtiraz

Cumhuriyet savcısı iade edilen iddianamenin CMK 170. maddesinde gösterilen hususlara uygun olduğu, iadesini gerektirecek sebeplerin bulunmadığı kanaatinde ise iddianamenin iadesi kararına itiraz edebilir. CMK 174. madde 5. fıkradaki “İade kararına karşı Cumhuriyet savcısı itiraz edebilir”. Şeklindeki hükmü ile Cumhuriyet savcısına itiraz yoluna başvurma imkânı tanınmış; ancak şüpheli, şikâyetçi veya mağdura bu imkân tanınmamıştır. Arıtürk, iddianamenin değerlendirilmesi neticesinde verilecek karara Cumhuriyet savcısının itiraz edebilmesine rağmen şüphelinin itiraz edememesinin silahların eşitliği ilkesine aykırı olduğunu belirtmektedir.³⁵²

İtiraz, yargılama makamının verdiği bir kararın hatalı olduğu iddiasıyla, kural olarak başka bir yargılama makamına götürülmesidir. CMK m. 267/1’de; “Hâkim kararları ile kanunun gösterdiği hâllerde, mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir”. Denilmektedir. Kanun yargıçlık makamı kararlarına itiraz edilebileceğini kabul ettiğinden, itiraz edilebilecek yargıçlık makamı kararlarının ayrıca gösterilmesi gerekmezken; itiraz olunamayacak yargıçlık makamı kararlarının kanunda tek tek gösterilmesi lazımdır.³⁵³ Kural olarak mahkeme makamı kararlarına itiraz edilemez; ancak istisnai olarak, kanunda gösterilmiş olan bazı mahkeme kararlarına itiraz edilebilir.³⁵⁴

İddianamenin iadesi kararı mahkeme makamı tarafından verilebilen karar olmakla birlikte CMK m. 174/5’teki Cumhuriyet savcısının iddianamenin iadesi kararına itiraz edebileceği düzenlemesi, mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna gidilemeyeceğinin istisnalarından biridir.³⁵⁵

³⁵² Arıtürk, “İddianamenin İadesi”, 210

³⁵³ Toroslu ve Feyzioğlu, *Muhakeme*, 384.

³⁵⁴ A.g.e., 385.

³⁵⁵ Özen, *Muhakeme*, 742.

3.3.3. İddianamenin İadesi Kararına İtirazda Süre, Usul ve İtirazı İncelemeye Yetkili Merciler

Cumhuriyet savcısı, iddianamenin ve soruşturma evrakının savcılığa geldiği günden itibaren yedi gün içinde itiraz yoluna gidilebilecektir.³⁵⁶ Hâkim veya mahkeme kararlarına itiraz süresini düzenleyen CMK'nın 268. madde 1. fıkra hükmü şöyledir:

Hâkim veya mahkeme kararına karşı itiraz, kanunun ayrıca hüküm koymadığı hâllerde 35' inci maddeye göre ilgililerin kararı öğrendiği günden itibaren yedi gün içinde kararı veren mercie verilecek bir dilekçe veya tutanağa geçirilmek koşulu ile zabıt kâtibine beyanda bulunmak suretiyle yapılır...

CMK m. 268/2'de “Kararına itiraz edilen hâkim veya mahkeme, itirazı yerinde görürse kararını düzeltir; yerinde görmezse en çok üç gün içinde, itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderir”. Denilmektedir. CMK 268. madde 3. fıkra ‘c’ bendinde de asliye ceza mahkemesi ve ağır ceza mahkemesinin kararlarına karşı yapılan itirazı incelemeye yetkili merciler gösterilmiştir. Buna göre:

Asliye ceza mahkemesi hâkimi tarafından verilen kararlara yapılacak itirazların incelenmesi, yargı çevresinde buldukları ağır ceza mahkemesine ve bu mahkeme ile başkanı tarafından verilen kararlar hakkındaki itirazların incelenmesi, o yerde ağır ceza mahkemesinin birden çok dairesinin bulunması hâlinde, numara olarak kendisini izleyen daireye; son numaralı daire için birinci daireye, o yerde ağır ceza mahkemesinin tek dairesi varsa, en yakın ağır ceza mahkemesine aittir.

3.3.4. İtiraz Üzerine Yapılacak İnceleme ve Verilecek Karar

CMK 271. madde 2. fıkrada “İtiraz yerinde görülürse merci, aynı zamanda itiraz konusu hakkında da karar verir”. Denilmektedir. İtirazı inceleyecek olan mahkeme itirazın yerinde olduğu kanaatine varırsa “itirazı kabul kararı” ile birlikte “iddianamenin kabulüne” de karar verip, kovuşturmanın devamı için, dosyayı, kararına itiraz edilen mahkemeye gönderir;³⁵⁷ itirazın yerinde olmadığı kanaatine

³⁵⁶ Çolak ve Taşkın, *Şerh*, 863.

³⁵⁷ Aydın, “İddianamenin Unsurları ve İadesi”, 393.

varırsa “itirazın reddine” karar verir ve dosyayı, iadeyi yapan mahkemenin iade kararında belirttiği eksiklikleri tamamlamak ve hataları düzelmek üzere Cumhuriyet savcılığına gönderir.³⁵⁸

3.3.5. İddianamenin İadesi Kararına Yapılan İtirazın Reddi Üzerine Başvurulacak Kanun Yolu

İtiraz üzerine verilecek kararı düzenleyen CMK m. 271/4’ deki “Merciin, itiraz üzerine verdiği kararları kesindir ancak ilk defa merci tarafından verilen tutuklama kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir”. Şeklindeki hüküm gereğince, itiraz merciinin, iddianamenin iadesi kararına itiraz üzerine vereceği karar kesin olduğundan; istinaf ve temyiz incelemesinden geçmeksizin kesinleşmiş olacağından karara karşı “Kanun yararına bozma” yoluna gidilebilecektir.³⁵⁹ CMK’nın 309. maddesine göre:

1- Hâkim veya mahkeme tarafından verilen ve istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeksizin kesinleşen karar veya hükümde hukuka aykırılık bulunduğu öğrenen Adalet Bakanlığı, o karar veya hükmün Yargıtayca bozulması istemini, yasal nedenlerini belirterek Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına yazılı olarak bildirir 2- Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, bu nedenleri aynen yazarak karar veya hükmün bozulması istemini içeren yazısını Yargıtayın ilgili ceza dairesine verir. 3- Yargıtayın ceza dairesi ileri sürülen nedenleri yerinde görürse, karar veya hükmü kanun yararına bozar.

Cumhuriyet savcısı itiraz merciinin vereceği “itirazın reddi kararını” hukuka aykırı görürse, görüşü ile birlikte kanun yararına bozma yoluna gidilmesi için dosyayı Adalet Bakanlığı’na gönderecek; ancak “Kanun yararına bozma” yoluna gidip gitmeme kararını Adalet Bakanlığı verecektir.

³⁵⁸ A.g.m., 251.

³⁵⁹ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 783.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SORUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARAR

4.1. Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar Verilmesinin Şartları

CMK 160. madde 1. fıkrada “Cumhuriyet savcısı ihbar veya başka bir surette bir suçun işlendiği izlenimini veren bir halı öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar”. Denilmektedir. Kural olarak Cumhuriyet savcısı, kendisine yapılan her türlü başvuruyu değerlendirmek zorundadır. CMK 160. madde 1. fıkra hükmü Cumhuriyet savcılarında, suç teşkil ettiği düşünülen bir fiilin işlendiğinden haberdar olur olmaz soruşturma açıp maddi gerçeğin ne olduğunu araştırarak kamu davasını açılmasını gerektirecek bir suçun var olup olmadığını belirlemek yetkisini vermektedir.³⁶⁰

CMK 160. madde 1. fıkra hükmü Cumhuriyet savcısının soruşturmayı başlatabilmesi “suç işlendiği izlenimini veren bir halin öğrenilmesi” şartına bağlamıştır.³⁶¹ Ancak izlenimin soyut olmaması, bir suçun işlendiğine dair ciddi bir ihbarın yapılmış olması gibi³⁶², somut olgulara dayanması gerekir.³⁶³

Cumhuriyet savcısı suç haberi alması üzerine, kovuşturma mecburiyeti ilkesinin gereği olarak hemen soruşturmaya başlaması gerekir. Ancak CMK m.158/6’da belirtilen durumlarda “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” vermesi gerekecektir. CMK’nın 158. maddesinin 6. fıkrasında şöyle denilmektedir:

İhbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması veya ihbar ve şikâyetin soyut

³⁶⁰ Hakan Kızıllarslan, “Soruşturma Yapılmasına Yer olmadığı Kararları (SYOK), ve bu Kararların Ceza Muhakemesi Sistematiği Açısından İrdelenmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.144 (Eylül-Ekim/2019): 64.

³⁶¹ Karakehya, *Muhakeme*, 394.

³⁶² Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 95.

³⁶³ Özbek, vd., *Muhakeme*, 214.

*ve genel nitelikte olması durumunda soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilir. Bu durumda şikâyet edilen kişiye şüpheli sıfatı verilemez. Soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar, varsa ihbarda bulunana veya şikâyetçiye bildirilir ve bu karara karşı 173'üncü maddedeki usule göre itiraz edilebilir. İtirazın kabulü hâlinde Cumhuriyet başsavcılığı soruşturma işlemlerini başlatır. Bu fıkra uyarınca yapılan işlemler ve verilen kararlar, bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar, ancak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından görülebilir.*³⁶⁴

Madde gerekçesinde “Soyut ve dayanaksız ihbar ve şikâyetler için savcıların soruşturma yapılmasına yer olmadığı kararı verebilmesi ve bu kararların ayrı bir sisteme kaydedilerek kişilerin lekelenmeme hakkının korunması öngörülmektedir”. Şeklinde dir.

4.1.1. İhbar veya Şikâyetin Varlığı

İhbar, resen soruşturulan suçlarda suçtan haberdar olan herhangi bir kişinin “takibi şikâyete bağlı” suçlarda “suçtan zarar gören” dışındaki kişiler tarafından durumun yetkili makamlara bildirilmesidir.³⁶⁵ İhbar Anayasanın 74. maddesinde yer alan dilekçe hakkının kullanım şekli olup kural olarak genel bir ihbar yükümlülüğü bulunmamakla birlikte³⁶⁶, TCK'nın 278, 279, 280. maddeleri ile CMK'nın 159. maddesinde belirtilen hallerde ihbar yükümlülüğü vardır. Şikâyet “soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı” bir suçtan zarar görenin, yetkili makamlara, kanunda belirtilen süre içerisinde, “yazılı” veya “tutanağa geçirilmek üzere sözlü” olarak, failin cezalandırılması isteğini ortaya koymak suretiyle yaptığı başvurudur.³⁶⁷

³⁶⁴ “15.08.2017 tarih ve 694 sayılı KHK'nın 145. Maddesiyle” 5271 sayılı CMK'nın 158. maddesinin 5. fıkrasından sonra gelmek üzere fıkra eklenerek düzenlenmiş; “01.02.2018 tarih ve 7078 sayılı Kanun'un 140. Maddesiyle” KHK ile yapılmış olan düzenleme aynen kabul edilerek kanunlaşmıştır.

³⁶⁵ Şahin, *Muhakeme*, 63.

³⁶⁶ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 100.

³⁶⁷ Şahin, *Muhakeme*, 61. / Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 101.

CMK'nın m.158/1'deki "Suça ilişkin ihbar veya şikâyet Cumhuriyet başsavcılığına veya kolluk makamlarına yapılabilir". Şeklindeki hükmü ihbar ve şikâyetin aslen Cumhuriyet başsavcılıkları veya kolluğa yapılabileceğini göstermektedir.³⁶⁸ Şikâyet ve ihbarı yapılabilecek merci ve makamlar CMK'nın 158. maddesinin 1, 2, 3 ve 4. fıkralarında gösterilmektedir. Buna göre doğrudan ihbar ve şikâyet yapılabilecek makamlar, Cumhuriyet başsavcılığı ve kolluk; dolaylı olarak ihbar ve şikâyet yapılabilecek merciler yurt içinde işlenen suçlarda valilik, kaymakamlık, mahkemeler; görev suçlarında ilgili kamu kurum ve kuruluşu; yurt dışında işlenen ve ülkede takibi gereken suçlarda elçilik veya konsolosluklardır. İhbarı ve şikâyeti kabul eden merci ve makamlar ilgili Cumhuriyet başsavcılığına durumu bildirmek mecburiyetindedir.³⁶⁹

CMK m.158/6, Cumhuriyet savcısına, kendisine gelen ihbar veya şikâyetle, ihbar veya şikâyetle konu eylemin suç teşkil edip etmediğini, mücerret veya umumi mahiyette olup olmadığını belirlemek göreviyle birlikte ayrıca soruşturmaya başlayıp başlamama konusunda zımnen bir ön karar verme görevi vermektedir.³⁷⁰ CMK m.158/6'da sadece ihbar ve şikâyetten bahsediliyor olması, suç işlendiğinin ihbar ve şikâyet dışındaki öğrenilme yollarının söz konusu olduğu hallerde soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi yoluna gidilemeyeceğini göstermektedir.³⁷¹

CMK m.158/6, Cumhuriyet savcısına birbirinden bağımsız iki farklı durumun varlığı halinde soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verebilme imkânı tanınmıştır. Bunlar ihbar ve şikâyet konusu fiilin suç teşkil etmediğinin bir tetkikat yapılmasına ihtiyaç duyulmadan anlaşılması ve ihbar ve şikâyetin umumi ve mücerret mahiyette olmasıdır.³⁷²

³⁶⁸ Muharrem Özen ve Atacan Köksal, "Suçsuzluk Karinesi Bağlamında Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 68, S.1 (2019): 263.

³⁶⁹ Şahin, *Gazi Şerhi*, 500.

³⁷⁰ Kızıllarlan, "Soruşturma", 78.

³⁷¹ A.g.m., 80.

³⁷² Özen ve Köksal, "Soruşturma", 279.

4.1.2. Araştırmaya Gerek Olmadan Anlaşılma

CMK m.160/1’de “Cumhuriyet savcısı ihbar veya başka bir surette bir suçun işlendiği izlenimini veren bir halı öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar. Denilmektedir. Suçun işlendiği izlenimini veren hal suçun işlendiği konusunda duyulan basit bir şüphe anlamındadır.³⁷³ Basit şüphe soruşturmaya başlanabilmesi için aranan şüphe derecesidir. Vakıalara ve en az belirti şeklindeki verilere dayanmayan şüphe soruşturmaya başlanabilmesi için yeterli değildir.³⁷⁴ Bir suçun işlendiğine dair ciddi bir ihbar somut bir olgu olarak değerlendirilerek şüphenin buna dayandırılması mümkündür.³⁷⁵ Ancak ihbar ve şikâyeti yapan kişi, fiilin suç oluşturduğu düşüncesi ile ihbar ve şikâyet müracaatında bulunmuş olsa da fiil suç oluşturmayabilir.³⁷⁶

Fiilin suç oluşturmaması ihbar ve şikâyete konu fiil bakımından suçun unsurlarından herhangi birinin bulunmaması demektir. Suçun unsurlarından birinin eksik olması halinde ihbar veya şikâyet konusu fiil hakkında “soruşturma yapılmasına yer olmadığına” karar verilmesi gerekecektir. Örneğin kastla işlenebilen bir suçta kastın bulunmadığının bir tetkikata ihtiyaç duyulmadan anlaşılması halinde Cumhuriyet savcısı “soruşturma yapılmasına yer olmadığına” karar verecektir.³⁷⁷

4.1.3. Soyut ve Genel Nitelikte Olma

İhbar veya şikâyetin mücerret ve umumi mahiyette olması, somut bir vakayı aksettirmemesi, dolayısıyla basit bir şüpheyi meydana getirememesi durumunda “soruşturma yapılmasına yer olmadığına” karar verilecektir. 4483 sayılı Kanun’un 4. maddesinin 3 ve 4. fıkrası da, yapılacak ihbar ve şikâyetlerin nasıl olması gerektiğini gösterir mahiyettedir.³⁷⁸ Bu hususa “İhbar Yoluyla Soruşturmanın Başlaması” başlığı

³⁷³ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 95.

³⁷⁴ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 437.

³⁷⁵ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 95.

³⁷⁶ Kızıllar, “Soruşturma”, 81.

³⁷⁷ Özen ve Köksal, “Soruşturma”, 279.

³⁷⁸ A.g.m., 267.

altında yer verilmiştir. Ancak şunu söylemek gerekir ki, 4483 sayılı Kanun'da belirtilen “dilekçenin işleme konulmaması kararı” ile CMK m.158/6 gereğince verilecek “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” arasında aslında işlevsel bir fark bulunmamaktadır. Ancak dilekçenin işleme konulmaması kararları için “kanun yolu” öngörülmeyip kesin olduğu kabul edilirken “soruşturmaya yer olmadığına dair kararlar” için “itiraz yoluna” gidilebileceği kabul edilmiştir.³⁷⁹

Cumhuriyet savcısı CMK m. 158/6'da belirtilen halin varlığı kanaatine varırsa soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile ihbar veya şikâyet evrakını işleme koymadan, tetkikat yapmaya gerek görmeden, ihbar ve şikâyeti yok sayarak kaldırmaktadır.³⁸⁰

CMK m.158/6 hükmü gereği soruşturmaya yapılmasına yer olmadığına karar verilmesi halinde lekelenmeme hakkı gereği ve CMK m.158/6 hükmüne göre şikâyet edilen kişiye “şüpheli” sıfatı verilemeyecek; “şikâyet edilen” ve “ihbar edilen” şeklinde tanımlanacaklardır.³⁸¹

4.2. Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karara Karşı Denetim Yolu

CMK m.158/6'da “soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karara” karşı itiraz yoluna gidilebileceği düzenlenmiştir. CMK'da savcılık kararlarına karşı genel bir itiraz yolu düzenlemesi bulunmamaktadır. Ancak ilgili konunun düzenlendiği maddelerde itiraz yoluna gidilebileceğine dair hükümlere yer verilmiştir.³⁸²

4.2.1. İtiraz Usulü

CMK m.158/6'da yer alan “Soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar, varsa ihbarda bulunana veya şikâyetçiye bildirilir ve bu karara karşı 173'üncü maddedeki usule göre itiraz edilebilir”. Şeklindeki hükme göre savcılık tarafından soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilmesi üzerine, karar ihbarda ya da şikâyette

³⁷⁹ Kızıllarslan, “Soruşturma”, 84.

³⁸⁰ A.g.m., 86.

³⁸¹ A.g.m., 83.

³⁸² A.g.m., 91.

bulunan kişiye bildirilecek; ihbar ya da şikâyetle bulunan kişi, savcılığın verdiği “soruşturma yapılmasına yer olmadığına” dair karara karşı CMK’nın 173. maddesindeki usule göre “itiraz” edebilecektir.

“İtiraz” kanun yolunda denetimi yapacak merciler CMK m. 268/2’de gösterilmiştir. Ancak soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karara itiraz edilebileceğini belirten CMK’nın 158. maddesinin 6. fıkrası, CMK’nın 173. maddesine atıf yaparak soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karara, “kovuşturmayaya yer olmadığına dair karara” karşı yapılacak itiraz usulünü düzenleyen CMK’nın 173. maddesinde gösterilen usule göre itiraz edilebileceğini belirtmektedir. CMK m. 173/1’e göre:

Suçtan zarar gören, kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde, bu kararı veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hâkimliğine itiraz edebilir.

Buna göre “soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar”, şikâyetçiye veya ihbar edene tebliğinden itibaren onbeş gün içinde şikâyet eden veya ihbar eden tarafından itiraz edilebilecektir.³⁸³

4.2.2. İtirazın Değerlendirilmesi

Soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair” karara yapılan itirazı inceleyecek olan sulh ceza hâkimliği savcının soruşturmayı başlatmamaktaki takdirinin yerinde olup olmadığının denetimini yapacaktır.³⁸⁴

4.2.2.1. İtirazın Kabulü

“Soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair” karara yapılan itirazda sulh ceza hâkimliği itirazın kabulüne karar verilirse Cumhuriyet başsavcılığı soruşturmayaya başlamak mecburiyetindedir. Ancak itirazın kabulüne karar verilmesi üzerine soruşturmayaya başlayan Cumhuriyet savcısı soruşturmada elde edilen deliller yeterli şüphe oluşturmazsa “kovuşturmayaya yer olmadığına” karar vermesi gerekir. Çünkü

³⁸³ Özen ve Köksal, “Soruşturma”, 281.

³⁸⁴ Kızıllarslan, “Soruşturma”, 65.

CMK' nın m.170/2 hükmü gereğince iddianame tanzim edilebilmesi için suçun işlendiği konusunda yeterli şüphenin bulunması gerekmektedir.

4.2.2.2. İtirazın Reddi

“Soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair” karara yapılan itirazda sulh ceza hâkimliğince itirazın reddine karar verilirse Cumhuriyet başsavcılığı soruşturmayı başlatmaz. Ancak CMK m.172/2’deki “Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verildikten sonra kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak yeni delil elde edilmedikçe ve bu hususta sulh ceza hâkimliğince bir karar verilmedikçe, aynı fiilden dolayı kamu davası açılmaz”. Şeklindeki hükme benzer bir düzenleme “soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair” kararlar için bulunmamaktadır.³⁸⁵ Dolayısıyla “soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair” karar verilen olayla alakalı olarak yeni delillerin ortaya çıkması durumunda sulh ceza hâkimliğinden karar alınması gerekmeksizin soruşturmaya başlanabilecektir.³⁸⁶

³⁸⁵ Özen ve Köksal, “Soruşturma”, 281.

³⁸⁶ A.g.m., 283.

BEŞİNCİ BÖLÜM

KOVUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARAR

5.1. Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararın Verilmesi Gereken Durumlar

5.1.1. Soruşturma Sonucunda Yeterli Şüphenin Oluşmaması

Yeterli şüphe; iddianame düzenlenebilmesi için var olması gereken şüphe derecesidir. Öğretide yeterli şüphe “Yapılacak bir duruşmada sanığın mahkûm olması ihtimali beraat etmesi ihtimalinden daha kuvvetli ise yeterli şüphe var demektir”.³⁸⁷ Şeklinde tanımlanmaktadır.

CMK m. 170/2’deki “Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler”. Şeklindeki hüküm gereği suçun işlendiğine dair yeterli şüphe oluşturacak delile ulaşılması halinde iddianame düzenlenebilecektir.³⁸⁸ Suçun işlendiğine dair yeterli şüphe oluşturacak delile ulaşılabilmesi halinde “kovuşturmaya yer olmadığına” karar verilmesi gerekir.³⁸⁹ Soruşturma evresinin sonunda, toplanan delillerin iddianame düzenlemeye yeterliliğinin takdiri Cumhuriyet savcısına aittir.³⁹⁰ CMK m. 172/1’de şöyle denilmektedir:

Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hâllerinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verir. Bu karar, suçtan zarar gören ile önceden ifadesi alınmış veya sorguya çekilmiş şüpheliye bildirilir. Kararda itiraz hakkı, süresi ve mercii gösterilir.

³⁸⁷ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 437. / Yenisey ve Nuhoğlu, *Muhakeme*, 135. / Özbek, vd., *Muhakeme*, 588.

³⁸⁸ Balcı, “Yeterli Şüphe”, 10.

³⁸⁹ Özbek, vd., *Muhakeme*, 588.

³⁹⁰ Balcı, “Yeterli Şüphe”, 14.

5.1.2. Kovuşturma Olanasının Bulunmaması

CMK m.172/1’de “kovuşturma olanağının bulunmaması halinde kovuşturmayaya yer olmadığına karar verileceği” belirtilmektedir. Kovuşturma olanağının bulunmaması hususuna girerken, dava şartları, yargılama şartları ve muhakeme şartları kavramlarını açıklamak gerekir. Bir davanın açılabilmesi için bulunması gereken şartlara “dava şartları”; dava şartları gerçekleşip ceza davası açıldıktan sonra mahkemenin yargılama yapabilmesi için gerçekleşmesi gereken şartlara “yargılama şartları” denilmektedir. Hem “dava şartlarını” hem “yargılama şartlarını” kapsamak üzere “ceza muhakemesi şartları” ifadesi kullanılmaktadır.³⁹¹

Öğretide kovuşturma olanağının bulunmaması hususunda; Özen, muhakeme koşulları, soruşturmaya başlayabilme ve kovuşturmayaya başlayabilme olmak üzere ikiye ayrıldığını, CMK 172/1’de yer alan kovuşturma olanağı ifadesinin, soruşturmaya başlama koşulu şeklinde anlaşılması gerektiğini ifade etmektedir.³⁹² Özbek, vd., kovuşturma olanağının bulunmaması dava şartlarının bulunmaması olarak kabul edilebileceğini ifade etmektedir.³⁹³ Öztürk, vd., kovuşturma olanağının bulunmaması hallerinden kastedilenin şüphelinin ölümü, af, zamanaşımı gibi haller olduğunu ifade etmektedir.³⁹⁴ Ünver ve Hakeri, zamanaşımı, şüphelinin ölümü ve af gibi muhakeme şartlarının gerçekleşmediği ve gerçekleşmeyeceği haller ile soruşturma konusu eylemin tipikliğinin bulunmaması veya bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması hallerinin de kovuşturma olanağının bulunmaması kavramı içinde düşünülmesi gerektiğini ifade etmektedir.³⁹⁵ Görüldüğü gibi “kovuşturma olanağının bulunmaması” halleri ile ilgili olarak doktrinde farklı belirlemeler yapılmaktadır; CMK’da ise kovuşturma olanağının bulunmaması hallerini sistematik bir şekilde sıralanmış değildir.³⁹⁶ CMK’nın ilgili maddelerinin bağladığı sonuçlar itibariyle

³⁹¹ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 42.

³⁹² Özen, *Muhakeme*, 713.

³⁹³ Özbek, vd., *Muhakeme*, 589.

³⁹⁴ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 610.

³⁹⁵ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 517.

³⁹⁶ Yavuz, *Alternatif Yöntemler*, 209.

şikâyetin yokluğu, şikâyetten vazgeçme, kesin hüküm bulunması ve derdest davanın bulunması, yaş küçüklüğü ile sağır ve dilsizlik, şüphelinin ölümü, dava zamanasını süresinin dolması, önödeme usulünün başarıyla sonuçlanması, uzlaşma usulünün başarıyla sonuçlanması, genel af, dava süresinin dolması hallerinde kovuşturma olanağının bulunmadığı anlaşılmaktadır.

5.1.2.1. Şikâyetin Bulunmaması ve Şikâyetten Vazgeçme

Takibi şikâyete tabi olan suçlarda “soruşturma ve kovuşturma” yapılabilmesi için şikâyet gereklidir.³⁹⁷ Şikâyetin bulunmaması hem soruşturma yapılmasına hem kovuşturma yapılmasına engeldir.³⁹⁸ Şikâyetin var olup olmadığı soruşturma evresinde savcılık, kovuşturma evresinde mahkeme tarafından resen araştırılması gerekir.³⁹⁹

Soruşturmaya başlandıktan sonra suçun şikâyete bağlı olduğu ancak şikâyet süresinin sona ermediği anlaşılırsa Cumhuriyet savcısı soruşturmayı durdurur ve şikâyet koşulunun gerçekleşmesini bekler.⁴⁰⁰ Eğer süresi içerisinde şikâyet yapılmazsa kovuşturmaya yer olmadığına karar verilir.⁴⁰¹ Soruşturmaya başlandıktan sonra suçun şikâyete bağlı olduğu ve şikâyet süresinin de sona erdiği anlaşılırsa kovuşturmaya yer olmadığına karar verilir.⁴⁰²

Kovuşturmaya başlandıktan sonra kovuşturma koşulunun gerçekleşmediği anlaşılırsa, “durma kararı” verilir. Eğer süresi içerisinde kovuşturma koşulu gerçekleşmez ise “düşme kararı” verilir. Bu konuda CMK m. 158/7’de “Yürütülen soruşturma sonucunda kovuşturma evresine geçildikten sonra suçun şikâyete bağlı olduğunun anlaşılması halinde; mağdur açıkça şikâyetten vazgeçmediği takdirde, yargılamaya devam olunur”. Şeklindeki istisnai hüküm yer almaktadır. Buna göre, suçun şikâyete

³⁹⁷ Özen, *Muhakeme*, 72.

³⁹⁸ Şahin, *Muhakeme*, 63.

³⁹⁹ Gökçen, vd., *Muhakeme*, 71.

⁴⁰⁰ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 123.

⁴⁰¹ Özen, *Muhakeme*, 76.

⁴⁰² A.g.e., 76.

tabi olduğu kovuşturma evresinde fark edilirse suçtan zarar gören şikâyetini geri almadığı sürece yargılamaya devam edilecektir.⁴⁰³ Suçun resen takip edilen suçlardan olduğunun kabul edilmesi ya da gözden kaçırılması sonucu kamu davasının açılmış olması ancak kovuşturma evresinde suçun şikâyete tabi olduğunun anlaşılması halinde, şikâyet süresi dolmuş olsa dahi suçtan zarar görenin şikâyet konusundaki iradesi belirlenerek ve buna göre “düşme kararı” verilecek veya yargılamaya devam olunacaktır.

Gerçekte takibi şikâyete bağlı bir suç, gerçekte olduğu gibi doğru olarak nitelendirilmiş ama şikâyetin bulunmamasına rağmen dava açılmış ve kovuşturma evresinde şikâyetin bulunmadığının anlaşılması halinde CMK m. 158/7 uygulanamayacaktır. Aşağıda yer alan YCGK⁴⁰⁴ bu hususu örneklendirme yaparak ifade etmiştir.

Yürütülen soruşturma sonucunda hırsızlık suçundan açılan kamu davasında kovuşturma aşamasına geçildikten sonra eylemin gerçekte TCK'nun 155/1. maddesi kapsamında takibi şikâyete bağlı "güveni kötüye kullanma" suçunu oluşturduğunun tespiti halinde mağdur açıkça şikâyetten vazgeçmediği takdirde yargılamaya devam edilecektir. Buna karşın eylemin soruşturma aşamasında da takibi şikâyete bağlı güveni kötüye kullanma suçu olarak kabul edilip, süresinde şikâyet de bulunmamasına rağmen TCK'nun 155/1. maddesi sevkiyle kamu davası açılmış olsa bile yargılamaya devamla sanığın cezalandırılmasına karar verilmesi mümkün olmayacak, hak sahibi tarafından süresinde yapılmış bir şikâyetin bulunmaması nedeniyle kamu davası düşme kararı ile sonuçlandırılacaktır.

TCK m. 73/4'de yer alan “...Hükmün kesinleşmesinden sonraki vazgeçme cezanın infazına engel olmaz”. Şeklindeki ifade, dolaylı olarak, şikâyetin geri alınmasının hükmün kesinleşmesine kadar mümkün olduğunu belirtmektedir.⁴⁰⁵ TCK m. 73/6'daki “Kanunda aksi yazılı olmadıkça, vazgeçme onu kabul etmeyen sanığı etkilemez”. Şeklindeki hükümde belirtildiği gibi şikâyeti geri alma tek taraflı bir işlem

⁴⁰³ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 47.

⁴⁰⁴ YCGK, 10.03.2015 T., 2014/15 E., 2015/38 K.

⁴⁰⁵ Özen, *Muhakeme*, 75.

olmadığından hem soruşturma evresinde hem kovuşturma evresinde ancak şikâyet edilenin kabulü üzerine geri alınabilir. Şikâyet edilen, şikâyet edenin şikâyeti geri alması kararını kabul ederse soruşturma evresinde “kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar”, kovuşturma evresinde “düşme kararı” verilir.⁴⁰⁶

5.1.2.2. Kesin Hüküm Bulunması ve Davanın Derdest Olması

Bir uyuşmazlık daha önce ceza muhakemesine konu yapılmış ve aynı suçla ilgili aynı kişi hakkında verilmiş ve kesinleşmiş bir kararın olması, iddianame düzenlenmesine ve yargılama yapılmasına engeldir. Bu durum soruşturma evresinde öğrenilmesi halinde kovuşturmayaya yer olmadığına, kovuşturma evresinde öğrenilmesi halinde “davanın reddine” karar verilmesi gerekir.⁴⁰⁷

Aynı kişi hakkında aynı fiili nedeniyle görülmekte olan bir davanın bulunmaması dava şartıdır.⁴⁰⁸ Soruşturma evresinde aynı failin aynı fiilinden dolayı görülmekte olan bir davanın bulunduğu anlaşılması halinde Cumhuriyet savcısı kovuşturmayaya yer olmadığına karar vermesi gerekir.

5.1.2.3. Yaş Küçüklüğü ile Sağır ve Dilsizlik

Yaş küçüklüğü, sağır ve dilsizlik kusur yeteneğini ortadan kaldıran veya azaltan nedenlerdir.⁴⁰⁹ Kusur yeteneğini etkilemesi bakımından TCK’ da üç yaş dönemi kabul edilmiştir. Bu esaslar TCK’nın 31. maddesinde yer almaktadır.

Buna göre birinci dönem 12 yaşın tamamlanmasına kadar; ikinci dönem 12 yaşın tamamlanmasından 15 yaşın doldurulmasına kadar; üçüncü dönem 15 yaşın tamamlanmasından 18 yaşın doldurulmasına kadardır.⁴¹⁰ Birinci dönemdeki çocuklara ilişkin olarak TCK 31. madde 1. fıkrada “Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması

⁴⁰⁶ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 125.

⁴⁰⁷ Eryılmaz, *Muhakeme*, 343.

⁴⁰⁸ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 54

⁴⁰⁹ Dönmezer ve Erman, *Ceza Hukuku*, 401.

⁴¹⁰ A.g.e., 402.

yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir”. Hükmü yer almaktadır. Fiilin işlendiği sırada 12 yaşını doldurmamış olan çocukların işledikleri iddia edilen suçlara ilişkin kanıtların toplamak veya başka suç faillerinin bulunup bulunmadığının belirlemek için soruşturma açılması mümkündür. Ancak fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış çocuklar hakkında yeterli suç şüphesine ulaşılmış olsa dahi iddianame düzenlenerek kovuşturma açılması mümkün değildir. Bu dönemde bulunan küçük, ceza ilişkisinin tarafı olmayacağı için yargılama ilişkisinin de tarafı olmayacağından, söz konusu çocuklar hakkında soruşturmanın sonucunda kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmesi gerekmektedir. Çocuğun 12 yaşından küçük olduğunun kovuşturma aşamasında anlaşılması halinde ise davanın düşmesine karar verilmesi gerekir.⁴¹¹

Kusur yeteneğini etkilemesi bakımından TCK’da sağır ve dilsizler için dört yaş dönemi kabul edilmiştir. 15 yaşın tamamlanmasına kadar (birinci grup); 15 yaşın tamamlanmasından 18 yaşın doldurulmasına kadar (ikinci grup); 18 yaşını tamamlanmasından 21 yaşın doldurulmasına kadar (üçüncü grup); 21 yaşını doldurmuş olanlar (dördüncü grup).⁴¹²

Kanun sağır ve dilsizlerin kusur yeteneği açısından küçüklere ait hükümleri uygulamış yalnız yaş sınırlarını farklı belirlemiştir. TCK m. 33’de “Bu Kanunun, fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümleri, onbeş yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; ...uygulanır”. Hükmü yer almaktadır. 15 yaşını tamamlamamış “sağır ve dilsizlerin” cezai mesuliyeti yoktur. Kanun 15 yaşını bitirmeyen sağır ve dilsizleri 12 yaşını bitirmemiş küçüklere benzetmekte ve bunlara dair olan hükümlere yollama yapmaktadır.⁴¹³ Dolayısıyla, yeterli suç şüphesine ulaşılmış olsa dahi, fiili işlediklerinde 15 yaşını tamamlamamış olan “sağır ve dilsizler” hakkında iddianame düzenlenerek kovuşturma açılması mümkün değildir; soruşturmanın sonucunda “kovuşturmaya yer olmadığına” karar verilmesi gerekir.

⁴¹¹ A.g.e., 430.

⁴¹² A.g.e., 430.

⁴¹³ A.g.e., 430.

5.1.2.4. Şüphelinin Ölümü:

Şüpheli veya sanığın ölümünden sonra artık uyuşmazlık konusunda karar verilmesinin bir anlamı olmaz.⁴¹⁴ TCK m. 64/1’de yer alan “Sanığın ölümü halinde kamu davasının düşürülmesine karar verilir”. Şeklindeki hüküm gereği mahkeme düşme kararıyla duruşmaya son verecektir. Şüphelinin ölümü halinde verilecek karar konusunda açık hüküm bulunmamakla birlikte failin ölümünün soruşturmaya engel olması⁴¹⁵ ve CMK m. 172/1’in “kovuşturma olanağının bulunmaması hâllerinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verileceğini” belirten hükmü gereği, şüphelinin soruşturma evresinde vefat etmesi durumunda, hakkında “kovuşturmaya yer olmadığına” karar verilecektir.⁴¹⁶

5.1.2.5. Dava Zamanaşımı Süresinin Dolması

Ceza muhakemesinde belli bir süre geçtikten sonra suçun zamanaşımına uğrayacağı ve belirlenen bu sürenin sona ermesi ile birlikte soruşturma ve kovuşturma yapılamayacağı kabul edilmiştir. Kanunda öngörülen süreler içerisinde bir suç hakkında yargılama yapılarak hükmün kesinleşmemesi halinde, ilgili suç ve suçlu hakkında soruşturma ve kovuşturmaya son verilmesi gerekir. Soruşturma evresinde dava zamanaşımına uğrarsa “kovuşturmaya yer olmadığına dair karar”; kovuşturma aşamasında zamanaşımına uğrarsa, “düşme kararı” verilecektir.⁴¹⁷ TCK 66/1’e göre;

Kanunda başka türlü yazılmış olan haller dışında kamu davası; ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda otuz yıl, müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda yirmibeş yıl, yirmi yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasını gerektiren suçlarda yirmi yıl, beş yıldan fazla ve yirmi yıldan az hapis cezasını gerektiren suçlarda onbeş yıl, beş yıldan fazla olmamak üzere hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlarda sekiz yıl, geçmesiyle düşer.

⁴¹⁴ Eryılmaz, *Muhakeme*, 349.

⁴¹⁵ Centel ve Zafer, *Muhakeme*, 725.

⁴¹⁶ Eryılmaz, *Muhakeme*, 349.

⁴¹⁷ Özen, *Muhakeme*, 103.

5.1.2.6. Önödeme Usulünün Başarıyla Sonuçlanması

TCK'nın 75. maddesi gereğince önödeme suçlarda önödeme yapılmışsa dava açılmayacak; ön ödeme işlemine rağmen önödemenin yapılmaması halinde dava açılabilir. Önödeme soruşturma aşamasında yapılırsa “kovuşturmaya yer olmadığına dair karar”, kovuşturma aşamasında yapılırsa “düşme kararı” verilecektir.⁴¹⁸

5.1.2.7. Uzlaşma Usulünün Başarıyla Sonuçlanması

Uzlaşmada belirlenen edim bir defada yerine getirilirse “kovuşturmaya yer olmadığına” karar verilecek; edimin yerine getirilmesi ileri bir tarihe bırakılır, taksidde bağlanır veya edim bir süre devam edecek mahiyette olursa “kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı” verilecektir. CMK m. 253/19'da şöyle denilmektedir:

Uzlaşma sonucunda şüphelinin edimini def'aten yerine getirmesi halinde, hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksidde bağlanması veya süreklilik arzemesi halinde, 171 inci maddedeki şartlar aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir...

5.1.2.8. Genel Af

TCK m. 65/1'de “Genel af halinde, kamu davası düşer, hükmolunan cezalar bütün neticeleri ile birlikte ortadan kalkar”. Denilmektedir. Genel af hem soruşturma hem kovuşturma aşamasıyla ilgili olduğundan, genel affın kovuşturma aşamasında çıkması halinde “düşme kararı”, soruşturma aşamasında çıkması halinde “kovuşturmaya yer olmadığına dair karar” verilecektir.⁴¹⁹

5.1.2.9. Dava Süresinin Dolması

Cumhuriyet savcısının dava açabilmesi için bazı hallerde belli bir süre sınırı getirilmiş olup bu sürenin dolmasından sonra artık ceza davası açılması mümkün olmamaktadır.

⁴¹⁸ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 128.

⁴¹⁹ Özen, *Muhakeme*, 104.

Örneğin 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 26. maddesinde “Basılmış eserler yoluyla işlenen veya Basın Kanunu'nda öngörülen diğer suçlarla ilgili ceza davalarının bir muhakeme şartı olarak, günlük süreli yayınlar yönünden dört ay, diğer basılmış eserler yönünden altı ay içinde açılmasının zorunludur”. Denilmektedir. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu m.75'e göre de, Kanun kapsamındaki bir dava bir yıl içinde açılmalıdır. Örneklerde belirtilen bu sürelerin geçmesi dava açılmasını engeller.⁴²⁰ Soruşturma evresinde dava süresinin geçtiğinin anlaşılması halinde Cumhuriyet savcısının KYOK vermesi gerekir.⁴²¹

5.1.3. Şahsi Sebep Olarak Etkin Pişmanlık Hükümlerinin Uygulanması

Etkin pişmanlık, suç tamamlandıktan sonra, TCK'nın özel hükümler kısmında yer alan bazı suçlar bakımından cezayı ortadan kaldıran veya cezada indirim yapılmasını gerektiren kişisel neden olarak düzenlenmiştir.⁴²² Etkin pişmanlık hükümlerinden cezasızlık hali olarak değil de TCK'nın 93/2, 110, 168, 192/3, 221/4 son cümle, 248, 269, 274/2-3 ve 293. maddelerinde olduğu gibi yalnızca indirim sebebi olarak öngörülmüşse dava açılması zorunludur.⁴²³ Etkin pişmanlık hükümlerinden; TCK'nın 93/1, 192/1-2-4, 201/1-2, 221/1-2-3-4 (son cümle hariç), 254/1-2-3, 274/1. maddelerinde olduğu gibi cezasızlık hali olarak öngörülmüşse Cumhuriyet savcısı kamu davası açmayabilir; “kovuşturmaya yer olmadığına” karar verebilir.⁴²⁴

5.1.4. Şahsi Cezasızlık Sebeplerinin Bulunması

Kişisel cezasızlık nedeni TCK'nın muhtelif hükümlerinde yer almaktadır. TCK'nın, 167/1, 271/1, 281, 283/3, 284/4 maddelerinde olduğu gibi kişisel cezasızlık nedeni varsa Cumhuriyet savcısı kamu davası açmayabilir; “kovuşturmaya yer olmadığına”

⁴²⁰ Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 128.

⁴²¹ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 66.

⁴²² Şahin, *Muhakeme*, 108.

⁴²³ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 152.

⁴²⁴ A.g.e., 608.

karar verebilir.⁴²⁵ Ayrıca TCK m.22/6'da yer alan "Taksirli hareket sonucu neden olunan netice, münhasıran failin kişisel ve ailevi durumu bakımından, artık bir cezanın hükmedilmesini gereksiz kılacak derecede mağdur olmasına yol açmışsa ceza verilmez". Şeklindeki hükümde yer alan şahsi cezasızlık nedeni tüm taksirli suçlarda uygulanabilecektir.⁴²⁶

5.1.5. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Süresinin Dolması

CMK'nın m.170/2'deki hükmüyle gösterilen "kamu davasını açma mecburiyeti ilkesi" gereğince Cumhuriyet savcısının suç işlendiğine dair yeterli şüpheye ulaşması halinde iddianame düzenlemesi gerekir. Ancak CMK m.171/2 ye göre:

Uzlaştırma ve önödeme kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, Cumhuriyet savcısı, üst sınırı üç yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen, kamu davasının açılmasının beş yıl süre ile ertelenmesine karar verebilir...

Hükümde yer alan ifadeden anlaşılacağı üzere "kamu davasının açılmasının ertelenmesine" karar vermek Cumhuriyet savcısının takdirindedir. Ancak takdir yetkisini bu yönde kullanabilmesi için CMK m.171/3'de sayılan koşulları da var olması gerekir. Buna göre:

3-Kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilebilmesi için; a) Şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkûm olmamış bulunması, b) Yapılan soruşturmanın, kamu davası açılmasının ertelenmesi halinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatini vermesi, c) Kamu davası açılmasının ertelenmesinin, şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olması, d) Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı ve Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilen zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi, koşullarının birlikte gerçekleşmesi gerekir.

⁴²⁵ A.g.e., 151.

⁴²⁶ Şahin, Gazi Şerhi, 525.

CMK m. 173/4’de yer alan “Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmediği takdirde, kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilir”. Şeklindeki hüküm gereği erteleme süresinin kasıtlı suç işlemeksizin doldurulması halinde “kovuşturmayaya yer olmadığına” karar verilecektir. CMK’nın 191. maddesinde düzenlenen “Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak” suçunda olduğu gibi bazı suçlarda yukarıda gösterilen şartlar aranmadan da ertelenme karar verilebilmektedir. Şüpheli kamu davasının açılmasının erteleme süresince mükellefiyetlere uyar, memnuiyetleri aşmazsa hakkında “kovuşturmayaya yer olmadığına” karar verilir.⁴²⁷

5.2. Kovuşturmayaya Yer Olmadığına Dair Kararın Yargısal Denetimi

5.2.1. İdari Denetim

Kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararının kaldırılması için alakalıların kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararı veren savcının nezdinde vazife yaptığı Cumhuriyet başsavcılığındaki başsavcıya “idari itirazda” bulunabilirler. Ancak başsavcının davanın açılması yönünde savcıya vereceği emrin bağlayıcılığı bulunmamaktadır.⁴²⁸

5.2.2. Yargısal Denetim

Adli-idari bir işlem olması sebebiyle kesin hüküm niteliğinde olmayan “kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar” ile sona erdirilen iş lüzumunda tekrar ele alınıp soruşturulabilir. Kamu davasını açma şartları oluşmuş olmasına rağmen, Cumhuriyet savcısının kamu davasını açmaması halinde yargısal denetim yoluna gidilebilir.⁴²⁹ Ancak CMK m.171/1’de “Cezayı kaldıran şahsî sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların ya da şahsî cezasızlık sebebinin varlığı halinde, Cumhuriyet savcısı kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verebilir”. Denilmektedir. “Kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verebilir” ifadesinden de anlaşılacağı üzere Cumhuriyet savcısına takdir yetkisi tanınmış olup, maddede

⁴²⁷ Şahin, *Muhakeme*, 113.

⁴²⁸ Özen, *Muhakeme*, 716.

⁴²⁹ Özbek, vd., *Muhakeme*, 591.

belirtilen iki durumda kamu davası açabileceği gibi “kovuşturmaya yer olmadığına dair karar” da verebilir. Cumhuriyet savcısı takdir yetkisini “kovuşturmaya yer olmadığına dair karar” verme yönünde kullanırsa, bu karara karşı CMK m. 173/5 gereği itiraz yoluna gidilemeyecektir.⁴³⁰ CMK m.171/1’e göre verilenlerin dışındakiler için ise CMK m. 173/3’e şöyle denmektedir:

Suçtan zarar gören, kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde, bu kararı veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hâkimliğine itiraz edebilir.

Kanunda “itiraz” ifadesi kullanılmıştır. Ancak itiraz bir kanun yolu davası olduğundan daha önce bir yargılama makamı tarafından bir karar verilmiş olmasını gerektirir.⁴³¹ Burada daha önce aynı konuda dava açılmış olmadığı gibi bir karar var olmakla birlikte karar veren savcılık, yargılama makamı değildir. Dolayısıyla kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın ortadan kaldırılması için yapılan başvuru, aslında davadır.⁴³² Öğretide kovuşturma davası terimi kullanılmaktadır.⁴³³

CMK m. 172/1’de kovuşturmaya yer olmadığına dair karar için “suçtan zarar gören ile önceden ifadesi alınmış veya sorguya çekilmiş şüpheliye bildirilir” denilmekle birlikte sadece suçtan zarar gören bu karara itiraz edebilecektir.⁴³⁴ Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar şüphelinin lehine olduğundan, beraat kararının sanık tarafından temyiz edememesinde olduğu gibi kovuşturmaya yer olmadığına dair karara şüpheli itiraz edemeyecektir.⁴³⁵

Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın suçtan zarar görene tebliğ edilmesinden itibaren onbeş gün içinde suçtan zarar gören tarafından itiraz edilmelidir; onbeş gün içinde itiraz edilmezse karar kesinleşir. Bu süre hak düşürücü süredir ancak suçtan

⁴³⁰ A.g.e., 591.

⁴³¹ Yenisey ve Nuhoğlu, *Muhakeme*, 662.

⁴³² A.g.e., 662.

⁴³³ Özbek, vd., *Muhakeme*, 591. / Yenisey ve Nuhoğlu, *Muhakeme*, 662.

⁴³⁴ Yenisey ve Nuhoğlu, *Muhakeme*, 663.

⁴³⁵ A.g.e., 663.

zarar görenin kusuru olmamasına rağmen bu süreye uyma olanağı bulamamışsa eski hale getirme talep edebilir.⁴³⁶ Suçtan zarar gören birden fazla ise her bir zarar gören hakkını diğerinden bağımsız olarak kullanabilir; suçtan zarar görenlerden biri tarafından açılan davaya diğerleri de katılabilirler.⁴³⁷

CMK 173/2’de “İtiraz dilekçesinde, kamu davasının açılmasını gerektirebilecek olaylar ve deliller belirtilir”. Hükmü yer almaktadır. Buna göre dilekçede, fiilin açıklanması, failin açık kimliğinin gösterilmesi, yeterli kanıtın bulunduğu ortaya konulması, dava koşullarının gerçekleşmiş olduğunun gösterilmesi gibi kamu davasının açılabilmesi için gerekli olan şartların tamamının bulunması gerekir.⁴³⁸

CMK m. 173/4’de “Sulh ceza hâkimliği istemi yerinde bulursa, Cumhuriyet savcısı iddianame düzenleyerek mahkemeye verir”. Denilmektedir. Buna göre, sulh ceza hâkimliği davayı haklı bulursa, Cumhuriyet savcısı iddianame düzenleyerek mahkemeye vermeye mecburdur.⁴³⁹ CMK m. 173/3’te ise şöyle denilmektedir:

Sulh ceza hâkimliği, kararını vermek için soruşturmanın genişletilmesine gerek görür ise bu hususu açıkça belirtmek suretiyle, o yer Cumhuriyet başsavcılığından talepte bulunabilir; kamu davasının açılması için yeterli nedenler bulunmazsa, istemi gerekçeli olarak reddeder...

CMK m.172/2’de yer alan “Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verildikten sonra kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak yeni delil elde edilmedikçe ve bu hususta sulh ceza hâkimliğince bir karar verilmedikçe, aynı fiilden dolayı kamu davası açılmaz”. Hükmü gereğince takipsizlik kararının verilmesinden sonra aynı fiilden dolayı kamu davası açılabilmesi için hem yeni bir kanıt elde edilmiş olması hem de sulh ceza hâkimliğinin kamu davasının açılması yönünde bir karar vermiş olması gerekir.⁴⁴⁰

⁴³⁶ Özbek, vd., *Muhakeme*, 592.

⁴³⁷ A.g.e., 592.

⁴³⁸ A.g.e., 592.

⁴³⁹ Yenisey ve Nuhoğlu, *Muhakeme*, 665.

⁴⁴⁰ Öztürk, vd., *Muhakeme*, 611.

Yeni kanıt, kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verildikten sonra elde edilen, karar verilirken dosyada mevcut olmayan, karar verilirken dosyada mevcut olsa da değerlendirilmeye alınmamış olan kanıttır.⁴⁴¹ Takipsizlik kararı sonrasında ortaya çıkan yeni kanıtın tek başına veya diğer kanıtlarla birlikte, kovuşturmayaya kararının sebebini ortadan kaldırmasının yanında, davanın açılmasına yetecek ölçüde şüphe oluşturması da gerekir.⁴⁴²

Kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar, itirazın reddedilmesi veya süresinde itiraz edilmemesi üzerine kesinleşmişse ancak yeterli suç şüphesi oluşturacak yeni bir kanıtın ortaya çıkması halinde ve sulh ceza hâkimliğinin kararı üzerine Cumhuriyet savcısı iddianame düzenleyebilecektir.⁴⁴³ Hem süresinde itiraz edilmeden kesinleşen hem de itiraz edilip, sulh ceza hâkimliğince itirazın reddi üzerine kesinleşen kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararlar bakımından CMK'nın 172. maddesinin 2. fıkrası hükmü geçerli olacak; daha önce kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilen fiilden dolayı kamu davası açılabilmesi için, yeterli şüphe oluşturacak yeni kanıt elde edilmesi ve sulh ceza hâkimliğince kamu davasının açılması yönünde karar verilmesi koşulları birlikte aranacaktır.⁴⁴⁴

⁴⁴¹ A.g.e., 611.

⁴⁴² Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*, 517.

⁴⁴³ Gökçen, vd., *Muhakeme*, 559.

⁴⁴⁴ Yenisey ve Nuhoglu, *Muhakeme*, 665.

SONUÇ

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 160. maddesinin 1. fıkrasındaki “Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar”. Şeklindeki hükmün yüklediği görev gereğince Cumhuriyet savcısı suç işlendiğine dair vakıalara ve en az belirti şeklindeki verilere dayanan basit şüphe üzerine soruşturmaya başlayacaktır. Savcılığın suç haberini almasıyla başlayacak olan süreç bazı hallerde kovuşturma evresine gitmeden sonlandırılması gerekecektir. Bunlar “soruşturma yapılmasına yer olmadığına” karar verilmesini gerektiren haller ile “kovuşturmayaya yer olmadığına” karar verilmesini gerektiren hallerdir.

Fiilin suç oluşturduğu kanaatiyle ihbar veya şikâyette bulunulmuş ancak suçun unsurlarından herhangi biri eksik olduğu için ihbar ve şikâyete konu fiilin suç oluşturmaması ile ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması nedeniyle basit bir şüphe oluşturmaması durumunda, CMK 158. madde 6. fıkrâ hükmü gereği; ihbar veya şikâyet evrakı işleme konmadan, hiçbir soruşturma işlemi yapılmadan, “soruşturma yapılmasına yer olmadığına” karar verilecektir.

Suç işlendiği intibâı oluşturan bir halin öğrenilmesi ile başlayacak olan soruşturma evresinin sonunda, elde edilen kanıtlara bakıldığında beraat ihtimali mahkûmiyet ihtimalinden daha kuvvetli görünür ise eldeki deliller kamu davası açılması için gerekli olan yeterli şüpheyi oluşturmuyor demek olacağından Cumhuriyet savcısı kovuşturmayaya yer olmadığına karar vermesi gerekecektir. CMK'da kovuşturma olanağının bulunmadığı haller sistematik bir şekilde sıralanmış olmamakla birlikte CMK'nın ilgili maddelerinin bağladığı sonuçlara bakıldığında kovuşturma olanağının bulunmadığı anlaşılan; şikâyetin yokluğu, şikâyetten vazgeçme, kesin hüküm bulunması ve derdest davanın bulunması, yaş küçüklüğü ile sağır ve dilsizlik, şüphelinin ölümü, dava zamanaşımı süresinin dolması, önödeme usulünün başarıyla sonuçlanması, uzlaşma usulünün başarıyla sonuçlanması, genel af, dava süresinin dolması hallerinde de “kovuşturmayaya yer olmadığına” karar verilecektir.

CMK'nın “Cezayı kaldıran şahsî sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların ya da şahsî cezasızlık sebebinin varlığı halinde,

Cumhuriyet savcısı kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verebilir”. Şeklindeki maslahata uygunluk ilkesine yer veren 171. madde hükmü gereği; TCK’nın 93/1, 192/1-2-4, 201/1-2, 221/1-2-3-4 (ilk cümle), 254/1-2-3-4, 274/1 maddelerinde belirtilen suçlarda etkin pişmanlık; TCK’nın 22/6, 167/1, 273/1, 281, 283/3, 284/4 gibi maddelerinde belirtilen suçlarda şahsi cezasızlık sebebiyle, savcı kamu davasını açmayabilecek; kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verebilecektir.

CMK 170. madde 2. fıkradaki “Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler”. Şeklindeki hükmün yüklediği görev gereğince, soruşturmada toplanacak deliller, şüpheli hakkında mahkûmiyet kararı verilme olasılığı beraat kararı verilme olasılığından daha fazla olduğunu gösterirse Cumhuriyet savcısı iddianame düzenleyip görevli ve yetkili mahkemeye sunacaktır. İddianameye alan mahkeme 15 günlük süre içinde iddianameyi inceleyecek, iddianame CMK’da belirtildiği gibi düzenlenmişse iddianamenin kabulüne karar verecek, iddianamenin kabul edilmesiyle dava açılmış olacak ve kovuşturma evresine geçilmiş olacaktır. Mahkeme onbeş günlük inceleme süresi içerisinde iddianamenin kabulüne karar vermese bile onbeş günlük inceleme süresini sükûtle geçirirse, sürenin sonunda kanun gereği iddianame kabul edilmiş sayılarak kamu davası açılmış olacak ve kovuşturma evresine geçilmiş olacaktır. İddianamede CMK’nın 174. maddesinde belirtilen iddianamenin iadesi sebeplerinden birinin bulunması durumunda noksanlık ve hatalar açıklanarak Cumhuriyet başsavcılığına iade edilecektir.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’yla hukuk sistemimize alınan iddianamenin iadesi kurumu ile iddianamenin her açıdan doğru ve noksansız olarak mahkemeye verilmesi sağlanarak; CMK 174. madde değişiklik gerekçesinde de belirtildiği gibi “kamu davasının tek veya zorunlu olduğunda birbirini izleyen oturumlarda ve mümkünse bir günde sonuçlandırılmasını gerçekleştirmek” amacıyla hukuk sistemimize alınmıştır. “İddianamenin iadesi kurumu” hızlı, doğru etkin ve adil yargılamanın gerçekleştirilmesi için gerekli ve yararlı bir kurumdur; ancak düzenlenişinde, uygulanmasında birçok sorunlu durum bulunmaktadır.

Çelişmeli muhakeme ilkesine ve silahların eşitliği ilkesine aykırı olarak ara muhakemeye savunma dâhil edilmemiş, savunmaya iddianamenin kabulü veya iadesi konusunda görüşlerini ileri sürme imkânı tanınmamıştır. Yapılacak düzenlemeyle ara

muhakemeye şüpheli de dâhil edilerek iddianamenin kabul veya iadesine karar verilmeden önce görüşlerini ileri sürme ve delil ikame edebilme imkânı sağlanmalıdır.

Yargıtay birçok kararında CMK'ya göre iade nedeni olabilecek birçok hususun davaya bakacak mahkeme tarafından da giderilebileceği kabul edilmektedir. Bu durum kişilerin lekelenmeme hakkı, eksiksiz soruşturma ve CMK'nın 174. maddesinin değişiklik gerekçesinde belirtilen “kamu davasının tek veya zorunlu olduğunda birbirini izleyen oturumlarda ve mümkünse bir günde sonuçlandırılmasını gerçekleştirme” amacıyla bağdaşmamakta; kovuşturma evresini delil toplama sürecine dönüştürmekte; iddianamenin iadesi kurumuyla ulaşılmak istenen hedefe ulaşılamamasına yol açmaktadır.

CMK'nın 170. madde 2. fıkrasında “Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler”. Denmektedir. Soruşturmada toplanacak deliller, şüpheli hakkında mahkûmiyet kararı verilme olasılığı beraat kararı verilme olasılığından daha yüksek olduğunu gösterirse “yeterli şüphe” var demek olduğuna ve “yeterli şüpheyi” “yeterli deliller” oluşturabileceğine göre, tüm deliller toplanmadan, iddianame düzenlenmesine imkân verilmiş olmaktadır. CMK'nın 174. madde 1. fıkra “b” bendinde ise “Suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen, ... İddianamenin Cumhuriyet başsavcılığına iadesine karar verilir”. Denilmektedir. CMK'nın 170. madde 2. fıkrasıyla, bütün delillerin toplanması aranmadan iddianame düzenlenmesine imkân verilip; CMK'nın 174. madde 1. fıkra “b” bendiyle “suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan iddianame düzenlenmesini” iddianamenin iadesi nedeni olarak kabulü tezat oluşturmaktadır.

Mülga 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu m.148/2'de iddianame düzenleme hükmü “Kanunda aksine hüküm bulunmadığı takdirde Cumhuriyet savcısı, ceza takibini gerektirecek hususlarda yeterli delil mevcut ise kamu davasını açmakla mükelleftir”. Şeklindeydi ve kamu davasının açılması “yeterli delil” esas alınarak düzenlenmişti. CMK'nın 174. maddesinin değişiklik gerekçesinde belirtildiği gibi “kamu davasının tek veya zorunlu olduğunda birbirini izleyen oturumlarda ve mümkünse bir günde sonuçlandırılması” hedeflenmiş olmasına rağmen, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 170. madde 2. fıkrasındaki iddianame düzenleme hükmü “Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda

yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler.” Şeklinde düzenlenmiş olup, 1412 sayılı CMUK’da mahkeme için, maddi gerçeğin araştırılmasında “resen araştırma ilkesinin” geçerli olduğu dikkate alınıp, “yeterli delil” esas alınarak düzenlenmiş olan hükme benzer şekilde, “yeterli şüphe” esas alınarak düzenlenmiş, hedefe uygun şekilde düzenlenmemiştir. CMK 174. madde değişiklik gerekçesinde belirtilen hedefe ulaşılabilmesi için CMK m. 170/2 hükmü ile CMK m. 174/1-b hükmü arasındaki uyumsuzluğun kaldırılması yararlı olacaktır.

Mahkemeye verilen iddianamenin onbeş günlük süre içerisinde iade edilmemesi halinde, sürenin sonunda iddianamenin kabul edilmiş sayılacağını belirten hükmü, iddianamenin iadesi kurumuyla amaçlananlardan “iddianamenin tüm yönleriyle doğru ve eksiksiz olarak mahkemeye verilmesinin sağlanması amacı” ile bağdaşmamaktadır. Çünkü iddianamede eksiklikler var olsa bile öngörülen süre içerisinde iddianamenin mahkeme tarafından incelenmemesi halinde 15 günlük sürenin sonunda iddianamenin kabul edilmiş sayılmasıyla dava noksanlıklarla açılmış olacaktır. İddianamenin iadesi kurumunun işlev görmez hale gelmemesi için yapılacak düzenleme ile otomatik kabulün kaldırılması yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Alan Akcan, Esra. "Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi Kurumu", *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 15, S. 2 (Temmuz-Ağustos/2016): 173-192. (Kıs. Akcan, "İddianamenin İadesi")
- Arslan, Sadettin. *Soruşturma Evresi*, 1 bs. Ankara: Seçkin, 2007.
- Arslantürk, Mustafa. *Cumhuriyet Savcısının Soruşturma Temel Kitabı*, 1 bs. Ankara: Seçkin, 2017.
- Arıtürk, Ramazan. "İddianamenin İadesi ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri" *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y.13, S. 50 (Nisan/2022): 181-218. (Kıs. Arıtürk, "İddianamenin İadesi")
- Aydın, Murat. *Kamu Davasının Açılması ve İddianame*, 1 bs. Ankara: Seçkin, 2003. (Kıs. Aydın, *Kamu Davası*)
- Aydın, Murat. "İddianamenin Unsurları ve İadesi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 1-2 (2006): 367-398.
- Balcı, Murat. "Delillerin, Suçun İşlendiği Hususunda Yeterli Şüphe Sebebi Oluşturması (CMK m. 170/2)", *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 7, S. 72 (Ağustos/2012): 10-15. (Kıs. Balcı, "Yeterli Şüphe")
- Baytaç, Abdullah Batuhan. "Seri Muhakeme Usulü", *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, C. 8, S. 2 (2020): 227-273. (Kıs. Baytaç, "Seri Muhakeme")
- Bostancı Bozbayındır, Gülşah. "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil Değerlendirme Yasağı", *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 14, S. 158 (Ekim/2019): 1926-1937. (Kıs. Bozbayındır, "Delil Değerlendirme Yasağı")
- Çalışkan, Suat. *İddianame Düzenlenmesi ve Kamu Davasının Açılması*, 1 bs. İstanbul: Platon, 2021.
- Centel, Nur ve Hamide Zafer. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 17 bs. İstanbul: Beta, 2020. (Kıs. Centel ve Zafer, *Muhakeme*)

- Çolak, Haluk ve Mustafa Taşkın. *Açıklamalı- Karşılaştırmalı- Uygulamalı Ceza Muhakemesi Kanunu*, 1 bs. Ankara: Seçkin, 2005. (Kıs. Çolak ve Taşkın, *Muhakeme*)
- Çolak, Haluk ve Mustafa Taşkın. *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi*, 2 bs. Ankara: Seçkin, 2007. (Kıs. Çolak ve Taşkın, *Şerh*)
- Donay, Süheyl. *Güncelleştirilmiş Ceza Yargılaması Hukuku*, 1 bs. İstanbul: Beta, 2015.
- Dönmezer, Sulhi ve Sahir Erman. *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 14 bs. İstanbul: Der, 2019. (Kıs. Dönmezer ve Erman, *Ceza Hukuku*)
- Elmas, Birsen. “Yargıtay Kararları Işığında İddianamenin İadesi”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y. 7, S. 28 (Ekim 2016): 207-234.
- Epözdemir, Rezan. “İddianamenin İadesi”, *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 13, S. 138 (2018): 14-26. (Kıs. Epözdemir, “İddianamenin İadesi”)
- Eryılmaz, Mesut Bedri. *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*, 1 bs. Ankara: Seçkin, 2012. (Kıs. Eryılmaz, *Muhakeme*)
- Feyzioğlu, Metin. “Ceza Muhakemesi Kanunu’na göre İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler”, *Ceza Hukuku Dergisi*, C. 1, S. 1 (Eylül/2006): 31-36. (Kıs. Feyzioğlu, “İddianamenin Hazırlanması ve Kabulü”)
- Gökçen, Ahmet, vd. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 4 bs. Ankara: Adalet, 2020. (Kıs. Gökçen, vd., *Muhakeme*)
- Gültekin, Özkan. *Öğretide ve Uygulamada İddianame ve İddianamenin İadesi*, 2 bs. Ankara: Seçkin, 2021.
- Kahraman, Erkut Güçlü. “Yeterli Şüphe Kavramının İddianamenin İadesi Kurumu Bakımından Değerlendirilmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, S. 1 (2014): 123-150.
- Karakurt, Ahu. “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C. 22, S. 82. (Mayıs/2009): 170-200. (Kıs. Karakurt, “İddianamenin İadesi”)

- Karakehya, Hakan. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2 bs. Ankara: Savaş, 2016. (Kıs. Karakehya, *Muhakeme*)
- Kaşka, Hakan. *Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturma Evresinin Sona Ermesi*, 1 bs. Ankara: Adalet, 2019.
- Kızıllarslan, Hakan. “Soruşturma Yapılmasına Yer olmadığı Kararları (SYOK) ve Bu Kararların Ceza Muhakemesi Sistematiği Açısından İrdelenmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.144 (Eylül-Ekim/2019): 59-104. (Kıs. Kızıllarslan, “Soruşturma”)
- Meraklı, Serkan. “İddianamenin İadesi Kurumunun Ceza Muhakemesi Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 15, Özel S. (2014): 11595-1652. (Kıs. Meraklı, “İddianamenin İadesi Kurumu”)
- Özbek, Veli Özer, vd. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8 bs. Ankara: Seçkin, 2016. (Kıs. Özbek, vd., *Muhakeme*)
- Özbek, Veli Özer, vd. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 14 bs. Ankara: Seçkin, 2021. (Kıs. Özbek, vd., *Ceza Muhakemesi*)
- Özen, Mustafa. *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*, 4 bs. Ankara: Adalet, 2019. (Kıs. Özen, *Muhakeme*)
- Özen, Mustafa. “Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, S. 3 (Yaz/2009): 18-28. (Kıs. Özen, “Kamu Davası”)
- Özen, Muharrem ve Atacan Köksal. “Suçsuzluk Karinesi Bağlamında Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 68, S. 1 (2019): 26-286. (Kıs. Özen ve Köksal, “Soruşturma”)
- Öztürk, Bahri, vd. *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 12 bs. Ankara: Seçkin, 2018. (Kıs. Öztürk, vd., *Muhakeme*)
- Öztürk, Bahri, vd. *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 14 bs. Ankara: Seçkin, 2020.
- Soyaslan, Doğan. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8 bs. Ankara: Yetkin, 2020. (Kıs. Soyaslan, *Muhakeme*)

- Şahin, *Cumhur. Ceza Muhakemesi Hukuku* -1-,9 bs. Ankara: Seçkin, 2018. (Kıs. Şahin, *Muhakeme*)
- Şahin, *Cumhur. Ceza Muhakemesi Hukuku* -1-, 11 bs. Ankara: Seçkin, 2020.
- Şahin, *Cumhur ve Neslihan Göktürk. Ceza Muhakemesi Hukuku*, 1 bs. Ankara: Seçkin 2018.
- Şahin, *Cumhur. Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi*, 1 bs. Ankara: Seçkin, 2005. (Kıs. Şahin, *Gazi Şerhi*)
- Taneri, Gökhan. “İlkesel Yaklaşımla İddianamenin İadesi”, *Zirve Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 2 (Eylül/2013): 73-108. (Kıs. Taneri, “İddianamenin İadesi”)
- Toroslu, Nevzat ve Metin Feyzioğlu. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 19 bs. Ankara: Savaş 2019. (Kıs.Toroslu ve Feyzioğlu, *Muhakeme*)
- Tulay, Emre. “Seri Muhakeme Usulü (CMK m. 250)”, *İzmir Barosu Dergisi*, S. 2, (Mayıs/ 2020): 117-157. (Kıs. Tulay, “Seri Muhakeme”)
- Uğur, Ali Burak. *İddianame ve İddianamenin İadesi*, 1 bs. Ankara: Adalet, 2018.
- Uğurlubay, Gülsüm A. Aygörmez ve Nuran Haydar, Mehmet Korkmaz. “Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar”, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 2 (2019): 255-306. (Kıs. Uğurlubay, Haydar ve Korkmaz, “Seri Muhakeme”)
- Ünver, Yener ve Hakan Hakeri. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 16 bs. Ankara: Adalet, 2019. (Kıs. Ünver ve Hakeri, *Muhakeme*)
- Yavuz, Hakan A. *Ceza Muhakemesinde Kovuşturmaya Alternatif Yöntemler*, 1 bs. Ankara: Adalet, 2020. (Kıs.Yavuz, *Alternatif Yöntemler*)
- Yenisey, Feridun ve Ayşe Nuhoğlu. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 6 bs. Ankara: Seçkin, 2018. (Kıs. Yenisey ve Nuhoğlu, *Muhakeme*)
- Yenisey, Feridun ve Ayşe Nuhoğlu. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8 bs. Ankara: Seçkin, 2020. (Kıs. Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi*)

Yılmaz, Zahit ve Özge Apiş. “Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 26, S. 1 (Haziran/2020): 62-106. (Kıs. Yılmaz ve Apiş, “Seri Muhakeme”)

Yurtcan, Erdener. *Ceza Yargılaması Hukuku*, 16 bs. İstanbul: Seçkin, 2019. (Kıs. Yurtcan, *Yargılama*)

